

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Primárního vzdělávání
Studijní program: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Studijní obor

TELEVIZE A VIDEO JAKO VYUČOVACÍ PROSTŘEDEK NA 1. STUPNI ZŠ

TELEVISION AND VIDEO AS TEACHING MEDIUM FOR PRIMARY SCHOOL

Diplomová práce: 10-FP-KPV- 0022

Autor:

Barbora PAVLŮ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
114	13	0	18	53	5

V Liberci dne:

Čestné prohlášení

Název práce: Televize a video jako vyučovací prostředek na 1. stupni ZŠ
Jméno a příjmení autora: Barbora Pavlů
Osobní číslo: P07000507

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 14. 12. 2012

Barbora Pavlů

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce PaedDr. Jitce Jursové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady i podmětné a inspirativní připomínky. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří se na této práci podíleli a svým nejbližším za jejich podporu.

Anotace

Diplomová práce se zabývá možnostmi využívání televize a videa jako specifického výukového prostředku na 1. stupni ZŠ. Teoretická část obsahuje vymezení základních pojmů a poskytuje teoretické pozadí, které bude následně využíváno v části praktické. Teoretická část se zabývá televizním vysíláním a jeho současnými tendencemi. Poukazuje na vliv televizního vysílání na dětského diváka a zabývá se možnostmi televize a videa jako prostředku vzdělávání. Praktická část je postavena na analýze programové nabídky pro děti a mládež a dotazníkovém šetření mezi učiteli 1. stupně ZŠ, jehož cílem bylo zjistit, jak učitelé základních škol vnímají možnosti televize a videa jako prostředku vyučování a jak tyto specifické možnosti využívají, či naopak nevyužívají. Na závěr praktické části byl, na základě výsledků dotazníkového šetření i na základě poznatků získaných z prostudování zdrojů informací k danému tématu, navrhnout prakticky realizovatelný koncept výuky pro 1. stupeň ZŠ. Tento koncept obsahuje aktivity zahrnující televizi a video jako prostředek vzdělávání a jako audiovizuální materiál využívá televizní pořady.

Klíčová slova

Televize a video, televizní vysílání, didaktická technika, audiovizuální technika, prostředek vyučování, programová nabídka pro děti a mládež, dětský divák

Annotation

This diploma thesis is focused on the possibilities of using television and video in the primary schools. The theoretical part defines basic terms and gives a theoretical background which is used in the practical part. This part also deals with television broadcasting and its new trends. The theoretical part describes how television broadcasting influences infant TV viewers and it deals with the possibilities of using television and video as an instrument of education. The practical part is focused on the analysis of the program offer for children and the young. This part also shows questionnaire investigation which was done among teachers in primary schools. The aim of this questionnaire was to find what teachers think about a possibility of using television and video as an instrument of education and whether they take benefits from this possibility or not. In the end of the

practical part we create the concept for education in primary schools, which is based on the questionnaire and information from studied sources. This concept contains activities dealing with television and video as an instrument of education and uses TV programs as audio-visual material.

Keywords

Television and video, television broadcasting, didactic equipment, audiovisual equipment, means of teaching, program offer for children and young people, young viewer

Die Annotation

Die Diplomarbeit befasst sich mit Möglichkeiten der Verwendung des Fernsehens und Videos als ein spezifisches Unterrichtsmittel in der ersten Stufe der Grundschule. Der theoretische Teil enthält die Begrenzung von Grundbegriffen und bietet den theoretischen Hintergrund, der nachfolgend im praktischen Teil verwendet wird. Im theoretischen Teil befassen wir uns mit der Fernsehsendung und ihren heutigen Tendenzen. Wir weisen auf den Einfluss der Fernsehsendung auf den kleinen Zuschauer hin und wir befassen uns mit der Verwendung des Fernsehens und Videos als ein Mittel der Ausbildung. Der praktische Teil ist auf der Analyse des Programmangebots für Kinder und Jugend und der Fragebogenuntersuchung unter die Lehrer der ersten Stufe der Grundschule aufgebaut, deren Ziel war zu feststellen, wie Grundschullehrer die Möglichkeiten des Fernsehens und Videos als ein Unterrichtsmittel wahrnehmen und wie man diese spezifischen Möglichkeiten ausnutzen, oder man nutzt sie nicht aus. Zum Schluss des praktischen Teils wurde auf Grund der Ergebnisse der Fragebogenuntersuchung und auch auf Grund der Erkenntnisse, erworben aus der Durcharbeitung von Quellen der Informationen zu gegebenen Themas, ein praktisch realisiertes Konzept des Unterrichts für die erste Stufe der Grundschule vorgeschlagen. Dieses Konzept enthält Aktivitäten umfassend Fernsehen und Video als ein Mittel der Ausbildung und als ein audiovisuelles Material verwendet die Fernsehsendungen.

Schlüsselwörter:

Fernsehen und Video, Fernsehsendung, Didaktische Technik, Audiovisuelle Technik, Mittel des Unterrichts, Programmangebot für Kinder und Jugend, Kleine Zuschauer

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Televizní vysílání.....	12
1.1 Počátky televizního vysílání v České republice	13
1.2 Veřejnoprávní vysílání - Česká televize.....	13
1.3 Vzdělávací funkce České televize.....	16
1.4 Soukromý sektor televizního vysílání v ČR.....	18
1.5 Krize televizního vysílání.....	19
1.6 Preference dětí v oblasti televizního vysílání.....	21
2 Dítě a televize.....	24
2.1 Vztah dětského duševního zrání a „zacházení“ s televizní obrazovkou	25
2.2 Možný vliv televize na dítě	28
2.3 Co je to dětský pořad - ochrana dětského diváka zákonem	32
3 Televize a video jako prostředek vyučování.....	34
3.1 Média a technologie jako pedagogický problém.....	34
3.2 Vymezení pojmů vyučovací prostředek a didaktická technika.....	35
3.3 Audiovizuální technika	37
3.4 Charakteristika televize a videa jako prostředku vzdělávání	41
3.5 Zásady využívání televize a videa jako prostředku vzdělávání	44
3.6 Zdroje audiovizuálních materiálů.....	46
3.7 Jak neporušit autorský zákon	48

PRAKTICKÁ ČÁST	50
1 Metody a postup výzkumu	51
2 Výzkumné problémy a formulace výzkumných otázek	53
2.1 Výzkumné problémy	53
2.2 Formulace výzkumných otázek.....	53
3 Analýza programové nabídky pro děti a mládež	55
3.1 Rozbor programové nabídky vybraných televizních stanic	55
3.3 Vysílací prostor pro děti a mládež.....	59
4 Vyhodnocení výzkumných otázek	62
4.1 Vyhodnocení výzkumné otázky O1	62
4.2 Vyhodnocení výzkumné otázky O2	63
5 Dotazníkové šetření.....	65
6 Statistické vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření.....	67
7 Vyhodnocení výzkumných otázek	82
7.1 Vyhodnocení výzkumné otázky O3	82
7.2 Vyhodnocení výzkumné otázky O4	82
7.3 Vyhodnocení výzkumné otázky O5	83
7.4 Vyhodnocení výzkumné otázky O6	84
7.5 Vyhodnocení výzkumné otázky O7	84
7.6 Vyhodnocení výzkumné otázky O8	85
7.7 Vyhodnocení výzkumné otázky O9	85
7.8 Vyhodnocení výzkumné otázky O10	85
7.9 Vyhodnocení výzkumné otázky O11	86
7.10 Vyhodnocení výzkumné otázky O12	87
8 Závěry z výzkumu a diskuse	88
9 Koncept výuky pro 1. stupeň ZŠ	90

9.1 Vlastivěda s Dějinami udatného českého národa	92
9.2 Ukázka práce s vybranými díly pořadu Dějiny udatného českého národa	95
9.2.1 Ukázka přípravy na hodinu – Lovci mamutů	95
9.2.2 Ukázka přípravy na hodinu – Svatý Václav	98
9.2.3 Ukázka přípravy na hodinu – Rudolf II.	100
9.3 Další náměty práce s vybranými díly pořadu	103
ZÁVĚR	106
Seznam použité literatury	109
Seznam příloh	114
Přílohy	115

ÚVOD

Televizní vysílání se stalo jedním z hlavních představitelů lidské komunikace a jeho vliv na společnost je obrovský. Podílí se na společenské stabilitě, nabízí únik od každodennosti, je zdrojem informací, ale je také nástrojem společenské kontroly a manipulace. V současné době možnosti televizního vysílání stále rostou díky digitalizaci a Internetu. Digitální vysílání umožňuje uplatnění prvků interaktivity i multimediálních aplikací a Internet nabízí internetové televizní vysílání nebo internetové archivy televizních pořadů. Díky digitalizaci a Internetu prožívá televizní vysílání opět masivní rozvoj, což zjednodušuje vstup televizního vysílání nejen do našich domácností, ale také do vzdělávacích institucí - do škol. Vše co nám moderní doba v souvislosti s novými formami televizního vysílání přináší, může sloužit učitelům k šíření vzdělání a pomoci jim využívat televizní vysílání jako prostředek vyučování.

Prostřednictvím této diplomové práce se pokusíme představit televizi a video jako prostředek vyučování a nalézt odpovědi na základní otázky týkající se současného stavu využívání televize a videa jako prostředku ve výchovně - vzdělávacím procesu na 1. stupni vybraných základních škol.

Teoretická část diplomové práce vymezuje základní pojmy a teoretické koncepce, které jsou následně využívány v části praktické. První kapitoly jsou zaměřeny na televizní vysílání, následně jsou představeny veřejnoprávní i soukromé televizní stanice a pohled kapacit zabývajících se médii na současné tendence televizního vysílání. Dále jsou v této části na základě poznatků vývojové psychologie vymezena specifika dětského diváka se zaměřením na kognitivní vývoj dětí ve spojitosti s vnímáním audiovizuálních obsahů a je zmíněn možný vliv televizního vysílání na dítě. Pozornost je také soustředěna na ochranu dětského diváka zákonem s pokusem o nalezení odpovědi na otázku – co je to dětský pořad. V závěru teoretické části jsou televize a video představeny jako prostředek vzdělávání.

V praktické části diplomové práce jsou prezentovány výsledky našeho dotazníkového šetření a analýzy programové nabídky pro děti a mládež. Analýza programové nabídky pro děti a mládež představuje, jaké typy a žánry pořadů pro děti a

mládež zařadily české televizní stanice do své programové nabídky a kolik minut svého vysílání věnovaly právě dětskému divákovi a mládeži ve sledovaném týdnu roku 2011. Zároveň její výsledky mohou sloužit rodičům a učitelům k zorientování se v nabídce dětských pořadů jednotlivých TV stanic a získání představ o žánrovém složení této nabídky. Další výzkumnou metodou praktické části je dotazníkové šetření. Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jak učitelé základních škol vnímají možnosti televize a videa jako prostředku vyučování a jak tyto specifické možnosti využívají, či naopak nevyužívají. Na závěr praktické části, byl na základě výsledků dotazníkového šetření i na základě poznatků získaných z prostudování zdrojů informací k danému tématu, navrhnout prakticky realizovatelný koncept výuky pro 1. stupeň ZŠ. Tento koncept obsahuje aktivity zahrnující televizi a video jako prostředek vzdělávání a jako audiovizuální materiál využívá televizní pořady.

Téma diplomové práce je mi blízké, protože pracuji jako lektor taneční skupiny Takt, kde je v tanečním tréninku video často využíváno a to převážně za účelem motivace a zpětné vazby. Všimla jsme si, že i krátká video ukázka dokáže děti nadchnout a motivovat k lepšímu výkonu. Video mi také bylo pomocníkem pro názorné předvedení daného pohybu i pro odstranění chyb z tanečních choreografií. Především díky zkušenostem z tance jsem se začala zajímat o uplatnění videa a televize ve výuce a začala zkoumat nabídku televizních stanic určenou dětem a mládeži.

Studiem odborné literatury jsem dospěla k závěru, že nelze jednou diplomovou prací obsáhnout všechny možnosti a zvláštnosti zadaného tématu. Předmětem mého zájmu je tedy pouze představit možnosti televize a video jako prostředku vzdělávání a výzkumem ověřit reálné uplatnění tohoto prostředku vzdělávání v současných podmínkách 1. stupně vybraných základních škol.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část diplomové práce vymezuje základní pojmy a teoretické koncepce, které jsou následně využívány v části praktické. Úvod je zaměřen na televizní vysílání, následně jsou představeny veřejnoprávní i soukromé televizní stanice a pohled kapacit zabývajících se médii na současné tendence televizního vysílání. Dále jsou v této části na základě poznatků vývojové psychologie vymezena specifika dětského diváka se zaměřením na kognitivní vývoj dětí ve spojitosti s vnímáním audiovizuálních obsahů a je zmíněn možný vliv televizního vysílání na dítě. Pozornost je také soustředěna na ochranu dětského diváka zákonem s pokusem o nalezení odpovědi na otázku – co je to dětský pořad. V závěru teoretické části jsou představeny televize a video jako prostředek vzdělávání a možné zdroje audiovizuálních materiálů.

1 Televizní vysílání

Podle Štroblové televize společně s Internetem v současnosti dominují lidské společnosti – tvoří vzory, udávají trendy, formují společenské podvědomí i utváří hodnoty, normy a postoje současného světa. Obrazy, které nám televize každý den přináší, útočí na naše city, myšlení a konání, a její vliv na způsob života i myšlení společnosti je tedy velký (Štroblová, 2009). Podle Jiráka a Miečanky se televize stala hlavním představitelem komunikace lidské společnosti, převážně díky masivnímu rozvoji televizního vysílání, který nastal v 1. polovině 20. století. Právě díky němu televize pronikla nejen do našich domácností, ale také hluboce zasáhla do významných institucí, tedy i do institucí výchovně vzdělávacích, do škol (Jirák, Mičienka, 2007).

Následující kapitoly jsou zaměřeny na televizní vysílání, jeho české zprostředkovatele (televizní stanice) a je představen pohled kapacit zabývajících se médii na jeho současné tendence.

1.1 Počátky televizního vysílání v České republice

Skutečný rozvoj televizního vysílání nastal až po roce 1945. Po ukončení nacistické okupace se v prostoru bývalých laboratoří někdejší německé firmy ve Smržovce u Tanvaldu soustředil okruh vědců Vojenského technického ústavu, kteří měli za cíl vývoj první funkční televizní soupravy. První kamerová souprava byla dokončena v roce 1947 a první pokusné vysílání televize pro veřejnost se konalo 23. 3. roku 1948. Další pokusné televizní vysílání se uskutečnilo v roce 1948 v rámci Mezinárodní výstavy rozhlasu MEVRO a první zkušební televizní vysílání bylo zahájeno 1. května roku 1953 ze Studia Praha v Měšťanské Besedě. Pro první televizní vysílač byla v roce 1953 adaptována pražská rozhledna na Petříně. Od té doby již nic nebránilo tomu, aby se vysílání stalo pravidelným, a tak v únoru roku 1954 bylo televizní vysílání prohlášeno za pravidelné. Zpočátku televize vysílala tři dny v týdnu, a v létě dokonce pouze dva dny. V roce 1955 nabídla televize své vysílání divákům již v šesti dnech a od 29. prosince roku 1958 začala vysílat po celý týden. S rozvojem televizního vysílání začala také vznikat další televizní studia: v Ostravě, v Bratislavě, v Brně a v Košicích. V roce 1973 se diváci dočkali prvního pravidelného barevného vysílání (Štroblová, 2009).

Od té doby prošlo televizní vysílání značným vývojem, a tak v současné době můžeme vybírat z několika celoplošně dostupných televizních stanic i volit mezi stanicemi soukromými nebo veřejnoprávním vysíláním (tamtéž, 2009).

1.2 Veřejnoprávní vysílání - Česká televize

Česká televize je veřejnoprávní instituce, která byla zřízena ke dni 1. ledna roku 1992 podle zákona o České televizi, tedy zákona č. 483/1991 Sb. Podle všeobecné definice jsou média veřejné služby zpravidla zřízena zákonem k tomu, aby „*naplňovala veřejný zájem v oblasti mediální komunikace, tj. poskytovat službu veřejnosti výrobou a vysíláním rozhlasových a televizních programů, popřípadě dalšími veřejně komunikačními aktivitami*“ (Reifová, 2004, s. 138). Poslání médií veřejné služby bývá definováno v příslušném zákoně a mezi běžné nároky kladené na vysílatele patří poskytování nepředpojatého zpravodajství, služba celospolečenským zájmům, péče o komunikační rovnoprávnost menšin, podpora kulturního či právního vědomí, vzdělanosti a poskytování

zábavy. V České republice krom České televize patří mezi média veřejné služby také Český rozhlas a Česká tisková kancelář (Reifová, 2004).

První vysílání České televize bylo uskutečněno 1. ledna roku 1992 pod označením ČTV. V současné době mohou diváci České televize sledovat nejen program ČT1, ale i jeho sesterské stanice ČT2, ČT4 a ČT24. Tyto programy byly až do podzimu roku 2011 dostupné díky analogovým vysílačům. Tento typ přenosu byl definitivně ukončen 31. října roku 2011, kdy Česká televize definitivně uzavřela svou analogovou historii a započala novou digitální éru. Digitalizace zvýšila dostupnost světové produkce, a divák se tak jejím prostřednictvím stále častěji setkává s rozsáhlými zahraničními projekty velkých producentů televizí. Velkou výhodou digitálního vysílání je také bezesporu možnost propojení s rozhlasovým signálem a Internetem. Podle webu České televize¹ by se proto měly v co nejbližší době objevit systémy, jež budou kombinovat televizi a počítač. Divák by tak nemusel být pouze pasivním příjemcem televizní zábavy - digitální televize by měla svému divákovi přinést interaktivitu (web České televize [2011-09-24]).

Digitální vysílání má ale i své nevýhody. Jednou z jeho největších nevýhod je znehodnocení televizního signálu mnoha druhy rušů. Může se tak stát, že divák, jenž nemá digitální vysílač v místě svého bydliště, se může při sledování svého oblíbeného pořadu potýkat s šumy a nekvalitním obrazem. Tito diváci mohou sledovat kanály České televize na satelitu a kabelových sítích nebo prostřednictvím internetového vysílání (web České televize [2011-09-24]).

Cílem České televize je šíření a tvorba televizních pořadů, které kladně působí na diváka. Na rozdíl od soukromých konkurenčních televizních stanic je České televizi, jakožto veřejné instituci, ze zákona ukládáno, jaké pořady se smí nebo naopak musí objevovat v její programové nabídce. Je tedy i přesně dáno, kolik minut televizního vysílání by měly zaujímat pořady určené dětem a mládeži. Kritéria pořadů pro děti a mládež jsou sepsány v kodexu České televize v Článku 2, nazvaném Zvláštní pozornost dětskému divákovi (tamtéž [2011-09-24]).

¹ Česká televize in: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/zakladni-informace/>

Etický kodex je nejvyšším kritériem, k němuž zavazuje humanistická tradice, tedy respekt k lidské důstojnosti, založený na úctě k veškerým projevům existence. Etický kodex České televize byl schválen Poslaneckou sněmovnou 2. července roku 2002 a obsahuje zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání. Podle oficiálního webu České televize tato televizní stanice dle zásad Etického kodexu dětskému divákovi převážně zprostředkovává tradiční české i světové pohádky, filmy pro děti a mládež, soutěže, výchovné a vzdělávací pořady, jež dětskému divákovi a nezletilé mládeži pomáhají objevovat a přijímat vlastní hodnoty, kterými jsou např. slušnost, vzdělanost, pracovitost a úcta k životu i životnímu prostředí. Česká televize také dle zásad Etického kodexu přispívá svou programovou nabídkou k popularizaci sportu, pomáhá menšinám a lidem s handicapem (Etický kodex České televize² [2011-09-24]).

Česká televize se také v Etickém kodexu v článku 2 nazvaném Zvláštní pozornost dětskému divákovi zavazuje, že nedopustí uvedení obsahu, jenž by mohl mít nežádoucí dopad na vývoj dětí a nezletilé mládeže, a to i v čase před, během i po vysílání pořadů jim určených. Tento bod Etického kodexu je také podpořen zákonem o České televizi, který uvádí, že Česká televize nesmí do svého vysílání v době od 06:00 do 22:00 hodin zařazovat pořady, které mohou vážně narušit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mládeže, zejména tím, že obsahují pornografii a hrubé samoučelné násilí (Zákon o České televizi³ [2011-09-24]).

Přestože Česká televize nabízí dle Etického kodexu dětským divákům bezpečný prostor televizního vysílání, v roce 2011 se tato televizní stanice potýkala se značným propadem sledovanosti právě diváckou skupinou ve věku od 4 do 14 let. Podle ředitele České televize, Petra Dvořáka, stojí za poklesem dětské sledovanosti „*všeobecná neochota sledovat náročnější díla všech žánrů a dominance zábavných pořadů v nabídce konkurenčních TV stanic*“ (Ročenka České televize⁴ [2012-04-16]). Od ledna 2012 tak čekala Českou televizi velká změna, která se týkala profilace kanálu ČT1 jako hlavního prostoru pro děti a mládež. Většina dětských pořadů společně s Večerníčkem byla přesunuta na ČT2, kde jsou vysílány jako součást odpoledního pásma Kavčí hnízdo. Česká

² Etický kodex České televize in: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/eticky-kodex/zvlastni-pozornost-detskemu-divaku/>

³ Zákon o České televizi in: <http://zakony-online.cz/?s137&q137=all>

⁴ Ročenka České televize in: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/rocenky/2011/>

televize také zvažuje přípravu dětské sesterské stanice – program ČT3 zaměřeného pouze na děti, mládež a vzdělávání, který by měl být službou veřejnosti s ambicí poskytnout rodinám s dětmi bezpečný přístav a moderní nabídku pořadů (tamtéž [2012-04-16]).

1.3 Vzdělávací funkce České televize

Sama existence televizního vysílání má velký význam pro společnost – podílí se na společenské stabilitě, nabízí únik od každodennosti, ale je také nástrojem společenské kontroly a manipulace (Jirák, Knöpplová, 2007). Od chvíle, kdy byl vynalezen televizor, objevila se otázka, co by mělo být hlavním účelem televizního vysílání? Měla by televize vzdělávat nebo nás pouze bavit? Kapacity zabývající se masovými médii se shodují, že obojí. Lidé potřebují zábavu, která jim pomůže zapomenout na starosti běžného dne i nové poznatky a přehled událostí. Hlavní funkcí televize je tedy nejen bavit lidi, ale také funkce informační a vzdělávací (Míka, 1933 in Jirák, Wolák, 2007).

Podle občanského sdružení Hermés⁵ má vzdělávání prostřednictvím televizního vysílání obrovský potenciál. Jediný pořad může sledovat až několik milionů diváků, což se s klasickou formou vzdělávání nedá srovnávat (Hermés [2012-04-16]). Česká televize musí jako představitel veřejné služby nabídnout divákům kromě zábavy i funkci informační a vzdělávací. Na rozdíl od komerčních televizních stanic je tento představitel veřejné služby vázán v oblasti vzdělávání zákonem⁶.

Zákon č. 483/1991 Sb. o České televizi⁷ výslovně stanoví této televizní stanici povinnost veřejné služby, mimo jiné i přímo v oblasti vzdělávací. V § 2 zákona o České televizi jsou úkoly v oblasti vzdělávání vymezeny takto: „*Hlavními úkoly veřejné služby jsou zejména – výroba a vysílání zpravodajských, publicistických, dokumentárních, uměleckých, dramaturgických, sportovních, zábavních a vzdělávacích pořadů a pořadů pro děti a mládež.*“

⁵ Hermés in: <http://www.hermesmedia.cz/index.php?q=node/632>

⁶ Zákon o České televizi č. 483/1991 Sb.

⁷ Zákon 483/1992 Sb. o České televizi in: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/zakony/>

Česká televize nabízí v rámci plnění vzdělávací funkce pořady čistě vzdělávací nebo pořady obsahující vzdělávací prvek. Čistě vzdělávací pořady⁸ představují zhruba 600 hodin ročně a tvoří 3% celkového vysílacího času této televizní stanice. Tematiku těchto pořadů tvoří především cizí jazyk a zeměpisná, přírodovědná nebo zdravotní problematika. Vedle čistě vzdělávacích pořadů lze v programové skladbě České televize nalézt množství pořadů se vzdělávacím prvkem⁹, jejichž hlavní tematikou je kultura, umění, věda i pomoc menšinám nebo sociálně a zdravotně handicapovaným. Česká televize bez pochyb vyrábí množství kvalitních vzdělávacích pořadů i pořadů se vzdělávacím prvkem, které mají širokou tematickou škálu, díky čemuž je mohou sledovat všechny věkové divácké skupiny. Existuje však názor, že tomuto televiznímu médiu veřejné služby chybí ucelený přístup k plnění vzdělávací funkce a to převážně z důvodu, že spolupráce České televize a školských orgánů se ve většině případů rovná nule (Jirák, Wolák, 2007). Podle příručky ÚIV může být v tomto směru předlohou České televizi stanice BBC. BBC, neboli British Broadcasting Corporation, je nejstarší rozhlasová a televizní organizace na světě a v souladu s Královskou chartou plní úlohu vysílání veřejné služby. Pro podporu vzdělávání stanice BBC spolupracuje s předními školskými institucemi a odborníky působícími ve vzdělávání. Výsledkem této spolupráce je program s velkým množstvím vzdělávacích pořadů z produkce BBC, nazvaný BBC Prime, který nabízí obsahově unikátní soubor vzdělávacích pořadů včetně výuky angličtiny (ÚIV, 2004).

Podle Landové závazky uložené České televizi v Etickém kodexu lze považovat za velmi „silné“ a jejich možné plnění je úctyhodný výkon. Je však otázkou, do jaké míry se to České televizi daří (Landová, 2003 in Jirák, Wolák, 2007). Vzdělávání prostřednictvím České televize bylo budováno od samotného vzniku této televizní stanice. Podle občanského sdružení Hermés¹⁰ se však nástup komerčních televizních stanic v 90. letech promítl do kvality České televize a hlavním kritériem se navzdory veřejnoprávnosti stala sledovanost. To vedlo k bulvarizaci veřejnoprávního média, k jeho sblížení s komerčními televizními stanicemi a k potlačení některých typů a žánrů pořadů – v první řadě pořadů vzdělávacích (Hermés [2012-04-16]). Podle Skalkové je však tato skutečnost

⁸ Pořad, který je jako celek určen (svým zaměřením, obsahem) k dosažení předem stanoveného vzdělávacího cíle (Jirák, Wolák, 2007).

⁹ Pořad, který není primárně určen k dosažení předem stanoveného vzdělávacího cíle, ale svým obsahem některé vzdělávací cíle naplňuje (tamtéž, 2007).

¹⁰ Hermés in: <http://www.hermesmedia.cz/index.php?q=node/632>

předvídatelná, uvědomíme-li si, že hlavní funkcí televizního vysílání je bavit své diváky a nabídnout jim možnost odpočinku. Dle Skalkové také zábavná a relaxační funkce televizního vysílání vede ke konzumní názornosti, což způsobuje, že je v televizních pořadech hranice mezi „konzumem“ a vzděláváním velmi obtížně definovatelná (Skalková, 2002 in Jirák, Wolák, 2007).

V současné době možnosti televize vzdělávat vzrostly díky digitalizaci, satelitu a internetovému vysílání. Tyto formy televizního vysílání umožňují vznik nových vzdělávacích, dokumentárních i dětských programů a zároveň je činí dostupnějšími. Divák tak může sledovat nejen české (celoplošně dostupné) televizní stanice, ale také stanice ostatních zemí EU jako jsou např. televizní stanice Discovery Channel, Animal Planet či BBC, které nabízí velké množství dokumentárních pořadů a filmů i pořadů vzdělávacích (ÚIV, 2004).

1.4 Soukromý sektor televizního vysílání v ČR

Rok 1945 znamenal pro Českou republiku přebudování dosavadního mediálního systému a vyloučení ekonomických principů. Po roce 1945 došlo k vyloučení soukromého vlastnictví a až 80. léta 20. století, která přinesla rozpad Sovětského bloku, otevřela v České republice cestu k soukromému vlastnictví, a to i v oblasti televizního vysílání (Jirák, Köpplová, 2003).

K tržní pluralitě v televizním vysílání došlo schválením zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Tento zákon rozlišil dvě kategorie vysílatelů - Provozovatel vysílání ze zákona tedy veřejnoprávní a Provozovatel vysílání na základě licence tedy komerční subjekt. Toto rozdělení přetrvalo dodnes a v současné době tedy můžeme hovořit o duálním systému televizního vysílání, což znamená, že na českém mediálním trhu existují veřejnoprávní i soukromé televizní stanice. Dělení televizních stanic na soukromé a veřejnoprávní také velice úzce souvisí se způsobem financování. Zatímco Česká televize jakožto veřejnoprávní instituce je financována převážně z televizních (koncesionářských) poplatků a jejím doplňkovým zdrojem příjmů je zákonem

vymezená podnikatelská činnost – reklama, sponzoring aj.¹¹ Naopak u soukromých televizní stanice tvoří prodej vysílacího času inzerentům ve většině případů hlavní zisk (Štroblová, 2009).

Divák je pro existenci soukromé televizní stanice velmi důležitým – pokud chybí, soukromá stanice končí. S diváky přicházejí peníze, a tak se soukromé televizní stanice snaží své obecenstvo bavit a zaujmout v některých případech za každou cenu. V současné době v České republice existují celoplošně známé soukromé televizní stanice, jako jsou např. TV Nova a TV Prima, jenž má od začátku roku 2012 v televizních programech doplňující název Family. Soukromý sektor televizního vysílání se však stále zvětšuje. Díky digitalizaci televizního vysílání, které bylo v České republice zahájeno na podzim roku 2011, začínají na českém trhu vznikat nové soukromé stanice. Mezi mladé komerční televizní stanice patří např. TV Nova Cinema, TV Prima Cool a Love, které jsou sesterskými stanicemi TV Prima family a TV Nova. Poměrně mladou soukromou televizní stanicí je i TV Barrandov. Oficiální web TV Barrandov¹² uvádí, že tato soukromá televizní stanice vznikla roku 2009 jako alternativa ke stávajícím komerčním televizním stanicím a její cílovou diváckou skupinou jsou převážně rodina a děti. A právě v případě dětí sklízí TV Barrandov mimořádný úspěch, což je patrné i z výsledků peoplemetrových měření a výzkumů týkajících se sledovanosti televizních stanic dětmi a mládeží (více v kapitole 1.6).

1.5 Krize televizního vysílání

Zdrojů informací stále přibývá a v mediálním světě, převážně díky Internetu a novým technologiím, roste konkurence. Vznikají stále nové internetové noviny i televizní a rozhlasové stanice, což způsobuje boj médií o pozornost diváka. Tento boj je v České republice podpořen i velmi malým trhem, na kterém všechna média působí a je také často spojován se dvěma pojmy – bulvarizace a trivializace.

Podle Suchého současná média v čele s televizním vysíláním do velké míry reflektují komerční tlaky a využívají nejnovější reklamní strategie. Televizní stanice se inspirují

¹¹ § 6 zákona č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹² <http://www.barrandov.tv>

programovou nabídkou zahraničních médií i novými trendy ve vysílání, díky nimž se český divák stále častěji na obrazovce setkává s reality show, zábavným zpravodajstvím a dokumentaristikou, interaktivní formou televizního vysílání i větším počtem pořadů klipové formy (Suchý, 2007).

Podle Bukáčka za bulvarizací a trivializací televizního vysílání stojí krize, o které se začalo hovořit v roce 2008. Televizní stanice se od roku 2008 potýkají s výrazným propadem inzertních příjmů, díky čemuž se musí více snažit o pozornost svých diváků, aby následně tuto pozornost mohla směnit za zisk z inzerce. Dochází tak ke snaze televizních stanic nabídnout svým konzumentům povrchní zábavu a senzaci (Bukáček, 2008). Podle slov generálního ředitele České televize Petra Dvořáka *„žijeme v době značných ekonomických problémů. Dluhová krize Eurozóny limituje možný hospodářský růst a má samozřejmě vliv i na média a jejich financování. Televizní reklamní trh se potýká s bezprecedentním poklesem příjmů, který nastal v roce 2008, a na původní hodnoty se do současnosti zdaleka nevrátil. Ekonomická situace se totiž dotýká cen energií a ochoty občanů platit poplatky. Dotýká se také firem spolupracujících s televizními stanicemi tedy i koprodukce a nákladů na vývoj a výrobu pořadů“* (Ročenka České televize [2012-04-16]).

Televizní stanice se samozřejmě nesnaží zaujmout pouze dospělého diváka, ale také děti a mládež. I tito diváci představují velmi cennou diváckou skupinu, jejíž zájem je možný směnit za inzertní zisk. Televize má v tomto konkurenčním boji mezi médii velký náskok, protože její sledování patří dle statistik mezi nejoblíbenější volnočasové aktivity dětí a mladistvých. Podle Ústavu pro informace a vzdělávání ÚIV stráví děti sledováním televize více času nežli u jiných aktivit. Asi 5% dětí ve věku od 3 do 13 let stráví s televizními pořady více nežli 5 hodin denně, přičemž 60% všech dětí zapne televizi každý den pouze jako kulisu, při které se věnuje jiným činnostem. Podle ÚIV není však doba strávená s televizními pořady sama o sobě až tak velkou hrozbou jako fakt, že jejich sledování není cílené a rodiče často nedokáží reflektovat čas, který dítě před obrazovkou či monitorem prosedí, nebo ani netuší, jaké pořady jejich dítě sleduje (ÚIV, 2004).

1.6 Preference dětí v oblasti televizního vysílání

Podle výzkumu agentury Millward Brown z roku 2008 nazvaného „České děti“, jehož cílem bylo zjistit spotřebitelské chování dětí žijících v České republice, je čas strávený s rodinou a vrstevníky pro děti stále na prvním místě. S rostoucím věkem dětí jsou však média dominantnější a zabírají si pro sebe větší část jejich volného času. Podle výsledků výzkumu „České děti“ v mediálním boji stále vítězí televize, kterou ve svém pokojíčku může sledovat třetina dětí a mládeže. Postavení televize však není u dětí tak silné jako v předešlých letech. Na úbytku dětské sledovanosti má zásluhu především Internet a jiná nová média¹³. Role televize je nejsilnější u dětí navštěvujících 1. stupeň ZŠ (za velmi důležitou ji považuje 50% dětí ve věku od 7 do 10 let). S přibývajícím věkem je čas strávený u televizních programů kratší. Starší děti se orientují zejména na mobilní komunikaci, počítač a Internet. Průměrné dítě ve věku od 11 do 15 let „prosurfuje“ 24 hodin měsíčně a 42% dětí a mladistvých navštěvuje pravidelně sociální síť a nahrazuje přísun TV obsahů sledováním a stahováním z Internetu. Mládež od 15 let má k televizi nejslabší vztah a považuje toto médium za zastaralé (Millward Brown, 2008). Také z výzkumu pro kanál Disney Channel¹⁴ společnosti AT media z roku 2010 je patrné, že děti jsou specifickou diváckou skupinou - děti jsou velmi citlivým divákem, jehož preference televizních stanic je zcela jiná nežli u dospělých diváků. České děti preferují převážně dětské kabelové TV stanice, jako jsou např. Disney Channel nebo Minimax¹⁵. Tyto preference se však mění velmi dynamicky v závislosti na věku i nabízeném obsahu jednotlivých televizních stanic (AT media, 2010).

Z hlediska preferencí dětských diváků nás pro účely této práce nejvíce zajímá sledovanost českých TV stanic. Ačkoliv podle výsledků výzkumu Asociace televizních organizací ATO¹⁶ má TV Nova stále velký náskok v získávání přízně dětského diváka, TV Barrandov dokázala „odloudit“ zaběhlým českým televizním stanicím jako jsou např. ČT1 a TV Prima family podstatnou část dětského publika.

¹³ Nová média (digitální či on-line média) využívají pro šíření počítačových technologií a Internet (Reifová, 2004).

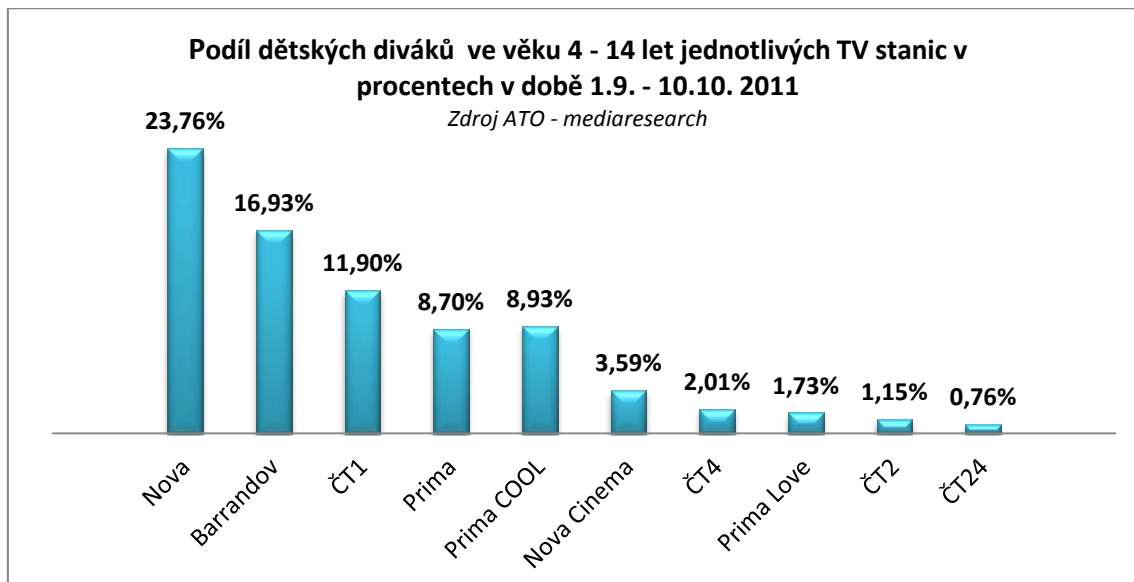
¹⁴ Disney Channel je dětská kabelová televizní stanice, jejímž vlastníkem je americká společnost The Walt Disney Company.

¹⁵ Minimax je středoevropský televizní kanál zaměřený na dětské animované seriály. Od 20:00 hod. na tomto programu vysílá stanice Animax změřená na japonské anime pořady.

¹⁶ <http://www.ato.cz>

Preference českých televizních stanic dětským divákem ve věku od 4 do 14 let je patrná z níže uvedeného grafu vytvořeným na základě peoplemetrového měření.

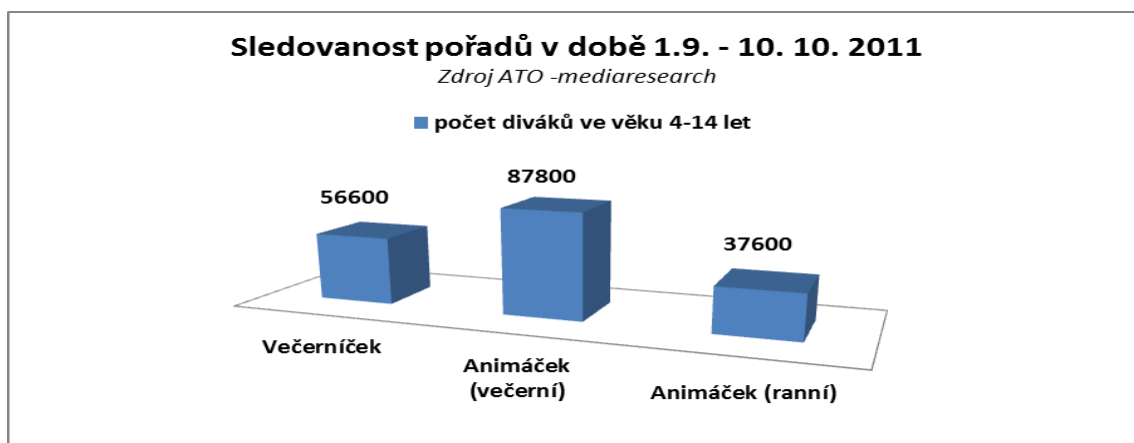
Graf č. 1: Podíl dětských diváků ve věku 4-14 let jednotlivých TV stanic v procentech

TV Barrandov si přízeň dětských diváků zasloužila převážně díky uvedení pohádkového bloku Animáček, se kterým se mohou děti setkat dvakrát denně – večer a ráno. Studie mediální gramotnosti obyvatelstva do 15 let v ČR¹⁷ uvádí, že TV Barrandov zřetelně oslabila tradiční postavení Večerníčku tím, že do své programové nabídky tato nová soukromá stanice zařadila animovaný blok Animáček. I podle výsledků výzkumu asociace ATO je patrné, že TV Barrandov přebrala roli ČT1 jako stanice strukturující podvečerní čas dětí a mládeže. Na následující straně uvedený graf vytvořený na základě výsledků peoplemetrového měření znázorňuje vítězství Animáčku nad Večerníčkem v hlavním večerním vysílacím čase.

¹⁷ <http://www.rrtv.cz/cz/static/prehledy/medialni-gramotnost/vysledky-studie-do-15.htm>

Graf č. 2: Sledovanost pořadů dětskými diváky v době 1. 9. - 10. 10. 2011

Programový ředitel ČT1 Milan Fridrich v rozhovoru pro Novinky.cz¹⁸ uvedl, „že *Večerníček* dosahuje sledovanosti 250 000 až 280 000 diváků, což není příliš mnoho, uvědomíme-li si, že *Večerníček* nesledují pouze děti, ale také dospělí diváci. Podle Milana Fridricha bylo nutné položit si otázku, zda se *Večerníček* v současné podobě nepřežil. *Večerníček* tak od začátku roku 2012 čekala velká změna, tedy přesun z programu ČT1 na ČT2, kde jej diváci mohou sledovat ve stejném vysílacím čase“ (Novinky.cz [2012-02-10]).

TV Barrandov se díky pořadu *Animáček* pomalu stává lídrem trhu, a právě proto nezbývá, nežli si položit otázku, prostřednictvím čeho pořad *Animáček* dokázal odloučit dětské diváky nejen panáčku v papírové čepici, ale i ostatním TV stanicím. Odpovědi na tuto otázku můžeme částečně hledat v praktické části této diplomové práce i v seznamu příloh- v Příloze č. 3, kde je možné nalézt vybrané odpovědi žáků na otázku: Jaké televizní pořady sleduješ nejraději? Na danou otázku odpovídalo 40 dětí ve věku od 6 do 12 let navštěvující ZŠ Švermova v Liberci. Děti byly, po dohodě s pedagogy, osloveny převážně o přestávkách a také po vyučování ve školní družině. Bylo překvapující, že dotázané děti neuváděly pouze názvy pořadů, ale také se velmi dobře orientovaly v názvech televizních stanic, dokázaly uvést v rámci jakého magazínu či cyklu je jejich pořad vysílán a jakým způsobem je daný pořad ztvárněn. Některé z těchto odpovědí jsem se pro jejich zajímavost rozhodla uvést v Příloze č. 3, ačkoliv původně měly být nápomocny pouze k získání představy o současných trendech mezi dětskými diváky sloužící k vytvoření návrhu prakticky realizovatelného konceptu výuky pro 1. stupeň ZŠ.

¹⁸ Novinky.cz in: <http://www.novinky.cz/kultura/246992-vecernicek-se-asi-prestehuje-z-ct-1-na-program-ct-2.html/>

2 Dítě a televize

Dítě a jeho dětství bylo jedním z hlavních témat 20. století a můžeme předpokládat, že s větším či menším akcentem jím zůstane i nadále. Dětství je psychology označováno jako sensitivní období, které má velký dopad na další vývoj a zrání jedince. Díky poznatkům let minulých i představitelům reformní pedagogiky dnes nehledíme na dítě jako na malého dospělého, stroj bez duše ani jako na nedokonalou bytost a dokážeme pochopit svébytnost dětství jako životní etapy. Status dítěte je dán především věkem a období dětství je dnes vnímáno jako čas nevinnosti, her, zábavy a poznávání. Čas vývojově-kognitivních změn a socializace (Helus, 2004). Je tedy zřejmé, že dítě bude odlišným divákem nežli dospělý jedinec a sledování televizních obsahů na něj také bude mít odlišný vliv. Dítě se od dospělého diváka liší nejen prožíváním, ale i úrovní kognitivního myšlení a mentálních schopností. Schopnosti diváctví dítěte podléhají stejnému vývoji jako ostatní složky jeho osobnosti. S věkem i vývojem dítěte se zákonitě mění jeho vkus i to, jak dlouho dokáže udržet pozornost a koncentrovat se na sledování daného pořadu. Děti také představují diváckou skupinu, kde je nejvíce patrná souvislost mezi věkem, schopností vnímat a interpretovat televizní obsahy (Suchý, 2007).

V následujících kapitolách se pokusíme na základě poznatků vývojové psychologie vymezit specifika dětského diváka. Zaměříme se na kognitivní vývoj dětí ve spojitosti s vnímáním audiovizuálních obsahů a představíme možný vliv televizního vysílání na dítě. Pozornost také bude věnována ochraně dětského diváka zákonem a pokusíme se nalézt odpověď na otázku – co je to dětský pořad?

2.1 Vztah dětského duševního zrání a „zacházení“ s televizní obrazovkou

Děti různého věku - tříleté, šestileté nebo dvanáctileté interpretují mediální obsahy odlišným způsobem. Je tedy zřejmé, že pro samotné vnímání televizních obsahů a videa, jsou věk a související vývojové aspekty dítěte rozhodující. Podle Vlastníka začíná dítě chápat smysl a obsah pozorovaného dění na obrazovce už od třicátého měsíce svého života. Mnoho dětí v tomto věku má již svůj oblíbený pořad, seriál, film nebo pohádku, což se mimo jiné také projevuje opakováním dialogů pohádkových postav nebo reklamních sloganů (Vlastník, 2005). Suchý tuto hranici do jisté míry potvrzuje a uvádí, že o samotném využívání médií je možné uvažovat od 3. roku života dítěte - tedy od zrození „psychologického já“ (Suchý, 20007).

Dítě staré 3 roky dosahuje dle Piageta předoperačního stádia, pro které je charakteristické krom rozmachu řečových aktivit také názorné myšlení a vyznačuje se znaky, jako jsou např. egocentričnost¹⁹, imitační chování, tranzitivní úsudek²⁰, magičnost²¹, koncentrace na jeden znak a vazba na přítomnost (Vágnerová, 2000). Předoperační stádium je spjato s 2. až 7. rokem života dítěte a podle Suchého se právě v tomto věkovém rozmezí může nejčastěji objevit nápodoba postav i aktivit v pozorovaném mediálním obsahu a to převážně v případě, vystupuje-li televize nebo monitor počítače v rodině jako „třetí dospělý“. Děti, které se pravidelně setkávají se scénami obsahující agresivní prvky, mohou tyto scény napodobovat nebo se identifikovat s postavou, jež násilí páchá. Suchý dále uvádí, že děti ve věku od 3 do 5 let nejsou schopny rozpoznat hranici mezi fikcí a realitou a to ani v přítomnosti dospělého (Suchý, 2007). *„Dítě svůj svět neredukuje na smyslově či rozumově uchopitelnou realitu, ale začleňuje do něj i imaginární svět pohádkových bytostí, fantazií, snů. Svět dítěte je světem možného.“* (Damborská, 1979, s. 135).

Také Blažek uvádí, že dítě zhruba od 3 do 6 let bezmezně věří tomu, co vidí na obrazovce. Postavy a herci z oblíbených pořadů se tak stávají pro dětského diváka

¹⁹ Dítě nedokáže pohlédnout na věc a událost z pozice jiného člověka, vše vidí a posuzuje ze své osobní perspektivy (Helus 2004).

²⁰ Tranzitivní úsudek je úsudek založený na základě povrchních, nepodstatných a nápadných znaků např. doktor = bílý plášť (Helus 2004).

²¹ Pro dítě není rozdíl mezi světem reálným a fantazijním výtvořem jeho představivosti (Vágnerová, 2000).

přirozenou autoritou. *To, co říká Dáda²², je pravda, protože je to Dáda a Dáda má vždy pravdu.* Dítě nedokáže připustit omylnost svého idolu či oblíbené postavy a jejich slova i informace získané z daného pořadu pro dítě znamenají subjektivní jistotu. Rozpoznat jednání postav a označit kreslené postavy za neopravdové dokáže dítě okolo 5. roku života. Postavy jsou dětmi ve věku 5 let často vnímané v opozicích např. „hodný - zlý“, protože takto starý divák stále ještě nedokáže odhalit motivy jednání, které vedou postavičky k danému činu (Blažek, 1995).

Dalším znakem sledování televizních obsahů dětmi ve věku od 3 do 6 let je zaměření se převážně na jednotlivosti. Jinými slovy, takto staré děti zatím ještě nedokáží popsat děj daného filmu, ale umí věrně reprodukovat detaily a jednotlivé scény. Do popisu těchto scén však děti často vkládají své zážitky a mísí je se svými zkušenostmi. To je i do jisté míry dáno schopností soustředit se na obsah mediálního příběhu nebo daného programu. Pozornost dětí předškolního věku je krátkodobá a děti si během sledování svých oblíbených pořadů hrají nebo pobíhají po místnosti (Suchý, 2007).

Chronologicky zařadit scény dětský divák dokáže zhruba mezi 6. až 8. rokem života, ale děj pro něj stále ještě není prioritní – dítě v tomto věku se nedokáže nechat plně strhnout dějem. Pro šestileté dítě je sledování televize zábavou, při níž zapomíná na okolí a čas. Televizní obrazovka slibuje dítěti mladšího školního věku zahrnutí chvil nudy a rozptýlení. Od 6 let mají také děti potřebu sdílet své televizní zážitky na televizní obrazovce, předávat je dál a podělit se o ně s ostatními. Proto je dobré, sleduje-li televizi rodič nebo jiný dospělý s dítětem, tím se může výrazně snížit možnost negativního vlivu mediálních obsahů na dítě. Pokud má dítě ve svém okolí citové zázemí, uplatňuje na jedné straně obranné mechanismy, na druhé ale také vcítění a soucítění (Suchý, 2007).

Chvilé, kdy dítě zapomíná díky sledování mediálních příběhů na své okolí a zahání nudy, nazývá Blažek jako *FLOW* neboli proud. Tento druh prožitku se vyznačuje např. tím, že dítě nereaguje při sledování televize na oslovení a jeho mimika, gesta a poznámky jsou jasnou známkou jeho účasti na ději. Můžeme pozorovat široce rozevřená ústa a oči, kousání do rtů, mnutí rukou. Tyto projevy zároveň slouží, jako mechanismy díky nimž si dítě udržuje od sledovaného pořadu či videa odstup (Blažek, 1995).

²² Dagmar Patrasová, přezdívaná Dáda, je česká herečka, moderátorka pořadů pro děti a zpěvačka.

Schopnost porozumět ději a rozlišit hlavní dějovou linii od vedlejší je plně rozvinuta zhruba mezi 9. – 10. rokem dítěte a takto staří diváci také dokáží rozlišit fikci od toho, co je možné v reálném životě. To znamená, že zhruba mezi 9. – 10. rokem již dítě dokáže pochopit, proč animované figurky na obrazovce mohou tolikrát zemřít a obžít znovu na rozdíl od nás lidí. Dokáží tedy rozpoznat žánry pracující s realitou od žánrů fiktivních. Tuto schopnost nazýváme rozlišováním různých typů realismů (Suchý, 2007). Podle Svobody je od 10 let zájem o televizi a její obsah řízen zájmem o poznání světa kolem nás. Děti stále lépe chápou formální, dramaturgické a obsahové charakteristiky televizních programů - vnímají dialogy i estetiku obrazu a chápou humor. Ve středu zájmu dětí tohoto věku jsou filmové postavy a jejich jednání, v němž často hledají vzory pro vypořádávání se s vlastním životem (Svoboda a kol., 2011).

Teprve od 11. roku svého života dítě dosahuje dle Piageta stádia formálních operací a je již tedy schopno pracovat s abstraktními pojmy a hledat alternativní řešení různých situací (Vágnerová, 2000). Dítě ve věku 11 let umí myšlenkově zvládat vztahy druhého řádu – myslí o myšlení, dělá soudy o soudech a dokáže se vcítit do druhých. Díky těmto schopnostem již dokáže vystihnout podstatu příběhu a tato schopnost se společně se schopností distancovat se od daného pořadu formuje v průběhu jeho celého dospívání. Podle Suchého je také dítě ve věku 9 - 14 let silně závislé na kolektivu a jeho mínění. Dětská diváci si často navzájem vypráví své filmové zážitky a jejich společenský status narůstá, jestliže mají zkušenost s filmy, které mají ostatní zakázané. Svým vyprávěním a řečmi se snaží náctiletí šokovat nejen své vrstevníky, ale také dospělé. U náctiletých sledování televizních pořadů a videa hraje významnou roli při budování sociální sítě. Dítě ve věku od 9 do 13 let je silně závislé na názoru svých vrstevníků a kolektivu, kterého je jedinec součástí, a proto je nebezpečné znemožnit mu sledovat pořady, na které se dívají jeho vrstevníci. Dítě by mohlo zažívat pocity méněcennosti a cítit se být vyloučeno z kolektivu (Suchý, 2007).

V souvislosti s věkovým vývojem a rozvojem kognitivních schopností se zákonitě mění i vkus a zájmy dětského diváka. Podle ÚIV děti předškolního věku nejčastěji vyhledávají pořady, u kterých se mohou něco naučit, nebo animované filmy a pohádky, které pro ně představují svět zábavy a dobrodružství. Od 6 let se děti začínají zajímat o své pohlaví. Chlapci v tomto věku začínají vyhledávat akční a dobrodružné pořady s

mužskými hrdiny a dívky naopak sledují filmy a pořady, kde hraje důležitou roli rodina a zvířata. Asi od 12 let začínají dětští diváci upřednostňovat pořady o lásce a mládeži. Chlapci ovšem při sledování pořadů s milostnou tematikou začínají skrývat své citové zážitky, a to především v přítomnosti dívek. Dívky se oproti tomu stydí méně, více vyhledávají rady a vysvětlení dospělých, díky čemuž dokáží rychleji zapnout obranné mechanismy. Podle ÚIV však děti každého věku rády sledují pořady určené dospělým (ÚIV, 2004). Na otázku, na co se děti rády dívají, však není podle Vlastníka možné tak jednoznačně odpovědět. Divácké preference se nemění pouze s věkem, ale závisí také na pohlaví dítěte, jeho individuálních preferencích, zájmech a také na dosavadních zkušenostech se sledováním televize a videa (Vlastník, 2005). Suchý v této souvislosti uvádí, že *„jakékoliv snahy o vymezení oblíbených či naopak neoblíbených typů pořadů musí selhat, uvědomíme-li si, že přirozená dětská zvědavost, televizní vkus rodičů, vyprávění spolužáků i chuť zakázaného ovoce vedou k tomu, že dítě je schopno konzumovat téměř jakýkoliv mediální obsah v jakémkoliv věku. Faktory, které vedou děti ke sledování určitého typu pořadů, jsou tak do velké míry náhodné“* (Suchý, 2007, s. 37).

2.2 Možný vliv televize na dítě

Média se stávají důležitým socializačním faktorem, mají výrazný vliv na chování jedince a společnosti, na utváření životního stylu i na kvalitu života vůbec. Na základě poznatků vývojové psychologie je možné vymezit diváckou skupinu, na kterou má sledování mediálních obsahů největší vliv. Touto skupinou jsou dle Suchého pravděpodobně děti do 12 let a diváky spadající do této skupiny můžeme také označit jako skupinu rizikovou (Suchý, 2007). Televizním stanicím je kladeno za vinu, že se podílejí na procesech, které velká část veřejnosti považuje za morálně devastující. Je však nutné mít na paměti, že vliv mediálních obsahů na dětského diváka nemusí být nutně pouze negativní. Za určitých podmínek může sledování televizních pořadů a videa naopak děti rozvíjet a působit kladně na jejich vývoj. Nicméně pozitivní vliv mediálních obsahů není automatický, je výsledkem působení mediální výchovy i výchovy k diváctví, na které se podílejí škola, učitel i rodiče a předpokládá určitou kvalitu mediálních obsahů a produktů.

Současná doba nabízí díky nové technice putování po informační dálnici, která nemusí mít nikdy konce, lidstvo se stává systémem navzájem propojených částí a média od televize po počítač nabízí svým příznivcům jedno z největších dobrodružství. Umí-li se dětský divák prokletit širokou nabídkou a nalézt pořady, videa a filmy příznivé pro jeho vývoj, umí-li kriticky nahlížet na informace, jež mu jsou předávány, sleduje-li dané mediální obsahy cíleně a hovoří o jejich obsahu s rodiči nebo ve škole, má na dítě sledování videa a televize bezesporu pozitivní vliv (Helus, 2004). Tuto teorii potvrzuje i web Děti a média²³, který uvádí, že televizní pořady a videa nemohou mít na dítě špatný vliv, má-li dítě zkušenosti z reálného života, je-li s ním o pořadech diskutováno a je-li mu včas vysvětleno vše, čemu nerozumí, nežli se poučí z nevhodných zdrojů (Děti a média [2012-06-25]).

Hlavní výhodou televize a videa je snadný přístup k informacím a poznatkům. Třešničkou na dortu je, že toto rozšiřování poznatků probíhá především nenásilnou a zábavnou formou. Dětské diváci mohou velmi snadno díky televizi a videu „navštívit“ historii, exotické krajiny, vesmír či hlubiny oceánů, a z těchto „návštěv“ získávat nové poznatky. Děti také mohou sledovat pořady, jež korespondují s jejich věkem. Předškoláci se tak učí říkankám a děti školního věku sledují pořady, které korespondují s probíraným učivem (Mašek, 2002 in Krátká, Vacek, 2008).

Pozitivní vliv televize a videa ale netkví pouze v možnosti získávat cenné informace. Televize také kladně působí na děti v oblasti pochopení mezilidských vztahů. Helus uvádí, že nejčastěji je kladný vliv televize a videa zjišťován v chápání významu mezilidské tolerance, budování úcty k životnímu prostředí a planetě Zemi, akceptování rovnosti pohlaví a pěstování kladného vztahu nejen k lidským bytostem, ale také ke zvířatům a rostlinám (Helus, 2004). Podle Blažka má televize a video také do jisté míry pozitivní vliv na rozvoj řeči dítěte a to zejména v předškolním věku. Dítě si díky televizi upevňuje význam slov, se kterými se již setkalo v minulosti a jejichž smysl zná. V mnoha případech se však dítě předškolního věku při sledování televize a videa setká se slovy, jejichž smysl a význam nezná. V tomto případě dítě slovo nejčastěji zapomene nebo je beze smyslu opakuje a neumí je použít v kontextu. Právě proto Blažek upozorňuje, že řeč je rozvíjena především díky komunikaci s rodiči a podstatně menší měrou se na jejím

²³ Děti a média in: <http://www.detiamedia.cz>

rozvoji podílí média a jejich obsahy (Blažek, 1995). Další pozitivní vliv televize a videa můžeme spatřovat v jejich schopnosti inspirovat nás. Televize, film i video nabízí podněty o přemýšlení o světě, nabízejí nám vzory i možnosti řešení různých situací. Televizní vysílání se také podílí na podobě každodenního života, vytváří dětem představu o časové posloupnosti a určuje rytmus jejich dne např. snídaně, pohádka, škola, úkoly, planeta YÓ, hraní, Večerníček, večere, spánek (Jirák, Mičienka, 2007).

K názoru, že televize a video děti z velké části vzdělává a vychovává, se přiklání i autority západního světa. Postoje českých kapacit se naopak snaží spíše hýbat veřejným míněním a ukazují společnosti některé problémy spojené s užíváním televize a videa. Televize a video působí českým autoritám starosti především díky sklonu předvádět život nerealistickým způsobem, prezentaci agrese a násilí jako každodenního a běžného jevu, snadnému přístupu k pornografickým obsahům, vlivu reklamy a tlaku konzumního životního stylu (Suchý, 2007). Mašek také mezi jednotlivými nevýhodami televize a videa zmiňuje absenci lidské vzájemnosti a omezenou možnost interakce (Mašek, 2002 in Krátká, Vacek, 2008).

Podle webu Děti a média jedním z hlavních důvodů, proč televize a video působí tolika psychologům a pedagogům starosti, je skutečnost, že od svého diváka nic nevyžadují. K tomu, abychom se u televizní obrazovky či monitoru počítače bavili, nepotřebujeme myslet ani mluvit, což je v rozporu s teorií aktivního učení (Děti a média [2012-06-25]). S tímto názorem nesouhlasí Jirák a Mičienka, kteří uvádí, že dítě je sice divákem pasivním, ale na druhou stranu se může samo aktivně rozhodnout, jaký pořad upřednostní před ostatními. Dítě si může samo vybírat pořady nebo diskutovat o jejich výběru s rodiči i učitelem, díky čemuž se učí kritickému myšlení a jiným kompetencím umožňujícím užívat média ke svému prospěchu (Jirák, Mičienka, 2007). *Jednotlivé skupiny dětských diváků jsou diváky velmi vyspělými a s mediálním sdělením dokáží nakládat poučně a aktivně* (Gunter, McAllerová, 1997 in Burton, Jirák, 2001).

Také Kořátková uvádí, že příběhy v mediální podobě mohou děti rozvíjet, byť odlišným způsobem, nežli je tomu u např. u příběhů literárních. Hlavní problém televize a videa spatřuje Kořátková ve skutečnosti, že většina příběhů v mediální podobě je ztvárněna způsobem aktivující pozornost dětského diváka na maximum. Tedy jinými slovy, většina mediálních příběhů obsahuje velké množství stimulů, jež zajistí upoutání

dítěte před obrazovkou. Tyto stimuly mohou být jak verbální (dialogy, křik aj.) tak i neverbální (hudba, přehrávání, zveličování, barevnost aj.). Další nevýhodu spatřuje Koťátková v obrazu, který je prostřednictvím mediálního příběhu dítěti předáván. Pokud si dítě příběh čte nebo je mu předčítán, vytváří si vizuální obraz samo a to na základě své vyspělosti, zkušeností a zážitků. V případě příběhů mediálních je dítěti předložen obraz, jenž je představou někoho jiného. Tento obraz je často v rozporu se zkušenostmi dětského diváka, díky čemuž jsou vizuální vjemy velmi silné. Dítě se tak může velmi rychle identifikovat s postavou, akcí či vlastnostmi postav. Prožitky a zkušenosti nabyté díky mediálním příběhům se odráží v dětské hře. Děti se snaží hrou ventilovat akci prožitou skrz obrazovku a přiblížit svým hrdinům a idolům (Koťátková, 2005).

Helus spojuje nežádoucí vliv televize a videa s pojmy *karikované dětství* a *dezorientace v sobě samém*. Díky příběhům v mediální podobě může docházet k masové nápodobě televizních hrdinů a idolů dětmi. Existuje mnoho populárních dětských seriálů např. typu Hanna Montana, které ukazují dítě jako „*drzého šaška, jež se pitvoří a je samolibý*“. Dětský divák velmi snadno tuto roli přijímá a identifikuje se s ní. Dítě nabyde dojmu, že dospělí jeho roli rozumí a chápe ji, tak jako dospělí na obrazovce chápou televizního hrdinu. Dochází tak nejen ke konfliktu mezi dospělými a dětmi, ale také k dezorientaci dítěte v sobě samém. Další nebezpečí, které Helus spatřuje v souvislosti s televizním vysíláním, je skutečnost, že díky televizi a médiím obecně narůstá kritické ladění vůči škole, jenž přímo či nepřímo televizní pořady posilují. Proti škole se vytváří negativně sdílený stereotyp překrývající její kvality (Helus, 2004, s. 79).

Dopad televize a videa na děti a mladistvé závisí převážně na schopnosti dětských diváků umět si správně vybrat v televizním programu. To se děti nenaučí samy od sebe. Tato schopnost je výsledkem výchovného působení rodiny a školy. Pokud tyto výchovné a vzdělávací instituce rezignují v oblasti médií na svoji funkci, stávají se děti diváky a mediálními konzumenty bez ochranné slupky. Odborníci se zabývají celou řadou témat souvisejících se vztahem dětí a audiovizuálních obsahů a na otázku, zda tyto obsahy mají na dětské diváky negativní nebo naopak pozitivní vliv, odpovídají různými způsoby. Většinou se však shodují v názoru, tento vliv nejde zkoumat odděleně bez zahrnutí dalších socializačních činitelů – školy, rodiny, vrstevníků a prostředí, v němž dítě vyrůstá (Burton, Jiráček, 2001).

2.3 Co je to dětský pořad - ochrana dětského diváka zákonem

Podle webu Děti a média²⁴ Česká republika stejně tak jako např. Nizozemsko nebo Švýcarsko nemá definici dětského pořadu stanovenou zákonem. Pod slovním spojením „dětský pořad“ si tak můžeme díky nabídce českých TV stanic představit cokoliv. Co je to tedy „dětský pořad“ a podle jakých kritérií můžeme určit, zda pořad, který vidáme na televizních obrazovkách je určen právě dětem? Náповědou nám mohou být definice jiných států, které mají definici pořadu pro děti ukotvenou v jejich legislativě. Státem, který je blízky České republice z kulturního i geografického hlediska, je Slovensko. Podíváme-li se k našim sousedům, zjistíme, že na Slovensku je dětský pořad definován zákonem jako pořad vyrobený pro věkovou skupinu do 12 let a tyto pořady musí být dle legislativy obsahově i formálně přizpůsobeny vnímání a zralosti této věkové skupiny. Naopak v Německu, které má také ve své legislativě definici pořadu pro děti, je dětský pořad definován jako pořad určený osobám do 14 let a to s ohledem na jeho obsah, formu i čas vysílání. Pořad pro děti vysílaný v Německu musí ze zákona obsahovat dramaturgické a tvůrčí prostředky jako jsou např. hudba či výběr postav, které jsou vhodné pro děti do 14 let, volit adekvátní vyjadřovací prostředky a respektovat dětské vidění světa - dětský aspekt (Děti a média [2012-07-14]). Velmi zajímavými se v souvislosti s ochranou dětského diváka zdají severské státy jako např. Norsko a Švédsko. Norská legislativa zakazuje vysílat reklamu mířenou primárně na děti, ale také jakoukoliv reklamu 10 minut před začátkem i po skončení pořadů určeným právě dětskému divákovi. V reklamě také nesmí vystupovat osoba, která v posledních 12 měsících účinkovala v některém z dětských pořadů, a ani teletextové stránky určené dětem a mladistvým ze zákona nesmí obsahovat reklamní sdělení. Norská legislativa definuje pořad pro děti jako pořad určený osobám mladším 18 let (tamtéž [2012 - 07-14]).

Česká republika chrání dětské diváky před negativními dopady televizního vysílání zákonem č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a také zákonem č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, který chrání dítě jako konzumenta obchodních sdělení, a to nejen reklamy televizní a rozhlasové, ale rovněž jiných forem reklamy jako jsou např. reklamy tištěné či billboardové. Zákon však sám o sobě nezaručuje rodičům, že se do vysílání nedostanou obsahy, jež by mohly ohrozit vývoj jejich dětí. To je

²⁴ Děti a média in: <http://www.detiamedia.cz/art/1393/co-je-to-vlastne-detsky-porad.html/>

na zodpovědnosti provozovatelů televizního vysílání. Pokud provozovatel zařadí pořad ohrožující děti a mladistvé, „nastoupí“ Rada pro rozhlasové a televizní vysílání. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání kontroluje obsahy vysílání a je při své činnosti striktně vázána zákonem²⁵. V rámci zákona jsou regulována ustanovení, jejichž cílem je ochránit dětského diváka před negativním dopadem vysílání. Pravomocí Rady pro rozhlasové a televizní vysílání je sankcionovat vysílatele, jenž pochybil. Je-li tedy odvysílán pořad, který svým obsahem porušuje konkrétní zákonné ustanovení např. ustanovení, které ukládá povinnost nezařazovat do vysílání mezi 6. a 22. hodinou pořady a upoutávky ohrožující psychický, fyzický či mravní vývoj dětí a mladistvých, vydá Rada upozornění o porušení zákona. Teprve dopustí-li se provozovatel vysílání opakovaně porušení téhož zákonného ustanovení, smí Rada vysílateli udělit pokutu za nežádoucí obsah. V praxi to znamená, že Rada nemůže pokutou sankcionovat provozovatele za ohrožení vývoje dětí, ke kterému došlo odvysíláním pořadu se zjevným sexuálním chováním, pokud předchází upozornění souvisele se zobrazováním násilí, ale musí opět vydat upozornění. Rada tedy nemá žádný legitimní nástroj, jímž by mohla zamezit vysílání konkrétních pořadů, a nemůže tak ovlivnit programovou skladbu jakékoliv televizní či rozhlasové stanice (Děti a média²⁶[2012-06-25]).

Zákon sám o sobě nemůže zamezit, aby děti sledovaly pořady, které jim nejsou primárně určené, či pořady, jež mají negativní dopad na jejich vývoj. Zákon vytváří pouze základní pojistku. Může však být pro rodiče vodítkem, v jakém vysílacím čase a jaké typy pořadů mohou jejich děti bez rizika sledovat. Rodiče mohou také při ochraně svých dětí před nežádoucím obsahem televizního vysílání vybírat i z programové nabídky pro děti a mládež České televize, kde jsou pořady určené této divácké skupině zaštitěny Etickým kodexem, kterým se Česká televize zavazuje, že nedopustí uvedení obsahu, jež by mohl mít nežádoucí dopad na vývoj dětí a nezletilé mládeže. Také škola i učitel mohou pomoci šířit osvětu v oblasti televizního vysílání a pomoci dětem s výběrem vhodných pořadů. Pomocníkem také mohou být digitální televizní programy a weby televizních stanic, které vymezují pořady pro děti i jejich typy a žánry.

²⁵ Zákonem č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a zákonem č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy.

²⁶ Děti a média in: <http://www.detiamedia.cz/col/5/kdo-a-jak-kontroluje-obsah-vysilani.htm/>

3 Televize a video jako prostředek vyučování

V současné době možnosti televizního vysílání stále rostou díky digitalizaci i Internetu a televizní vysílání prožívá opět masivní rozvoj. Díky tomu je televizní vysílání nejen součástí našich domácností, ale také se zjednodušuje jeho vstup do vzdělávacích institucí - do škol. Vše, co nám nové formy televizního vysílání přináší, může sloužit učitelům k šíření vzdělání a pomoci jim využívat televizi jako prostředek vzdělávání.

V následujících kapitolách se pokusíme charakterizovat televizi a video jako prostředek vzdělávání a vymezíme základní pojmy spojené s tematikou této části. Zaměříme se také na možné zdroje audiovizuálních materiálů a pokusíme se nastínit, jak při využívání těchto zdrojů neporušit autorský zákon.

3.1 Média a technologie jako pedagogický problém

Podle Brdičky první velkou změnou, kterou technický pokrok zasáhl do vzdělávání, byl vynález knihtisku, díky kterému se staly tištěné učebnice součástí školy i samostatného studia žáků. S vývojem dalších technických prostředků se předpokládalo, že i oni vstoupí do edukace a změní dosavadní výukové metody. Znamý vynálezce Thomas Alva Edison trpěl představou, že film bude možno používat místo učebnic a něco podobného se pak opakovalo s rozhlasem, gramofonem, magnetofonem i s televizí a videem. Žádnému z těchto technických prostředků se však nikdy nepodařilo klasické učebnice nahradit (Brdička, 2003).

Škola i možnosti edukace se rok od roku mění, stejně tak jako společnost, poznatky vědy a možnosti techniky. Dnes je zdůrazňován skutečný život, s nímž má být i škola v ustavičném spojení. Podle Landové je v současnosti novým prvkem vzdělávání jakási „měkká“ složka, kterou tvoří vzdělávání prostřednictvím médií a didaktické techniky s nimi spojené. Díky rozvoji nových médií se začalo i v českém školství vážněji diskutovat o uplatnění a úloze médií v edukaci. Tato diskuze vymezila dva hlavní směry – jednak média jako předmět výuky tedy mediální výchovu a za druhé uplatnění médií jako didaktických prostředků výuky (Landová, 2003 in Jiráček, Wolák, 2007). Jinými slovy, média a didaktickou technologii s nimi spojenou může pedagog ve vyučování využívat nejen v rámci mediální výchovy, ale také ke zkvalitnění výuky ostatních vyučovacích předmětů a zvýšení svého pedagogického působení. Podle Jakubíkové dynamický rozvoj médií a

moderní technologie nabízí nové možnosti v oblasti edukace a to na všech úrovních vzdělávacího procesu a ve všech jeho oborech, a proto by se žádný učitel na žádném stupni a typu školy neměl bránit využití médií a technických prostředků ve vyučování, a to z důvodu jejich důležitosti při dosahování výchovně-vzdělávacích cílů a klíčových kompetencí vymezených Rámcovým vzdělávacím programem (Jakubíková, 2007).

3.2 Vymezení pojmů vyučovací prostředek a didaktická technika

Výuka je složitý proces a představuje hlavní náplň učitelského povolání. Z didaktického hlediska lze učivo žákům zprostředkovat různou formou a využít odlišných didaktických prostředků. Podle Maňáka je možné pojem prostředky obecně chápat „*jako předměty a jevy sloužící k dosažení vytyčených cílů.*“ Podobně je tomu také v pedagogice a didaktice, kde „*termín prostředky v širokém slova smyslu zahrnuje vše, co vede ke splnění výchovně-vzdělávacích cílů.*“ (Maňák, 2003, s. 49). S didaktickými prostředky se můžeme setkat v mnoha publikacích zabývajících se teorií vzdělávání, kde je tento pojem také často označován jako prostředek výuky, vyučovací prostředek či prostředek vzdělávání. Didaktické prostředky lze též dělit do různých kategorií. Kategorizace didaktických prostředků však není jednotná a liší se dle autorů, kteří se jí zabývají:

Podle Maňáka termín didaktické prostředky představuje důležitou didaktickou kategorii, která se vztahuje pouze na všechny předměty a jevy materiální povahy, jež slouží k zefektivnění průběhu výuky. Didaktické prostředky tedy tvoří jakousi materiální základnu výuky, která se vyvíjí v závislosti na vývoji techniky a lidské společnosti (Maňák, 2003, s. 49).

Naopak Rambousek uvádí, že pokud je vyučovací proces posuzován jako proces dosahování cílů, pak lze za didaktický prostředek považovat vše, co žákovi pomáhá uskutečnit tyto cíle. To znamená, že v tomto pojetí „*lze vedle prvků materiálně technické základny výuky považovat za didaktické prostředky i nemateriální prostředky tedy i metody a formy vyučování, didaktické zásady, komunikační prostředky učitele a žáka, jejich vědomosti a dovednosti i obsah vyučovacího procesu*“ (Rambousek a kol., 1989, s. 13).

Rambousek tedy označuje za didaktický prostředek vše, co nějakým způsobem ovlivňuje žáka během jeho vyučovacího procesu. V tomto pojetí uvádí definici didaktických prostředků i Janiš, který chápe „*didaktické prostředky v nejširším slova smyslu, jako všechny prostředky materiální (např. reálné předměty, jevy, názorné pomůcky, tabule aj.) i nemateriální (např. metody, organizační formy výuky aj.) povahy, které přispívají k celkové efektivitě vyučovacího procesu.*“ (Janiš, 2006, s. 10).

V této diplomové práci je chápán pojem didaktické prostředky dle pojetí Josefa Maňáka, tedy jako materiální základna výuky, která se vyvíjí v závislosti na vývoji techniky a lidské společnosti.

V souvislosti s didaktickými prostředky je také často zmiňován pojem didaktická technika, která byla vymezena jako samostatná oblast pedagogické teorie v 60. letech 20. století. Termín didaktická technika má svůj původ v řeckém slovu *didaskein* (učit se, vychovávat) a *techné* (řemeslo, prostředek) a zahrnuje vhodně vybrané nebo speciálně upravené technické přístroje určené k didaktickým účelům, prezentaci učebních pomůcek i probíraného učiva (Hlavatý, 2002). Didaktická technika tedy slouží jako podpůrný prostředek k dosahování stanovených cílů edukace a její funkce vyplývají z této skutečnosti. Podle Geschwindra základní funkcí didaktické techniky je funkce informační. Didaktická technika může velmi účinně pomoci učiteli zprostředkovat svým žákům určitý druh informace a slouží převážně k prezentaci učební látky, kontrole učební činnosti žáka a také pomáhá žáku samotnému při individuálním studiu. Informační funkce však není jedinou, kterou může pedagog ve výuce využít a jak už sám název didaktické techniky napovídá, její neméně důležitou funkcí je funkce didaktická. Za pomoci didaktické techniky může učitel nejen své žáky motivovat, ale také upevňovat nově získané poznatky a zvyšovat produktivitu žáků (Geschwindr, 1994 in Kalhoust, Obst, 2002).

Podle Kalhouse a Obsta můžeme didaktickou techniku dělit do několika kategorií podle smyslů, na které působí. Takové rozdělení se i dnes běžně používá a vypadá následovně: **auditivní** (školní rozhlas, sluchátková souprava, CD a MP3 přehrávače aj.), **vizuální** (projekční technika aj.) a technika **audiovizuální** (Kalhoust, Obst, 2002).

Audiovizuální technikou jsme se pro účely této práce rozhodli podrobněji zabývat v následující kapitole.

3.3 Audiovizuální technika

Konupčík uvádí, že člověk dosahuje nejlepších výsledků, vnímá-li informace více smysly najednou, minimálně sluchem a zrakem. Audiovizuální techniku tvoří skupina zařízení, jež jsou schopna prezentovat zvuk i obraz současně. Působí tedy na náš sluch i zrak a může tak být z hlediska efektivity edukačního procesu velmi přínosná (Konupčík, 2009). Podle Hlad'a je audiovizuální technika převážně používána k prezentaci televizních pořadů, filmů či videa a jejím klasickým a nejznámějším představitelem je televizor, který může být propojen s DVD nebo video rekordéry (Hlad'o, 2007).

Televizní přijímač, televizor či nepřesný název televize označují elektronické zařízení, na němž lidé sledují vysílání televizních stanic. Dříve televizor připomínal nevzhlednou bednu, ale tato doba je nenávratně pryč a v současnosti mají nejmodernější televizní přijímače nejen skvělý obraz, ale i vzhled. Televizory jsou dnes velmi tenké, umožňují montáž na stěnu místnosti, mají vstup pro USB a je k nim také možné připojit další zařízení určená pro přehrávání nebo záznam obrazu a zvuku jako je např. videorekordér, videokamera, DVD přehrávač, digitální fotoaparát aj. Podle Vaněčka má televizor společně s televizním vysíláním široké využití ve školní praxi, a to převážně díky schopnosti zprostředkovat informace nejrůznějšího druhu (Vaněček, 2008). Podle Konupčíka patří televizor k běžné výbavě českých škol, i když toto elektronické zařízení bývá poměrně často nahrazováno jinou didaktickou technikou. Kromě poklesu cen počítačů a projektorů, kterými jsou velkoplošné barevné televizory mnohdy nahrazovány, má na tento fakt značný vliv i to, že televizní pořady lze také sledovat na monitoru počítače díky příjmu klasického televizního signálu za použití televizní karty nebo díky internetovému vysílání. Televizní signál bývá v případě internetového vysílání interpretován především pomocí speciálního programu, který umožňuje sledovat televizní pořady a filmy na všech technických zařízeních majících možnost připojení se k Internetu tedy i na mobilním telefonu, PC Tablet²⁷ atd. (Konupčík, 2009).

²⁷ PC Tablet je mezistupněm mezi notebookem a kapesním počítačem a jeho předností je dotykový displej. Hovorově bývá PC Tablet také často označován pouze jako tablet.

Dalším, v současnosti často s televizním vysíláním zmiňovaným pojmem, je termín Smart TV neboli „chytrá televize“. Smart TV je prezentována jako budoucnost multimediální zábavy a zjednodušeně označuje propojení televizoru s osobním počítačem. Smart TV nabízí svým uživatelům připojení k Internetu nebo ovládání hlasem, pohybem, bezdrátovou klávesnicí a dotykovou obrazovkou. Standardně by Smart TV měla být schopna zastoupit osobní počítač, notebook či PC Tablet, díky čemuž je často nazývána „hybridní televizí“. Podle Kučery jsou zejména mladší lidé silně nespokojeni s programovou nabídkou tuzemských TV stanic, které upřednostňují vysílání masově cílených nenáročných programů. Díky Smart TV již však nebudou diváci vydáni na milost programovému vedení televizních stanic, neboť Internet je přeplněn videi, hudbou, filmy i seriály všech žánrů a typů. Smart TV umožňuje divákům hledat pořady, filmy, videa i aktuální dění na webu, což s jejím masivním nástupem do domácností bude mít bezesporu dopad na vnímání multimediální zábavy i Internetu samotného (Kučera, 2011).

I když si nejčastěji pod názvem audiovizuální technika představíme televizor, který v praxi využíváme k sledování pořadů, filmů a videí, v novém slova smyslu můžeme audiovizuální technikou označit i počítače, interaktivní tabule, projektory, PC Tablety, mobilní telefony aj. technické výtvarky moderní společnosti, které jsou-li ozvučeny, mohou svým uživatelům přenášet zvuk i obraz. V současnosti je proto stále častěji pojem audiovizuální technika nahrazován termínem multimediální technologie, který označuje sloučení audiovizuálních technických prostředků s počítači. Podle Andragogického slovníku²⁸ tvoří multimediální systém souhrn technických prostředků (např. počítač, zvuková karta, grafická karta nebo videokarta, CD-ROM, programové vybavení aj.) schopných provozovat audiovizuální prezentaci v interakci s uživatelem. Učebny vybavené těmito systémy jsou zpravidla označovány jako multimediální a umožňují interaktivní využití moderních učebních pomůcek a výukových programů (Andragogický slovník [2012-08-16]).

²⁸ Andragogický slovník in: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/multimedia>

Počítače dnes tedy mají velkou technickou úroveň a jsou důležitou součástí jiných technických prostředků výuky, se kterými vytváří multimediální systém umožňující učitelů přivést interaktivitu a názornost do výuky. Počítač může mít ve vyučování mnoho rolí a funkcí. Díky počítači může učitel zprostředkovat žákům výukové programy, statické i pohyblivé animace, hudbu, textové prezentace, zdroje dostupné na Internetu i film a video. Po vložení televizní karty a po připojení počítače k Internetu lze také žákům zprostředkovat televizní vysílání. Počítačem může tedy učitel plně zastoupit televizor i DVD a video rekordér. (Hlavatý, 2002). Potřebuje-li učitel zastoupit klasické představitele audiovizuální techniky, může také propojit počítač např. s video-dataprojektorem. Konupčík uvádí, že díky rozvoji projekční techniky dnes skoro každý kvalitní projektor dokáže zobrazit text, data i obraz (Konupčík, 2009). Podle Hlad'a má však video-dataprojektor jako technický prostředek výuky omezené možnosti. Ty jsou ovšem lehce překonatelné právě jeho připojením k počítači a k dalším periferním zařízením jako jsou např. reproduktory pro ozvučení třídy, interaktivní tabule, digitální videokamery a mnoho dalších zařízení, díky nimž může video-dataprojektor sloužit nejen jako náhrada televizoru, ale i k jiným účelům vhodných pro obohacení vyučovacích hodin (Hlad'o, 2007). Počítač je dále základním nástrojem pro reprodukční činnosti. Za pomoci počítače lze videomateriál dále zpracovávat – stříhat nebo jej doplnit o filmové efekty, hudbu, text atd. Učitelé také mohou s pomocí videokamery vytvářet vlastní mediální sdělení nebo mediální sdělení žáků, se kterými je možné na počítači dále pracovat.

Všechny doposud jmenované představitele audiovizuální techniky propojuje v jeden interaktivní prvek interaktivní tabule. Interaktivní tabule kombinuje výhody běžné školní tabule, projekční plochy a velké dotykové obrazovky, kterou můžeme po připojení datového projektoru ovládat rukou, ukazovátkem či speciální tužkou. Podle Vanečka je interaktivní tabule *„dotykově-senzitivní plocha, prostřednictvím které probíhá vzájemná aktivní komunikace mezi uživatelem a počítačem s cílem zajistit maximální možnou míru názornosti zobrazovaného obsahu“* (Vaneček, 2008, s. 36). Vaneček také uvádí, že interaktivní tabule je obvykle využívána ve spojení s počítačem a dataprojektorem, což umožňuje učitelů využívat výukové programy a učebnice, vyhledávat a zobrazovat informace z Internetu nebo promítat videozáznam a prezentace (tamtéž, 2008). Interaktivní tabule představuje průlom v názornosti a spolu s připojením interaktivní tabule k síti

Internet a vhodným ozvučením třídy dostává učitel do rukou multifunkční nástroj interaktivního vyučování, s jehož pomocí může žákům zprostředkovat televizní pořady, filmy a videa a nahradit tak televizor i DVD přehrávač. Interaktivní tabule také přináší zcela nový způsob při práci s video soubory. Do spuštěného videa lze kreslit nebo zvýraznit pouze určitou část spuštěného obrazu. Video je možné i zcela zastavit a s pomocí popisovače upozornit na oblasti, kterým má žák věnovat svou pozornost. Pro podrobnější rozpracování videa lze zastavený obraz převést do režimu bílé tabule, kde může učitel doplnit komentář a poznámky. Díky tomu si může učitel snadno vytvořit okomentovaný videomateriál zachycující klíčové momenty. Ten lze také převést do formátu PDF a za pomoci e-mailu nebo tiskárny jej distribuovat žákům jako připomínku probrané učební látky (Lepil, 2010).

Podle Vaněčka didaktická technologie samotná nemůže žákům nahradit výuku, pouze ji doplňuje a podporuje. Dobrý učitel tedy vždy dosáhne lepších výsledků prostřednictvím výkladu, nežli špatný učitel s jakoukoliv kvalitní technikou. Zapojení audiovizuální či multimediální technologie do výuky může být samo o sobě silným motivačním prvkem vzdělávacího procesu a může také žákům pomoci snáze proniknout do dané problematiky učiva. Nicméně to je možné pouze za pomoci kvalitní techniky v rukou kvalitního učitele (Vaněček, 2008). Současný žák žije v prostředí, které je přehlcené nejrůznějšími technologiemi a jejich využívání je pro něj přirozené a to i v procesu získávání nových poznatků a informací. Při využívání didaktické techniky ve výuce však záleží převážně na učiteli, jak dokáže využít její potenciál. Technologie sama o sobě neposkytuje žádná mimořádná řešení problémových situací, ale dává učiteli možnost prezentovat učivo novým a v některých případech odlišným způsobem. Rozhodně však není nutné, aby tento způsob výuky učitel využíval v průběhu celé hodiny nebo v každé své hodině. Je na učiteli, aby zvážil, jaké téma je vhodné prezentovat formou videa, filmu či televizního pořadu a zda tuto formu použít jako prostředek motivace, k prezentaci nových informací, pro doplnění výkladu, jako návod k určité činnosti nebo závěrečnému shrnutí probraného učiva.

3.4 Charakteristika televize a videa jako prostředku vzdělávání

Poznávací proces má dle Vaněčka z psychologického hlediska tyto komponenty – smyslové poznání, pozornost, rozumové poznání a paměť, přičemž odborníci zabývající se oblastí lidského poznávání přikládají největší důležitost prvnímu komponentu, tedy našim smyslům. Psychologové obecně označují smyslové poznání jako proces týkající se smyslových orgánů a receptorů, nervových drah a mozku. Již Aristoteles (384-322 př. n. l.) ve svých spisech zmiňuje existenci pěti smyslů: zraku, sluchu, hmatu, čichu a chuti, které nám společně s mozkem a nervovými systémy přináší neustálý proud informací o světě kolem nás (Vaněček, 2008). Poznávací proces žáka probíhá ve spojitosti smyslového vnímání, myšlenkových operací a aktivní činnosti žáka. Podle Kalhouse a Obsta je důležité uvědomit si spojitost všech složek poznávacího procesu a vidět smyslové vnímání jako dílčí součást celého poznávacího aktu (Kalhoust, Obst, 2002).

Pedagog může vhodným využitím televize a videa ve výuce úspěšně zapojit sluch i zrak do edukace a realizovat tak jeden ze základních didaktických principů – princip názornosti. Názorné představy vycházejí z názorného vnímání a vedou ve svých důsledcích k utváření abstraktních představ na úrovni vědomostí. Realizace názornosti ve výuce vede k rozvoji vnímání a pozorování důležitých při řešení problému a aplikaci poznatků v praxi (Kalhoust, Obst, 2002).

Podle Tůmy má zavedení videa, televizních pořadů a filmu do škol mnoho předností. Učení se díky nim stává zajímavější a stoupá pozornost (Tůma, 1984). Stemplenski a Tomolin uvádí, že televize a video mohou být také efektivním prostředkem výuky z důvodu, že jsou blízké reálnému životu. S jejich pomocí lze přenést do vyučovacích hodin příběhy a zážitky jiných lidí nebo porovnávat kulturní odlišnosti různých národů (Stemplenski, Tomalin 1990). Dle Vacka hlavními přednostmi filmu, videa a televize ve vzdělání je umožnění zviditelnění dynamických jevů a pohybu, jevů mikroskopických nebo naopak velice rozměrných a jevů probíhajících v nepřístupném, vzdáleném či nebezpečném prostředí (Vacek, 1998). Hlavatý uvádí, že film, video a televizní pořady jsou zdrojem jasných představ a vnější oporou myšlenkových činností. Podle Hlavatého využití televize a videa ve vyučování může učiteli napomáhat k motivaci žáků, rozvoji znalostí a dovedností, stimulaci třídy k diskuzi, změně podmětových situací, propojování teorie a praxe, ověřování získaných poznatků a navozování problémových

situací (Hlavatý, 2002). Podle Svobody jednou z předností využití televize a videa ve výuce je také to, že sledování televize a filmu patří k nejoblíbenějším volnočasovým aktivitám dětí a mladistvých. Film, video či televizní pořady dokáží své diváky nadchnout a to platí i v případě, využije-li pedagog tento prostředek ve výuce. Je ovšem důležité, aby učitel dokázal video nebo televizní pořad vhodně vybrat. Volba televizního pořadu a videa může podléhat mnoha kritériím, kterými jsou např. věk publika, jeho schopnosti a vývojové zvláštnosti či obsahová složka videa, jeho délka (ta by měla být přiměřena věku žáka a náročnosti učiva), žánr, typ a mnoho dalších. K těmto kritériím samozřejmě patří i funkce, kterou má videomateriál ve výuce (Svoboda a kol., 2011).

Jak může být patrné z výše uvedených citací autorů zabývajících se využitím televize a videa v edukaci, tento prostředek výuky může mít ve výchovně vzdělávacím procesu mnoho funkcí. Podle Šimoníka však plní televize a video ve vyučování tyto základních funkce:

- **motivační:** za pomoci multimediální techniky, televize a videa lze žáky velmi snadno stimulovat pro další činnosti výuky, velmi motivační je také dle Šimoníka využití videa ve spojitosti s PC či interaktivní tabulí, jelikož klasický televizní okruh (televizor, DVD a videorekordér) může na žáka působit naopak spíše demotivačně
- **učební:** televizi a video může učitel využívat ve výuce za účelem výkladu obsahu učiva a k prezentaci nových poznatků; s pomocí těchto didaktických prostředků lze žákům nejen zprostředkovat jevy, které není možné vizuálně poznávat v prostředí učebny, ale i snadno realizovat princip názornosti
- **doplňkovou:** televize a video mohou doplnit základní učivo nebo být ilustrací učitelova výkladu
- **shrnující:** za pomoci televize a videa může učitel třídit informace nebo vytvořit celkový přehled k probrané látce
- **instrukční:** televize a video mohou dát žákům návod k určité činnosti, jednání nebo k řešení problémové situace (Šimoník, 2005)

Jednou z dalších funkcí, kterou mohou mít televize a video je podle Míky funkce relaxační (Míka 1933 in Jiráček, Wolák 2007). Jsme si vědomi, že relaxační funkce není základní funkcí výchovně - vzdělávacího procesu, avšak podle výsledků dotazníkového šetření jsou, v souvislosti s relaxací, televize a video ve výuce poměrně často využívány. Z tohoto důvodu je relaxační funkce zmíněna i v této kapitole. Za pomoci televize a videa si mohou žáci, např. během přestávek a relaxačních chvil, odpočinout od učiva nebo po náročnějších činnostech spojených s výukou. Televize a video také mohou být pro učitele i žáka prostředkem zpětné vazby. Za pomoci videokamery lze monitorovat určitou činnost žáka ve výuce a vytvořený videomateriál může následně sloužit k rozboru chyb a vést k jejich odstranění. Chystá-li se učitel žáky a jejich činnost monitorovat (popřípadě ji uveřejnit např. na webu školy), je doporučováno předem upozornit rodiče a získat jejich písemný souhlas.

Důvodů proč využívat video, film či televizní pořady jako prostředek výuky je mnoho – za pomoci audiovizuálních materiálů mohou učitelé své žáky motivovat, uvést do problematiky nebo stimulovat k diskuzi. Lze jimi také měnit podmínkové situace ve výuce a přiblížit jimi jevy, které není možné pozorovat v prostředí třídy. Video, film či televizní pořady je také možné využít ve všech předmětech, fázích výuky i na všech úrovních výchovně vzdělávacího procesu. Ve výuce mohou mít tyto didaktické prostředky různé funkce i účel. Podle Kalhousa a Obsta je dobré si, i přes vynikající funkce této didaktické techniky, uvědomit, že je to stále člověk, kdo je vedoucím prvkem edukace a televize, video či film jsou výhradně prostředkem, a ne cílem výuky (Kalhous, Obst, 2002). Za pomoci televize a videa lze naplňovat klíčové kompetence i jiné cíle výchovně-vzdělávacího procesu. Cílem výuky by však nemělo být samotné spuštění televizního pořadu či videa. Budiš uvádí, že využívání televize a videa jako prostředku výuky je poměrně vzácné. Tato skutečnost může být dle Budiše do jisté míry dána finanční náročností moderní techniky i tím, že televize a video jsou často považovány za nevhodný didaktický prostředek (Budiš, 1991).

3.5 Zásady využívání televize a videa jako prostředku vzdělávání

Za pomoci televizních pořadů, videa a filmu učitel umožňuje a usnadňuje žáku dosáhnout výchovně - vzdělávacích cílů. Pro efektivní působení těchto prostředků výuky je však nutné vytvořit vhodné podmínky. Při využívání videa, filmu a televizních pořadů platí stejně jako v případě jiných prostředků výuky, že pouze po pečlivé přípravě, ve smyslu pečlivého výběru vhodného videomateriálu a jeho logického začlenění do hodiny, je možné mít zisk z jeho použití. Podle Šimoníka je nezbytné, aby výběr audiovizuálních materiálů do výuky vycházel především z přesně vymezeného výchovně - vzdělávacího cíle. Je nutné, aby si byl učitel vědom, za jakým účelem chce využívat videomateriál ve vyučovací hodině a čeho lze dosáhnout jeho využitím (Šimoník, 2005). Při využití videa, filmu, či televizního pořadu ve výuce je třeba mít na paměti určité zásady, díky nimž je možné dosáhnout požadovaného efektu a vyvarovat se problémovým situacím. Mezi tyto zásady patří nejen zhlédnutí videa samotným učitelem nebo vyzkoušení a spuštění didaktické techniky těsně před vyučováním, ale také:

Aktivizace žáka - sledováním televize nebo videa ve výuce může docházet k tomu, že žák zaujímá pasivní postoj. Učitel může dosáhnout aktivizace žáka tak, že před samotným spuštěním videomateriálu upozorní na to, co je podstatné a charakteristické - čemu je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Na konci audiovizuálního materiálu by měla následovat diskuse, rozprava a shrnutí učební pasáže. Díky těmto činnostem zpětné vazby může učitel zhodnotit efektivnost videopořadu (Maňák, 2003).

Přiměřená doba působení – v případě použití videa, filmu či televizních pořadů ve výuce je třeba si uvědomit, na jak dlouhou dobu dokáže žáky dostatečně zaujmout. Spuštění videomateriálu ve výuce by nemělo trvat celou vyučovací hodinu a jeho délka by měla být přiměřena věku žáka a náročnosti učiva (Svoboda a kol., 2011).

Nenechat obraz „mluvit za nás“ - dalším zásadním problémem spojeným s využíváním videa ve výuce je snaha nechat obraz, „aby to řekl za nás“. Takové užívání videa je neproduktivní a může vést k pasivitě žáka, sugesci, schematizaci nebo tendenci zjednodušovat a spojovat celou problematiku s jedním konkrétním obrazem. Je proto důležité, aby učitel byl při využívání videomateriálu ve výuce jakýmsi průvodcem a komentátorem (Stemplinski, Tomalin, 1990). Učitel může během videa využívat např.

metodu play-stop tedy zastavení videa z důvodu doplnění informací či vysvětlení děje na obrazovce. Velké možnosti také v tomto směru nabízí interaktivní tabule, která přináší zcela nový způsob práce s videosoubory. Do spuštěného videa lze kreslit nebo zvýraznit pouze určitou část spuštěného obrazu. Video je možné i zcela zastavit a s pomocí popisovače upozornit na oblasti, kterým má žák věnovat svou pozornost. Pro podrobnější rozpracování videa lze zastavený obraz převést do režimu bílé tabule, kde může učitel doplnit komentář a poznámky (Lepil, 2005).

Sledovat aktuálnost didaktické techniky - žáci jsou obklopeni moderní technikou, kterou denně využívají. Z tohoto důvodu může klasický televizní okruh (televizor, DVD a videorekordér) na žáka působit demotivačně a vést k pasivitě. Učitel může dosáhnout velké efektivity, využívá-li televizi a video ve spojitosti s moderní didaktickou technikou např. s osobním počítačem, interaktivní tabulí, PC Tabletem nebo mobilním telefonem. Samotné využívání didaktické techniky by však nemělo zastínit obsah video- materiálu (Šimoník, 2005).

Sledovat aktuálnost videomateriálu - před využitím videomateriálu ve výuce je také důležité zajímat se o aktuálnost informací – i ověřený audiovizuální materiál může léty zestárnout a díky poznatkům vědy a techniky postrádat současný pohled na danou problematiku. Je proto vhodné stále hledat moderní (avšak vhodně didakticky zpracovaný) videomateriál. Vzdělávací filmy, pořady i videa staršího data opět mohou vést k pasivitě a demotivaci (Lepil, 2010).

Na závěr této kapitoly je důležité zmínit, že učitel nemusí využívat televizi a video jako prostředek vzdělávání pouze ve vyučovací hodině. Učitelé mohou doporučit svým žákům pořady z nabídky některé televizní stanice k domácímu sledování a následně o nich ve výuce hovořit a diskutovat. Tímto způsobem může učitel nejen vést žáka k televiznímu diváctví a formovat jeho televizní vkus, ale také využívat audiovizuální díla, která není možné pro jejich délku použít přímo ve výuce. I v případě takového nakládání s televizí a videem je však nutné předem upozornit na to, čemu je potřeba věnovat pozornost a vymezit okruhy diskuze. Učitel by se měl také přesvědčit, že všichni žáci mají možnost vybraný pořad, film či video sledovat.

3.6 Zdroje audiovizuálních materiálů

V současné době možnosti učitelů ve výběru televizních pořadů a videomateriálu do výuky vzrostly díky Internetu, který je doslova přeplněn videi, filmem i televizními pořady. Učitelé mohou nejen využít internetové vysílání některých televizních stanic, ale také jejich internetové archivy, kde jsou uloženy odvysílané pořady. Velkou výhodou internetových archivů je možnost přehrát pořad opakovaně, což usnadňuje učiteli (má-li na svém pracovišti možnost internetového připojení) využívat pořady některých televizních stanic v rámci výuky. Jednou z televizních stanic, která má na svém webu internetový archiv pořadů, je i Česká televize²⁹. Na webu České televize mohou učitelé vyhledávat pořady vhodné pro výuku a to jak podle abecedního názvu, tak i podle data vysílání nebo typu a žánru. Další výhodou, kterou může učitel v souvislosti s internetovým archivem a webem České televize využívat, je vytvoření vlastního playlistu³⁰. Po registraci na webu České televize³¹ si může učitel vytvořit vlastní playlist, kam je možné ukládat vybrané pořady této televizní stanice. Playlist tedy představuje jakýsi internetový televizní program vytvořený podle představ jeho majitele a jeho výhodou je také to, že jej lze spustit na každém počítači s připojením na Internet nebo jej rozeslat žákům.

Nezastupitelnou roli ve vyhledávání vhodných videomateriálů hrají také video-servery nabízející prostor pro sdílení a ukládání videoklipů. Učitelé mohou v rámci video-serverů nalézt vhodný materiál do výuky, nebo naopak sdílet vlastní mediální sdělení s jejich ostatními uživateli. Podle Voců videoservery využily mezery na internetovém trhu a nyní jsou jedním z fenoménů uvnitř celosvětové sítě Internet. Klasickým představitelem těchto portálů je YouTube³². Videoserver YouTube založený v roce 2005 denně navštíví milióny návštěvníků, a proto se na tomto serveru objevují krom videí přidaných jeho uživateli také i kanály různých společností nebo institucí. Vlastní kanál na YouTube spustila dokonce i Evropská komise nebo některé televizní stanice. Mezi televizní stanice mající kanál na YouTube patří i Česká televize³³ (Voců, 2011). Učitelé také mohou legálně

²⁹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani>

³⁰ Playlist označuje seznam vytvořený uživatelem. Ve většině případech se jedná o seznam skladeb, filmů, pořadů nebo videí.

³¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/moje/>

³² www.youtube.com

³³ www.youtube.com/user/ceskatelevize

a zdarma získat filmy a jiný videomateriál do výuky za pomoci webu Uložto.cz³⁴, který představuje místo, kam lidé ukládají kopie filmů a seriálů. Uložto.cz má velmi dobře vyřešené vyhledávání, které umožňuje učiteli jednoduše vyhledat požadovaný film nebo díl seriálu v preferovaném znění (anglický nebo český dabing).

Potřebují-li učitelé radu týkající se didaktické techniky ve výuce, mohou dále využít internetových portálů, jako jsou např. Česká škola³⁵, Škola online³⁶, Ve škole.cz³⁷ nebo metodický portál RVP³⁸. Tyto portály nabízí pedagogům nejen mnoho užitečných informací týkajících se didaktické techniky, médií a mediální výchovy, ale také nabízí videa a jiné digitální materiály využitelné ve výuce. Tyto portály slouží i jako uložtiště zpracovaných materiálů pro výuku a čeští učitelé si zde také mohou vyměňovat cenné rady a zkušenosti.

Další novinkou v oblasti možností učitelů ve využívání výukového materiálu můžeme označit projekt nakladatelství Fraus, které nabízí školám interaktivní učebnice. Koncepce těchto učebnic je taková, že žák má k dispozici klasickou učebnici v papírové podobě. Učitel však pracuje se stejnou učebnicí v elektronické podobě s tzv. i-učebnicí, která je použitelná také jako materiál pro interaktivní tabuli. Elektronická učebnice umožňuje lepší prezentaci obrazové části učebnice např. použitím dataprojektoru nebo interaktivní tabule a obsahuje také videomateriál pro zpestření a doplnění učební látky (Lepil 2010).

Podle Lepila snadná dostupnost materiálu na Internetu a technických zařízení, jako jsou např. skenery, kopírky či programy pro vypalování dat usnadňuje nejen tvorbu vlastních výukových materiálů, ale také jejich šíření. To platí i v případě audiovizuálních materiálů. V důsledku tvorby, úpravy a šíření audiovizuálních materiálů však často dochází k nezákonnému jednání, které může vést k určitým sankcím v souladu s platnými zákony. Je proto důležité mít alespoň základní povědomí o právních aspektech těchto činností, které vymezuje autorský zákon (Lepil 2010).

³⁴ <http://www.ulozto.cz/>

³⁵ www.ceskaskola.cz

³⁶ www.skolaonline.cz

³⁷ www.veskole.cz

³⁸ www.rvp.cz

3.7 Jak neporušit autorský zákon

Autorské právo, anglicky označováno jako copyright, se zabývá právními vztahy uživatelů a tvůrců tzv. „autorských děl“. Prostřednictvím autorského práva poskytuje stát ochranu tvůrci (spisovatelům, hudebníkům, filmařům, programátorům apod.) před nespravedlivým využíváním jejich tvorby. V České republice je autorské právo definováno autorským zákonem č. 121/2000 Sb. a jeho předmětem je dílo, které vzniklo jedinečnou tvůrčí činností autora. Autorským zákonem je tedy chráněno dílo v jakékoliv podobě, ať už se jedná o text, obraz, audiovizuální nahrávku atd.

Práva autora lze rozdělit do dvou základních skupin: na výlučná práva osobnostní a výlučná práva majetková. Osobnostní práva těsně souvisí s osobou autora a chrání samo autorství. To znamená, že nikdo si nesmí přivlastnit autorství cizího díla - vždy musí být uveden skutečný autor (je-li znám). Majetková práva poskytují autorovi výlučné právo na rozhodování o užívání jeho díla - jiná osoba nežli autor smí použít dílo pouze na základě autorova oprávnění (licence³⁹) a ve výjimečných případech stanovených zákonem. Tyto výjimky jsou řazeny do práva na užití díla a jsou jimi:

- právo na rozmnožování díla
- právo na rozšiřování díla nebo jeho rozmnoženiny
- právo na pronájem díla nebo jeho rozmnoženiny
- právo na půjčování díla nebo jeho rozmnoženiny
- právo na vystavování díla nebo jeho rozmnoženiny
- právo na sdělování díla veřejnosti – např. vysílání rozhlasem či televizí apod. (Chaloupková, Holý 2007)

Autorský zákon tedy umožňuje všem zájemcům šířit a upravovat dílo za podmínek, kdy je uveden původní autor, dílo není užíváno pro komerční účely nebo je-li slučitelné s licenci. To platí i pro díla upravená či užitá v jiném díle. Naopak mnohem přísněji postupuje dle Lepila autorský zákon v případě vytváření kopií počítačových programů. Na počítačové programy se nevztahuje možnost volného užití a vždy je k pořízování kopií potřebný souhlas autora nebo pořízení příslušné licenční smlouvy (Lepil 2010).

³⁹ Základním typem dohody o autorských právech je tzv. licence neboli licenční smlouva. Pomocí licenční smlouvy autor poskytuje oprávnění k užití jeho díla za určitých podmínek - nejčastěji na základě finanční odměny (Chaloupková, Holý 2007).

Autorský zákon se samozřejmě vztahuje i na výukové objekty, které v této diplomové práci představují video, film či televizní pořad. Autorský zákon (konkrétně jeho §31) uvádí, že do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije nebo zveřejnění dílo v přednášce výlučně k účelům vědeckým nebo vyučovacím či k jiným vzdělávacím účelům. Vždy je však nutné uvést jméno autora (nejde-li o dílo anonymní), název díla a pramen. Učitel má tedy poměrně volnou ruku v případě prezentace audiovizuálního materiálu ve výuce za podmínky, že dílo není dále šířeno. Naopak v rozporu s autorským zákonem je již např. vytvoření nového videomateriálu tak, že učitel sestřihá videa jiných autorů. V případě prezentace takového videomateriálu musí být u jeho jednotlivých částí citování původní autoři. Jako trestný čin může být podle autorského zákona klasifikováno zhotovování rozmnoženin audiovizuálních materiálů a jejich distribuce žákům.

V souvislosti s autorským zákonem je podle Hausnera vhodné zmínit trend, který šíření výukových objektů významně nahrává. Jedná se o hnutí Open-Source, které je také často označováno jako otevřené zdroje. Otevřenost v tomto případě chápeme jako legální dostupnost licencí, která umožňuje (při dodržení jistých podmínek) uživatelům využívat zdrojový materiál nebo jej prohlížet a upravovat. Hausner uvádí, že v roce 2009 byla zveřejněna oficiální česká verze souboru veřejných licencí - Creative Commons. Creative Commons umožňuje autorovi rozhodovat o dalším nakládání s jeho dílem, jako je např. další využití obrázků, fotografií, videí, prezentací a různých akademických i vědeckých textů. Stačí pouze dodržet podmínky varianty licence, které jsou zobrazeny jednoduchými grafickými symboly (piktogramy). Učitelé tak mohou za pomoci různých portálů vyhledávat v rámci Creative Commons licencovaná díla k dalšímu využití – např. vyhledávat texty a obrázky na Googlu⁴⁰, fotografie na Flickr⁴¹, volně šiřitelnou hudbu na Jamendu⁴² nebo jakákoliv média na Wikimedia Commons⁴³ (Hausner, 2005).

⁴⁰ <http://www.google.cz/>

⁴¹ <http://www.flickr.com/>

⁴² <http://www.jamendo.com/en/>

⁴³ http://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část diplomové práce je rozdělena na další tři části. První obsahuje analýzu programové nabídky pro děti a mládež vybraných českých televizních stanic. Tento úsek představuje čtenáři jaké typy a žánry pořadů pro děti a mládež zařadily české televizní stanice do své programové nabídky a kolik minut svého vysílání věnovaly právě dětskému divákovi a mládeži ve vybraném týdnu roku 2011. Zároveň může sloužit rodičům a učitelům k zorientování se v nabídce dětských pořadů jednotlivých TV stanic a získání představy o jejím žánrovém složení. Část druhá seznamuje čtenáře s provedeným dotazníkovým šetřením a jeho výsledky, na jejichž základě a také na základě poznatků získaných z prostudování zdrojů informací k danému tématu byl navržen prakticky realizovatelný koncept výuky pro 1. stupeň ZŠ. Tento koncept výuky je popsán v poslední, třetí části a obsahuje aktivity zahrnující televizi a video jako prostředek vzdělávání, přičemž televizní pořady využívá jako audiovizuální materiál..

V praktické části jsou tedy stanoveny tyto dílčí cíle:

- 1. Provést analýzu programové nabídky pro děti a mládež.*
- 2. Na základě dotazníkového šetření prozkoumat postoje učitelů k možnostem televize a videa jako prostředku vyučování na 1. stupni ZŠ.*
- 3. Navrhnout prakticky realizovatelný koncept výuky pro 1. stupeň ZŠ, jenž zahrnuje aktivity využívající televizi a video jako prostředek vzdělávání.*

1 Metody a postup výzkumu

K prozkoumání možností televize a videa jako specifických výukových prostředků na 1. stupni ZŠ jsme zvolili metodu analýzy programové nabídky pro děti a mládež vybraných televizních stanic a dotazníkové šetření provedené mezi samotnými učiteli.

Pro přistoupení k analýze programové nabídky bylo zapotřebí vybrat televizní stanice. V současné době jsou televizním divákům v České republice celoplošně k dispozici čtyři programy veřejnoprávní televize a šest programů představující komerční sektor televizního vysílání. Další možnosti v oblasti televizního vysílání nabízí divákům programy dostupné satelitem nebo prostřednictvím internetového vysílání. Hlavním kritériem uvedeného výběru televizních stanic byla jejich dostupnost a profilace. Výzkum je zaměřen na české celoplošně dostupné televizní stanice, jejichž cílová divácká skupina tvoří rozsáhlé věkové spektrum. To znamená, že tyto televizní stanice nabízí pořady různého typu a žánru a to jak pro dospělé (ženy, muže různého věku), tak i pro děti a mládež. Pro účely této práce byly vybrány následující televizní stanice: ČT1, ČT2, TV Nova, TV Nova Cinema, TV Prima a TV Barrandov. U těchto stanic byl následně proveden rozbor jejich programové nabídky pro děti a mládež, kterou dané televizní stanice představily dětskému divákovi a mládeži v týdnu od 31. 10. do 6. 11. roku 2011 (dále – sledovaný týden).

Rozborem programového složení vybraných televizních stanic jsme se pokusili vykreslit, z jakých typů a žánrů pořadů mohli vybírat nejen děti, ale také jejich rodiče i učitelé. Pro představu je také přiložena grafická podoba televizního programu pro děti a mládež (viz Příloha č. 1), která názorně zobrazuje, v jakém dni a časovém pásmu byla frekvence uvedených pořadů pro děti a mládež nejvyšší, návaznost jednotlivých pořadů na sebe či naopak, jak se pořady konkurenčních TV stanic překrývaly.

Druhý krok výzkumu představuje dotazníkové šetření pro učitele působící na 1. stupni ZŠ. Daný dotazník (viz Příloha č. 4) má zjistit, jak učitelé 1. stupně základních škol vnímají možnosti televize a videa jako výukových prostředků a jak tyto specifické možnosti využívají či naopak nevyužívají. Výběr učitelů i základních škol byl náhodný. Oslovili jsme 24 škol Libereckého kraje, díky čemuž jsme získali 115 respondentů z řad učitelů 1. stupně ZŠ.

Metoda dotazníku byla zvolena z důvodu úspory času učitelů a šance hlouběji se nad otázkami zamyslet. Písemný projev také poskytuje respondentům anonymitu potřebnou pro svobodné vyjádření myšlenek i skutečností vztahujících se k daným otázkám dotazníku. Po dohodě s řediteli oslovených základních škol byly dotazníky učitelům předány prostřednictvím osobního kontaktu nebo pomocí internetové pošty, tedy e-mailem.

Pro dané dotazníkové šetření byl zvolen kombinovaný dotazník, který podle Chrásky nabízí otázky stojící na pomezí otázek otevřených a uzavřených. Jinými slovy, pokud si respondent nevybere odpověď z nabídky, má možnost doplnit svou vlastní (Chráska, 2007). Pro zpracování výsledků bylo využito běžných statistických metod a funkcí.

Na samém začátku výzkumu však bylo nutné stanovit základní výzkumné problémy a formulovat výzkumné otázky.

2 Výzkumné problémy a formulace výzkumných otázek

2.1 Výzkumné problémy

Na základě teoretické části i dílčích cílů části praktické bylo vymezeno 5 výzkumných problémů. Tyto výzkumné problémy se týkají:

- 1.** Vysílacího prostoru, který věnují vybrané televizní stanice dětem a mládeži.
- 2.** Technické vybavenosti ZŠ, tedy technických prostředků, které mohou učitelé využívat ve svých vyučovacích hodinách.
- 3.** Současného trendu a frekvence užívání televize a videa ve vyučovacích hodinách učitelů na 1. stupni ZŠ.
- 4.** Postojů a zkušeností, jež mají učitelé 1. stupně ZŠ s využíváním audiovizuálních materiálů ve vyučování.

2.2 Formulace výzkumných otázek

Pro řešení výše formulovaných výzkumných problémů bylo využito těchto dílčích výzkumných otázek:

- O1:** Jaké typy a žánry pořadů určené dětem a mládeži nabízí jednotlivé televizní stanice, jaké zastoupení mají jednotlivé typy pořadů v nabídce pro děti a mládež?
- O2:** Kolik minut svého vysílání věnují vybrané televizní stanice dětem a mládeži?
- O3:** Jaká je frekvence používání TV a videa jako prostředku vzdělávání učitelů na 1. stupni ZŠ?
- O4:** Existuje souvislost mezi technickým vybavením pracovišť učitelů 1. stupně ZŠ a frekvencí využívání televize a videa?
- O5:** Za jakým účelem využívají učitelé 1. stupně ZŠ televizi a video ve výuce nejčastěji?
- O6:** Jaká je frekvence využívání televize a videa učitelů 1. stupně ZŠ při příležitosti běžných vyučovacích hodin?

O7: Existuje rozdíl mezi předměty, v nichž vidí učitelé smysl využití televize a videa a předměty, v nichž tento prostředek vyučování reálně využívají?

O8: Využívají učitelé 1. stupně ZŠ ve výuce pořadovou nabídku televizních stanic?

O9: Jaké televizní stanice využívají ve výuce učitelé 1. stupně ZŠ?

O10: Využívají učitelé 1. stupně ZŠ ve výuce internetové vysílání?

O11: Jak často využívají učitelé 1. stupně ZŠ dokumentární a vzdělávací pořady ve výuce?

O12: Jaké zkušenosti mají učitelé na 1. stupni ZŠ s využíváním televize a videa jako prostředku vzdělávání?

3 Analýza programové nabídky pro děti a mládež

Cílem této části je prozkoumat prostřednictvím analýzy programovou strukturu a prostor, který věnují dětem a mládeži televizní stanice - ČT1, ČT2, TV Nova, TV Nova Cinema, TV Prima a TV Barrandov. Výzkumný soubor v této práci tvoří všechny pořady určené v televizním programu i na webových stránkách vybraných televizních stanic jako pořady „pro děti a mládež“ odvysílané ve sledovaném týdnu. Všechny názvy těchto pořadů je možné nalézt v Příloze č. 2. Součástí analýzy programové nabídky pro děti a mládež je také grafická podoba televizního programu pro děti a mládež sledovaného týdne, která může nejen názorně vykreslit v jakém dni a časovém pásmu byla frekvence uvedených pořadů pro děti a mládež nejvyšší, jak na sebe jednotlivé pořady navazovaly nebo naopak, jak se pořady konkurenčních TV stanic překrývaly, ale může být také nápovědou, jaké pořady mohli učitelé využívat během své výuky. Grafickou podobu televizního programu sledovaného týdne je možné nalézt v Příloze č. 1.

Výchozí otázky analýzy programové nabídky pro děti a mládež jsou:

- 1. Jaké typy a žánry pořadů určené dětem a mládeži nabízí jednotlivé televizní stanice a jaké mají zastoupení?*
- 2. Kolik minut svého vysílání věnují vybrané televizní stanice dětem a mládeži?*

3.1 Rozbor programové nabídky vybraných televizních stanic

Rozbor programové nabídky byl proveden ve sledovaném týdnu a jeho účelem bylo zjistit, jaké typy pořadů určené dětem a mládeži nabídly stanice ČT1, ČT2, TV Nova, TV Nova Cinema, TV Prima a TV Barrandov dětskému divákovi, rodičům i učitelům prostřednictvím svého vysílání. Pořady pro děti a mládež jsme rozdělili podle typu do skupin označujících specifické televizní žánry⁴⁴ - zábavný pořad, magazín, vzdělávací pořad, soutěž, dokumentární pořad a film, hudební pořad a pořad publicistický. Za pomoci webových stránek a digitálních televizních programů byly zařazeny pořady do jednotlivých skupin, sečteny časy všech pořadů v dané skupině a převedeny na hodiny.

⁴⁴ Inspirací pro výběr jednotlivých televizních žánrů nám byla kniha Soni Štroblové - Film a televize jako audiovizuální zprostředkování světa (2009).

V následující tabulce jsou uvedeny součty časů jednotlivých typů pořadů, jež nabídly vybrané TV stanice dětem a mládeži ve sledovaném týdnu. Tyto časy jsou ve tvaru počet **hodin: minut**.

Při zvažování výsledků, které s časovými údaji tabulky č. 1 souvisí, je nutné si uvědomit několik skutečností:

- Dané součty časů jednotlivých typů pořadů nezohledňují čas reklamního bloku, který je běžnou součástí pořadů komerčních televizních stanic, tedy i TV Nova, TV Nova Cinema, TV Prima a TV Barrandov.
- Pořady publicistického, vzdělávacího a dokumentárního typu nebo jejich prvky v sobě zahrnují magazíny určené dětem a mládeži.
- Jednou z hlavních funkcí televizního vysílání je bavit své diváky, a proto můžeme očekávat velký podíl zábavných pořadů i v nabídce pořadů pro děti a mládež.

Tabulka č. 1: Rozbor programového složení

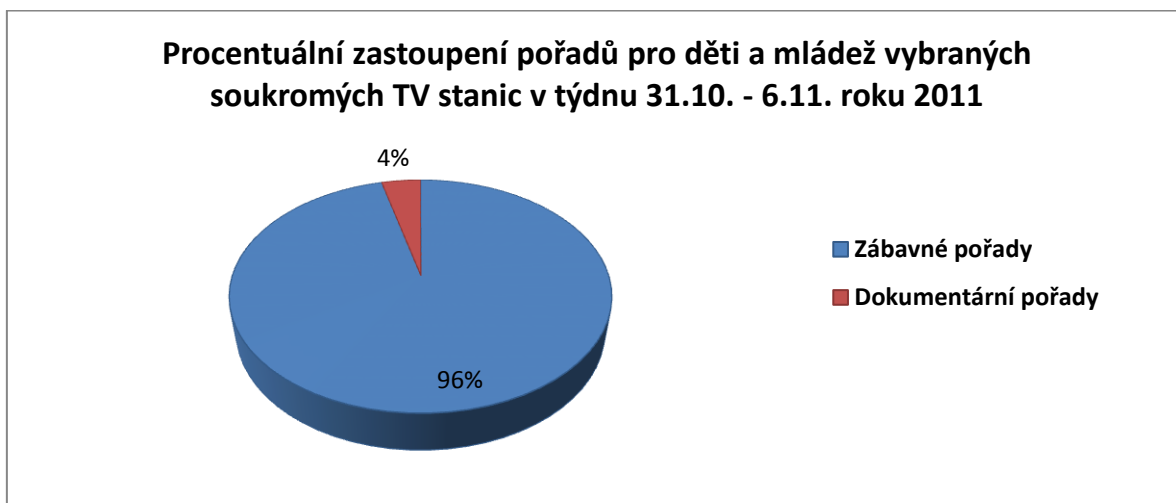
TV stanice / Typ pořadu	ČT1	ČT2	TV Nova	TV Nova Cinema	TV Prima	TV Barrandov
Zábavné pořady	9:40	0:21	11:52	4:35	2:57	29:24
Magazíny	8:53	0	0	0	0	0
Vzdělávací pořady	1:00	0:26	0	0	0	0
Soutěže	0:30	0	0	0	0	0
Dokumentární pořady a filmy	0:27	0:24	0	0	0	2:00
Hudební pořady a hitparády	0	1:03	0	0	0	0
Publicistické pořady a diskuze	0	0	0	0	0	0
Celkový čas	31:24	2:14	11:52	4:35	2:57	31:24

Časové údaje tabulky jsou součtem časů jednotlivých typů pořadů pro děti a mládež vysílaných v průběhu sledovaného týdne, včetně repríz. Časy jsou uvedeny ve tvaru počet hodin: minut a nezohledňují časy reklamního bloku uprostřed těchto pořadů.

Komentář - tabulka č. 1:

Ze součtů časů jednotlivých typů pořadů uvedených v tabulce č. 1 je patrné, že všechny vybrané TV stanice nabídly v uplynulém týdnu dětskému divákovi nejvíce zábavných pořadů. Celkovou „vítězkou v kategorii zábavný pořad“ se stala TV Barrandov. Tato televizní stanice věnovala dětem a mládeži celkem 29 hod a 24 min zábavy, tedy o 17 hod a 32 min více, nežli druhá televizní stanice v pořadí, TV Nova. TV Barrandov také nabídla dětským divákům možnost strávit 2 hod s pořady dokumentárními, na rozdíl od ostatních soukromých TV stanic, které ve vybraném týdnu krom zábavných pořadů žádný jiný typ pořadu určený dětem a mládeži neodvysílaly. Procentuální zastoupení různých typů pořadů odvysílaných komerčními televizními stanicemi ve sledovaném týdnu je znázorněno v následujícím grafu.

Graf č. 3: Procentuální zastoupení pořadů pro děti a mládež TV - Nova, Nova Cinema, Prima a Barrandov

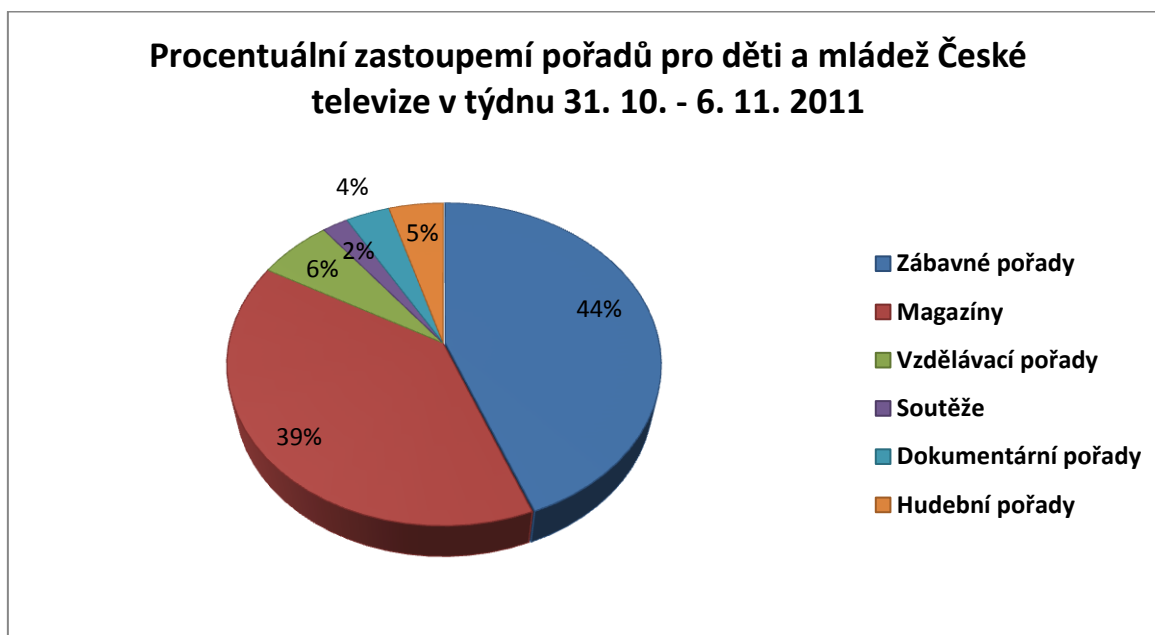

Vybrané soukromé televizní stanice v daném týdnu nenabídkly žádné hudební, publicistické a vzdělávací pořady pro děti a mládež.

Česká televize (ČT1, ČT2) poskytla, stejně jako ostatní vybrané televizní stanice, dětským divákům nejvíce zábavných pořadů. Dalšími zastoupenými typy pořadů byly v uplynulém týdnu pořady vzdělávací, hudební, dokumentární, soutěže a magazíny.

Zastoupení dokumentárních a vzdělávacích pořadů by se mohlo zdát veřejnoprávní televize poměrně nízké. Podíváme-li se do tabulky, zjistíme, že Česká televize ve vybraném týdnu věnovala dětem a mládeži pouze 1 hod a 26 min vzdělávacích pořadů a 51 min pořadů dokumentárních. Dětská diváci také dle tabulky neměli možnost v daný týden sledovat žádný pořad publicistický. Zvažujeme-li však tyto výsledky, musíme si uvědomit, že pořady publicistického, vzdělávacího a dokumentárního typu nebo jejich prvky v sobě zahrnují magazíny. Děti se prostřednictvím magazínu mohou setkat s pořady, jako jsou např. Tykadlo, Šikulové a Pomáhejme si prosím, které nabízejí dětem a mládeži morální, estetickou a vědomostní osvětu i řešení konkrétních společensky potřebných témat. Procentuální zastoupení různých typů pořadů odvysílaných Českou televizí ve sledovaném týdnu je znázorněno v následujícím grafu.

Graf č. 4: Procentuální zastoupení pořadů pro děti a mládež České televize

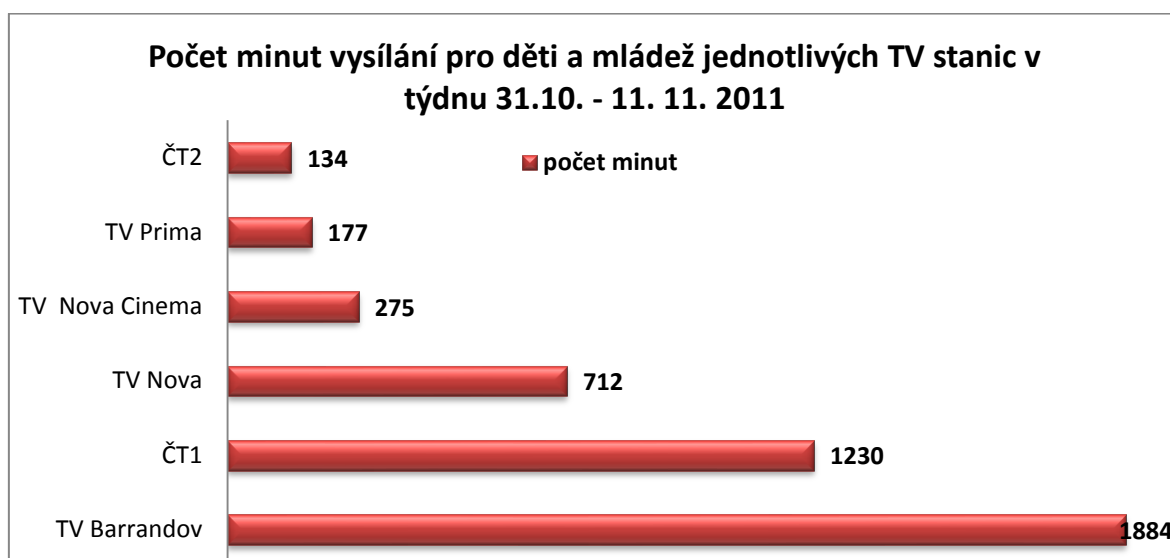

Česká televize (ČT1, ČT2) ve vybraném týdnu nenabídla žádné publicistické pořady pro děti a mládež.

3.3 Vysílací prostor pro děti a mládež

Grafy na následujících stránkách popisují, kolik minut ze svého vysílacího prostoru věnovaly dětem a mládeži stanice ČT1, ČT2, TV Nova, TV Nova Cinema, TV Prima a TV Barrandov ve sledovaném týdnu.

Graf č. 5: Počet minut vysílání pro děti a mládež 31. 10. – 6. 11. 2011

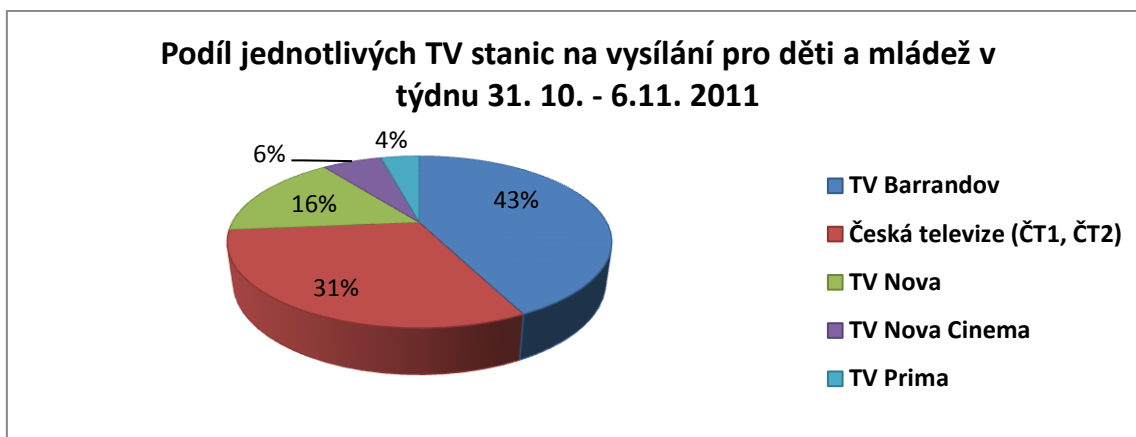

Graf č. 5 obsahuje součty minut jednotlivých pořadů pro děti a mládež včetně repríz. Údaje uvedené v grafu označují počet minut a nezohledňují časy reklamního bloku uprostřed pořadů.

Komentář - graf č. 5:

Graf č. 5 znázorňuje celkový čas (v minutách) určený vysílání pro děti a mládež jednotlivých českých TV stanic ve sledovaném týdnu. Z grafu č. 5 je patrné, že nejvíce minut svého vysílání nabídla dětem a mládeži ve sledovaném týdnu TV Barrandov. Tato TV stanice věnovala dětským divákům celkem 1884 min, tedy o 520 min více, nežli druhá stanice v pořadí, Česká televize, jejíž dva programy ČT1 a ČT2 nabídly dětem a mládeži celkem 1364 minut. Naopak nejméně pořadů pro děti a mládež do své programové nabídky zařadila stanice TV Prima a TV Nova Cinema. Tento výsledek je také patrný i z grafu č. 6, kde je podíl jednotlivých TV stanic na vysílání pro děti a mládež vyjádřen v procentech.

Graf č. 6: Podíl jednotlivých TV stanic na vysílání pro děti a mládež 31. 10. – 6. 11. 2011

Graf č. 6 obsahuje součty minut jednotlivých pořadů pro děti a mládež včetně repríz. Údaje uvedené v grafu označují počet minut a nezohledňují časy reklamního bloku uprostřed pořadů.

Komentář – graf č. 6:

Podle procentuálních výsledků grafu č. 6 se ve sledovaném týdnu nejvíce podílela na vysílání pro děti a mládež TV Barrandov. Tato televizní stanice se účastnila na vysílání pro děti a mládež z 43% proti 31% participace České televize, 16% participace TV Nova, 6% participace TV Nova Cinema a 4% participace TV Prima.

Graf č. 7: Max. počet minut vysílání v jednotlivých dnech v týdnu 31. 10. – 6. 11. 2011

Graf č. 7 obsahuje součty minut jednotlivých pořadů pro děti a mládež včetně repríz. Údaje uvedené v grafu označují počet minut a nezohledňují časy reklamního bloku uprostřed pořadů.

Komentář - graf č. 7:

Graf č. 7 uvedený na předchozí straně znázorňuje součet minut vysílání pro děti a mládež v jednotlivých dnech sledovaného týdnu, a to bez ohledu na TV stanici. Výsledky tohoto grafu ukazují, kolik minut by strávil dětský divák před obrazovkou v daný den, kdyby chtěl zhlédnout všechny programy jemu určené. Z výsledků grafu č. 7 je také patrné, že nejméně pořadů bylo dětem a mládeži nabídnuto ve čtvrtek, na rozdíl od víkendového vysílání, kdy mohl dětský divák trávit před televizní obrazovkou nejvíce času. Z následující tabulky je naopak patrné, kolik minut vysílání pro děti a mládež nabídly v jednotlivých dnech sledovaného týdnu vybrané televizní stanice.

Tabulka č. 2: Vysílání pro děti a mládež vybraných TV stanic v jednotlivých dnech v týdnu

den/ stanice	ČT1	ČT2	TV Nova	TV Nova Cinema	TV Prima	TV Barrandov
neděle	145	0	247	0	177	252
sobota	258	89	259	0	46	252
pátek	183	0	41	55	0	252
čtvrtek	161	0	41	55	0	252
středa	161	45	41	55	0	252
úterý	161	0	41	55	0	312
pondělí	161	0	41	55	0	312
Celkem	1230	134	712	275	177	1884

Tabulka č. 2 obsahuje součty minut jednotlivých pořadů pro děti a mládež včetně repríz. Údaje uvedené v tabulce označují počet minut a nezohledňují časy reklamního bloku uprostřed pořadů.

Komentář - tabulka č. 2:

Jelikož byl graf v případě zobrazení výsledků vysílání pro děti a mládež v jednotlivých dnech v týdnu danou televizní stanicí příliš rozsáhlý, byly získané údaje pro přehlednější ilustraci uspořádány do tabulky. Výsledky tabulky č. 2 ukazují TV Barrandov jako stanici, která nerozlišuje víkendové vysílání od ostatních dnů v týdnu. TV Barrandov nabídla dětem a mládeži nejvíce minut svého vysílání v pondělí a úterý, zatímco ostatní televizní stanice zařadily nejvíce programů pro děti a mládež v sobotním vysílání. Výjimkou mezi vybranými TV stanicemi je i Nova Cinema, která od pondělí do pátku nabídla dětem a mládeži 55 minut, ale ve svém víkendovém vysílání pořady pro dětskou diváckou skupinu nezařadila.

4 Vyhodnocení výzkumných otázek

K jednotlivým výzkumným otázkám jsme vytvořili obecná vyhodnocení, která vycházejí z analýzy programové nabídky pro děti a mládež.

4.1 Vyhodnocení výzkumné otázky O1

Jaké typy a žánry pořadů určené dětem a mládeži nabízí jednotlivé televizní stanice, jaké zastoupení mají jednotlivé typy pořadů v nabídce pro děti a mládež?

Rozbor programové nabídky vybraných televizních stanic prokázal, že zábavné pořady pro sebe zabraly ve sledovaném týdnu podstatnou část vysílání určené dětem a mládeži. Tento výsledek je však předvídatelný, uvědomíme-li si, že jednou z hlavních funkcí televizního vysílání je bavit své diváky a nabídnout jim únik od každodennosti. I přes tuto skutečnost však měli učitelé v týdnu od 31. 10. do 6. 11. roku 2011 poměrně malou možnost doporučit svým žákům pořady z kategorie vzdělávací a dokumentární nebo tento typ pořadů využít ve výuce. Vzdělávací a dokumentární pořady nabídla dětským divákům ve sledovaném týdnu pouze Česká televize a TV Barrandov - děti tak měly možnost strávit celkem 1 hod a 26 min s pořady čistě vzdělávacími a 2 hod a 51 min s pořady dokumentárními. Dalšími zastoupenými typy pořadů ve sledovaném týdnu byly soutěže, magazíny a pořady hudební. Ve sledovaném týdnu vybrané televizní stanice neodvysílaly žádné publicistické pořady určené dětem a mládeži. Jednotlivé názvy pořadů odvysílané ve sledovaném týdnu lze najít v Příloze č. 2.

I když se dané výsledky programové analýzy týkají pouze sledovaného týdne, programové schéma televizního programu pro děti a mládež je téměř totožné pro celý kalendářní rok od započetí prvního lednového týdne. Počet pořadů určených dětem obvykle vzrůstá pouze v období letních měsíců, prázdnin a vánočních svátků. Můžeme tak očekávat, že při současném trendu nabízet divákům povrchní zábavu se dětská diváci budou s podobnou nabídkou pořadů setkávat stále častěji a pro rodiče, učitele i samotné děti bude velmi složité nalézat pořady určené dětskému divákovi a mládeži, jejichž hlavní složkou nebude pouze zábava. Podle Bělohradské má také současná nabídka televizních stanic dopad na představy učitelů, kteří díky velkému množství zábavných pořadů vidí televizi jako prostředek zábavy a nepřístupují k němu jako k možnému prostředku výchovy a vzdělávání (Bělohradská, 2004).

4.2 Vyhodnocení výzkumné otázky O2

Kolik minut svého vysílání věnují vybrané televizní stanice dětem a mládeži?

Dle výsledků analýzy vysílacího prostoru pro děti a mládež nabídla ve sledovaném týdnu nejvíce minut vysílání určeného dětským divákům TV Barrandov. Tato televizní stanice se na vysílání pro děti a mládež podílela 43% proti 31% participace České televize, 16% participace TV Nova, 6% participace TV Nova Cinema a 4% participace TV Prima. TV Barrandov nabídla dětským divákům celkem 31 hod a 24 min, tedy o 8 hod a 40 min více, nežli druhá stanice v pořadí, Česká televize, jejíž dva programy ČT1 a ČT2 nabídly dětem a mládeži 22 hod a 44 min. Programy televize Nova – Nova a Nova Cinema věnovaly dětem a mládeži 16 hod 27 min. Nejméně pořadů nabídla dětskému divákovi TV Prima, která poskytla dětem a mládeži 2 hod a 57 min ze svého vysílání.

TV Barrandov se díky kvantitě svého vysílání stává lídrem trhu v oblasti vysílání pro děti a mládež a i podle výsledků peplemetrových měření sklízí tato stanice u dětí mimořádný úspěch. Nezbyvá tak, než si položit otázku, díky jakým pořadům dokázala TV Barrandov odloučit dětské diváky České televizi i ostatním televizním stanicím?

TV Barrandov si přízeň dětských diváků zasloužila převážně díky uvedení pohádkového bloku Animáček, se kterým se mohou děti setkat dvakrát denně – večer a ráno. Animáček je určený dětem od 4 do 14 let a děti s ním mohou u obrazovek trávit každé ráno a večer 130 minut. V těchto minutách je dětskému divákovi představeno několik seriálů, jež jsou převážně zahraniční tvorby. Šmoulové, Mrňouskové, Mašinka Tomáš či Bořek stavitel jsou jedny z mnoha, jež děti mohly vidat na obrazovkách během roku 2011 prostřednictvím tohoto animovaného bloku. Pomineme-li Mrňousky nebo Bořka stavitel, tedy seriály určené spíše divákům předškolákům, Animáček ve svém repertoáru nabízí i anime seriály jako jsou např.: Pokémon, Winx Club a Bakugan. Tyto seriály kreslené ve stylu manga jsou v zahraničí často kritizovány, nebo dokonce zakazovány pro nadměrné násilí, akci i skutečnost, že jejich názvy jsou mnohdy spojovány s masivní marketingovou kampaní. Marketingové kampani se však nebrání ani samotný Animáček. Děti se tak mohou začíst do časopisu Animáček, jíst zmrzlinu Animáček, hrát seriálové pexeso Animáček a své oblíbené hrdiny mohou děti vidat, kdy se jim zlíbí, na webu Animáčku, kde si spolu s postavičkami mohou hrát a soutěžit.

Pořad Animáček je tedy působivě sestavený mix seriálů, kde se objevují nejen animované a 3D pohádky, ale také pořady nabízející notnou dávku akce a současných trendů. To vše bez přepínání, jeden seriál za druhým, dělá z Animáčku atraktivní podívanou pro děti.

Ačkoliv je z hlediska kvantity nabídka TV Barrandov atraktivní, není úplná. Programovou skladbu TV Barrandov, stejně jako ostatních komerčních stanic, tvoří především zábava. Alternativou mohou být pro dětského diváka i učitele pořady České televize, která kromě zábavné funkce musí ze zákona naplňovat i funkci vzdělávací a informační. Podle interních dokumentů⁴⁵ České televize se tato veřejnoprávní stanice zaměřuje především na dětského diváka ve věku 4 – 12 let a potřebám této věkové skupiny odpovídají také žánry a témata pořadů pro děti a mládež. Cílem České televize je nabídnout svým dětským divákům bezpečný prostor televizního vysílání, jehož součástí je nejen zábava, ale také edukativní prvky (web České televize [2011-09-24]).

⁴⁵ Česká televize in: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/zakladni-informace/>

5 Dotazníkové šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jak učitelé základních škol vnímají možnosti televize a videa jako výukových prostředků a jak tyto specifické možnosti využívají či naopak nevyužívají. Jinými slovy, cílem této části diplomové práce je zkoumat možnosti video-projekce a televize jako specifických výukových prostředků na 1. stupni ZŠ a výzkumem ověřit jejich uplatnění v současných podmínkách vybraných škol.

Výzkumný vzorek dotazníkového šetření tvoří 115 učitelů pracujících na 1. stupni ZŠ. Výběr učitelů i základních škol byl náhodný. Oslovili jsme 24 škol Libereckého kraje, díky čemuž jsme získali 115 respondentů z řad učitelů 1. stupně ZŠ. Šetření bylo realizováno po domluvě s řediteli a učitelé byli na základě této domluvy osloveni prostřednictvím osobního kontaktu nebo prostřednictvím elektronické pošty – e-mailu. Jsme si vědomi, že na základě výzkumného vzorku (115 respondentů) nelze získané výsledky vztáhnout na všechny učitele 1. stupně ZŠ v České republice. Vzorek 115 respondentů nemůže být tedy považován za plně reprezentativní.

Jak již bylo uvedeno v metodologii, pro dané dotazníkové šetření byl zvolen kombinovaný dotazník (viz. Příloha č. 4), který nabízí otázky stojící na pomezí otázek otevřených a uzavřených. To znamená, že učitelé vyplnili dotazník označením předepsaných odpovědí. V případě, že měli respondenti potřebu uvést jinou odpověď, nežli obsahovala škála předloženého dotazníku, mohli na danou položku reagovat uvedením vlastních myšlenek a názorů, tedy formou vlastní odpovědi. Metoda dotazníku byla zvolena z důvodu úspory času učitelů a šance hlouběji se nad otázkami zamyslet. Písemný projev také poskytuje respondentům anonymitu potřebnou pro svobodné vyjádření myšlenek i skutečností vztahujících se k daným položkám dotazníku.

Výchozí otázky dotazníkového šetření jsou:

- 1. Jaká je frekvence používání TV a videa jako prostředku vzdělávání učitelů na 1. stupni ZŠ?*
- 2. Existuje souvislost mezi technickým vybavením pracovišť učitelů 1. stupně ZŠ a frekvencí využívání televize a videa?*
- 3. Za jakým účelem využívají učitelé 1. stupně ZŠ televizi a video ve výuce nejčastěji?*
- 4. Jaká je frekvence využívání televize a videa učitelů 1. stupně ZŠ při příležitosti běžných vyučovacích hodin?*
- 5. Existuje rozdíl mezi předměty, v nichž vidí učitelé smysl využití televize a videa a předměty, v nichž tento prostředek vyučování reálně využívají?*
- 6. Využívají učitelé 1. stupně ZŠ ve výuce pořadovou nabídku televizních stanic?*
- 7. Jaké televizní stanice využívají ve výuce učitelé 1. stupně ZŠ?*
- 8. Využívají učitelé 1. stupně ZŠ ve výuce internetové vysílání?*
- 9. Jak často využívají učitelé 1. stupně ZŠ dokumentární a vzdělávací pořady ve výuce?*
- 10. Jaké zkušenosti mají učitelé na 1. stupni ZŠ s využíváním televize a videa jako prostředku vzdělávání?*

6 Statistické vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření

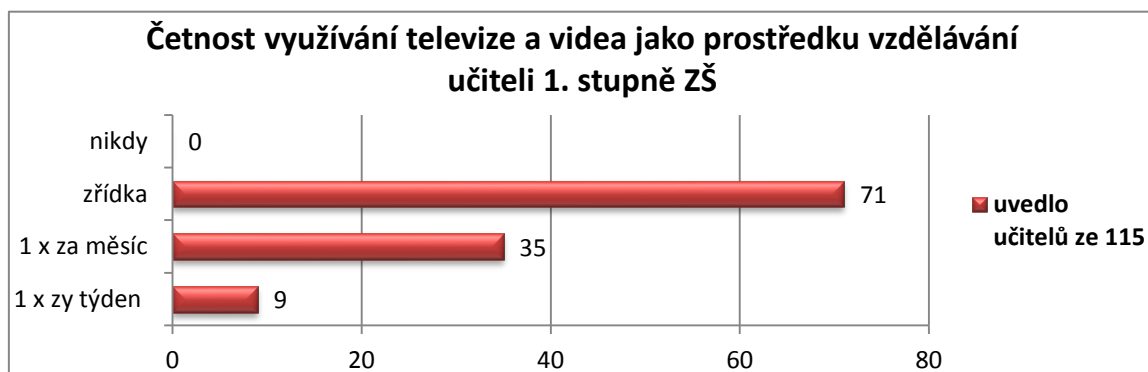
Shodné odpovědi jednotlivých dotazníkových položek jsou pro přehlednější znázornění uspořádány do tabulky, doplněny grafy a slovním komentářem. V některých případech jsou získané odpovědi učitelů 1. stupně také uspořádány podle četnosti - od nejvíce četných po nejméně četné. Pro zpracování výsledků bylo využito běžných statistických metod a funkcí.

Vyhodnocení položky č. 1: Jak často využíváte televizi a video jako prostředek vzdělávání?

Tabulka č.3: Frekvence využívání televize a videa jako prostředku vzdělávání učiteli 1. stupně ZŠ

Četnost používání TV a videa	Uvedlo učitelů ze 115 počet v %
alespoň 1 x za týden	8%
alespoň 1 x za měsíc	30%
zřídka	62%
nikdy	0%
Celkem 100%	

Graf č. 8: Četnost využívání televize a videa jako prostředku vzdělávání učiteli 1. stupně ZŠ

Komentář:

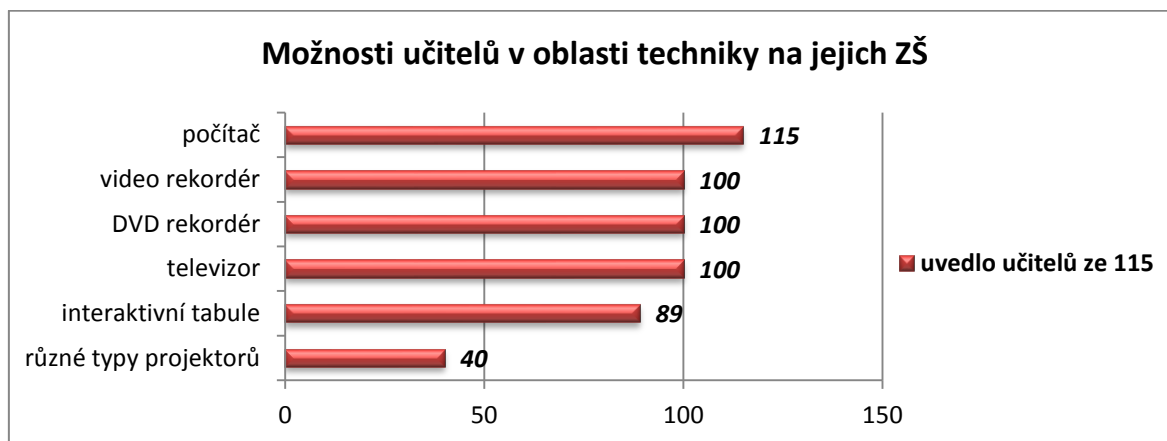
Všichni dotázaní učitelé 1. stupně ZŠ uvedli, že využívají televizi a video jako prostředek vzdělávání. Ze 115 učitelů 8% využívá tento prostředek vzdělávání 1 x za týden a 30% 1 x za měsíc. 62% dotázaných učitelů využívá televizi a video ve vyučování zřídka.

Vyhodnocení položky č. 2: Jaké technické prostředky máte možnost využívat ke spuštění televizních pořadů a videa na vaší základní škole?

Tabulka č. 4: Možnosti učitelů v oblasti techniky na jejich ZŠ

Technické prostředky	uvedlo učitelů ze 115
počítač	115
televizor	100
video rekordér	100
DVD rekordér	100
interaktivní tabule	89
různé typy projektorů	40

Graf č. 9: Možnosti učitelů v oblasti techniky na jejich ZŠ

Komentář:

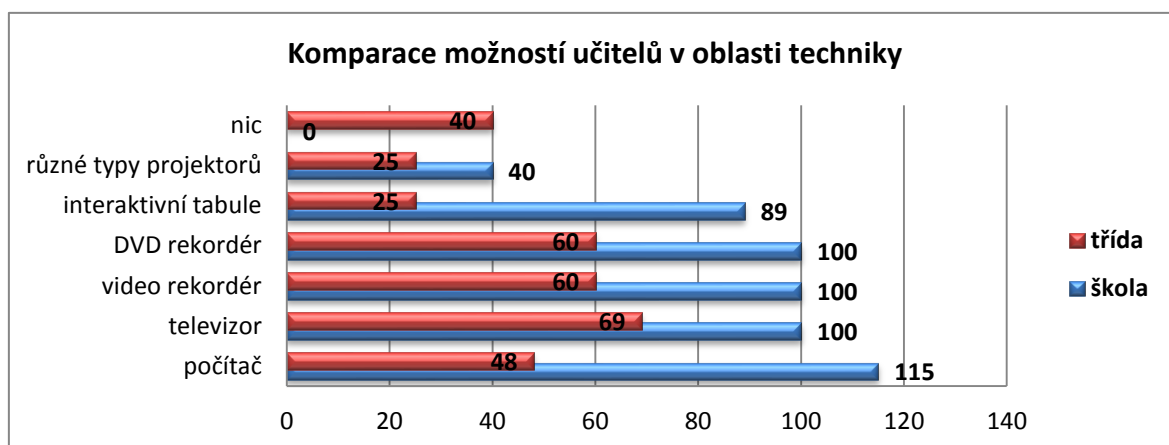
Výsledky dotazníkové položky č. 2 představují počítač jako nezbytnou součást školy. Možnost využívat počítač na svém pracovišti uvedlo 115 dotázaných učitelů. Druhým, nejčastěji voleným technickým prostředkem, je televizor, který má k dispozici 100 pedagogů z celkového počtu dotázaných. Stejný počet učitelů také uvedl video či DVD rekordér. Interaktivní tabuli má ve své škole k dispozici 89 učitelů ze 115 dotázaných. Méně nežli polovina respondentů má ve své škole možnost využívat různé typy projektorů – tuto možnost uvedlo formou vlastní odpovědi 40 učitelů.

Vyhodnocení položky č. 3: Jaké technické prostředky máte možnost využívat ke spuštění videa a televizních pořadů ve vaší třídě?

Tabulka č. 5: Možnosti učitelů v oblasti techniky v jejich třídě

Technické prostředky	uvedlo učitelů ze 115
televizor	69
DVD rekordér	60
video rekordér	60
počítač	48
nic	40
interaktivní tabule	25
různé typy projektorů	25

Graf. č. 9: Komparace možností učitelů v oblasti techniky

Komentář:

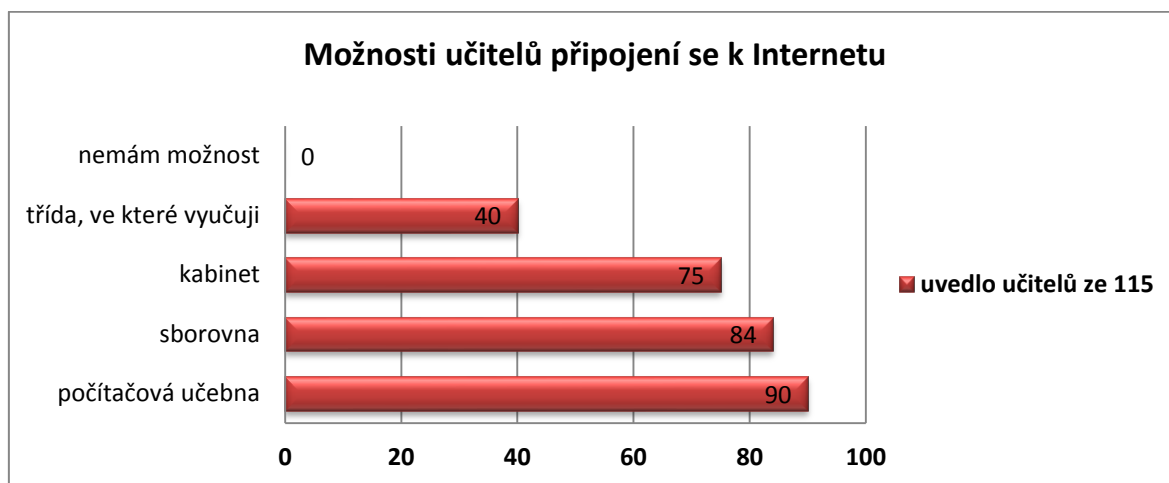
Mnohem menší možnosti v oblasti technických prostředků mají učitelé přímo ve třídě, v níž působí. 40 učitelů ze 115 dotázaných uvedlo, že nemá žádnou možnost využívat ve své třídě jakoukoliv techniku. Podle výsledků položky č. 3 má televizor k dispozici 62 pedagogů a DVD či video rekordér může využívat 60 učitelů z celkového počtu respondentů. Počítač a interaktivní tabuli má ve své třídě k dispozici méně než polovina dotázaných. Počítač může ve své třídě využívat pouze 48 učitelů a interaktivní tabuli 25 pedagogů ze 115 dotázaných. Dalšími technickými prostředky, které mají učitelé 1. stupně k dispozici, jsou různé typy projektorů, které uvedlo formou vlastní odpovědi 25 učitelů.

Vyhodnocení položky č. 4: Máte na vaší škole možnost připojení se k Internetu?

Tabulka č. 6: Možnosti učitelů připojení se k Internetu

Možnost připojení se k Internetu	uvedlo učitelů ze 115
počítačová učebna	90
sborovna	84
kabinet	75
třída, ve které vyučuji	40
nemám možnost	0

Graf č. 10: Možnosti učitelů připojení se k Internetu

Komentář:

Možnost připojení se k Internetu mají na svém pracovišti všichni dotázaní učitelé 1. stupně ZŠ. Pouze 40 pedagogů z celkového počtu dotázaných má však Internet k dispozici i ve své třídě. Vezmeme-li při zvažování tohoto údaje také v úvahu výsledek dotazníkové položky č. 3, tedy že počítač má ve své třídě 48 učitelů, vychází nám, že na svém třídním počítači se nemůže připojit k Internetu 8 pedagogů, kteří ve své třídě mají k dispozici počítač.

Nejvíce učitelů uvedlo jako možnost internetového připojení počítačovou učebnu, kterou označilo 90 pedagogů z celkového počtu respondentů. 84 učitelů má také k dispozici možnost připojení se k Internetu ve sborovně a 75 pedagogů v kabinetu.

Vyhodnocení položky č. 5: Za jakým účelem využíváte televizi a video ve vyučování nejčastěji?

Tabulka č. 7: Za jakým účelem využívají učitelé televizi a video ve výuce

účel využívání televize a videa	uvedlo učitelů ze 115
oddech a relaxace	90
rozšíření základního učiva	65
motivace	61
prezentace nových poznatků	59
souhrn probraného učiva	37
návod k určité činnosti	21

Komentář:

Dle výsledků dotazníkové položky č. 5 vidí současní učitelé televizi a video především jako prostředek zábavy a relaxace. 90 učitelů ze 115 dotázaných uvedlo, že využívá televizi a video ve výuce za účelem oddechu a relaxace. Naopak více jak polovina z celkového počtu dotázaných učitelů využívá ve svých hodinách také motivační, informační a vzdělávací funkci televize a videa. Pomocí televize a videa motivuje své žáky 61 učitelů ze 115 dotázaných. 65 pedagogů uvedlo, že využívá tento prostředek vzdělávání za účelem rozšíření základního učiva a 59 k prezentaci nových poznatků. Téměř třetina oslovených učitelů používá televizi a video za účelem shrnutí probraného učiva či za účelem návodu k určité činnosti. Možnost souhrnu učiva zvolilo 37 učitelů ze 115 dotázaných. 21 pedagogů vidí televizi a video naopak jako prostředek, s jehož pomocí lze vést žáka k určité činnosti.

Vyhodnocení položky č. 6: Při jakých příležitostech využíváte televizi a video nejčastěji?

Tabulka č. 8: Při jaké příležitosti využívají učitelé televizi a video

Typ příležitosti	1 x za týden	1x za měsíc	zřídka	nikdy	počet v %
běžné vyučovací hodiny	1%	21%	24%	54%	Celkem 100%
projektové dny a vyučování	0%	45%	29%	26%	
relaxační chvíleky a přestávky	13%	24%	38%	25%	
třídnické hodiny	0%	2%	7%	91%	

Komentář:

Na základě výsledků dotazníkové položky č. 5 bylo zjištěno, že současní učitelé vidí televizi a video především jako prostředek zábavy a relaxace. To do jisté míry potvrzuje i dotazníková položka č. 6, jejímž cílem bylo zjistit, při jaké příležitosti využívají učitelé 1. stupně ZŠ televizi a video nejčastěji.

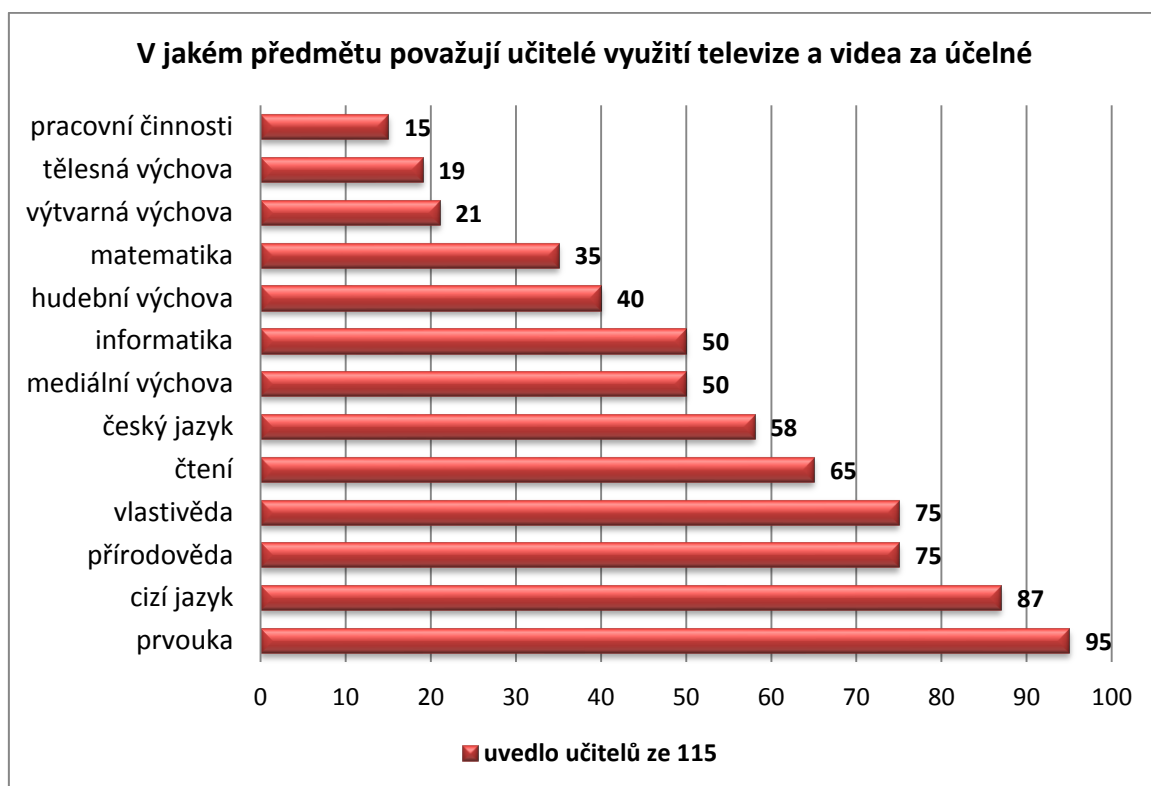
Nejvíce učitelů využívá televizi a video o přestávkách nebo v rámci relaxačních chvil. Tuto možnost zvolilo 75% respondentů, z nichž 13 % dotázaných učitelů uvedlo, že televizi a video využívá 1x za týden, 24% učitelů 1x za měsíc a 38% učitelů zřídka. Naopak nejméně respondentů – 9% využívá televizi a video při příležitosti hodin třídnických. Zajímavé výsledky můžeme pozorovat také v případě využívání televize a videa v rámci projektových dnů a vyučování. Při této příležitosti jsou televize a video poměrně hojně využívány. Z celkového počtu respondentů využívá tento prostředek vzdělávání v rámci projektů či projektového vyučování 74% pedagogů, z čehož 45% učitelů jej při této příležitosti užívá 1 x za měsíc a 29% učitelů zřídka. V mnohem menší míře jsou televize a video využívány při příležitosti běžných vyučovacích hodin. V rámci běžných vyučovacích hodin využívá televizi a video 46% respondentů, z nichž 1% dotázaných učitelů uvedlo, že televizi a video využívá 1 x za týden, 21% učitelů 1x za měsíc a 24% učitelů zřídka.

Vyhodnocení položky č. 7: V jakých vyučovacích předmětech považujete využití televize a videa za účelné?

Tabulka č. 9: V jakém předmětu považují učitelé využití televize a videa za účelné

Předmět	uvedlo učitelů ze 115
prvouka	95
cizí jazyk	87
přírodověda	75
vlastivěda	75
čtení	65
český jazyk	58
mediální výchova	50
informatika	50
hudební výchova	40
matematika	35
výtvarná výchova	21
tělesná výchova	19
pracovní činnosti	15

Graf č. 12: V jakém předmětu považují učitelé využití televize a videa za účelné

Komentář:

Podle výsledků dotazníkové položky č. 7 více jak polovina učitelů z celkového počtu dotázaných považuje využití televize a videa za účelné v předmětech, jejichž obsah tvoří přírodovědné a společenskovední učivo – v prvouce, přírodovědě a vlastivědě a v předmětech spadajících v RVP do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace – v cizím jazyku, českém jazyku a čtení.

Nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ vidí smysl využití televize a videa v prvouce, tento předmět zvolilo 95 učitelů ze 115 respondentů. Naopak nejméně učitelů považuje za účelné využití televize a videa v předmětu pracovní činnosti - tento předmět označilo pouze 15 učitelů ze 115 dotázaných. Téměř polovina oslovených učitelů považuje využití televize a videa za účelné v matematice nebo v rámci výchov – ve výtvarné, hudební a tělesné výchově. Učitelé 1. stupně ZŠ také vidí účelnost využití televize a videa v mediální výchově – tento předmět uvedlo formou vlastní odpovědi celkem 50 učitelů.

Vyhodnocení položky č. 8: Jak často využíváte televizi a video v následujících předmětech?

Pro vyhodnocení dotazníkové položky č. 8 jsme vytvořili pětistupňovou škálu 0 - N, kde N = nevyučuji, 0 = nikdy, 1 = zřídka, 2 = 1 x za měsíc a 3 = 1 x za týden. Odpovědi našich respondentů jsme zaznamenali do této škály a z označených odpovědí jsme následně vypočítali průměrnou frekvenci využívání televize a videa učiteli v jednotlivých školních předmětech. Výsledky jsou znázorněny v tabulce č. 10. Při zvažování těchto výsledků si musíme uvědomit skutečnost, že dané údaje se týkají pouze učitelů, jež daný předmět vyučují.

Tabulka č. 10: Jaká je frekvence využívání televize a videa učiteli 1. stupně ZŠ v daných předmětech

Předmět	Průměrná frekvence
informatika	2,31
český jazyk	1,51
čtení	1,33
cizí jazyk	1,26
hudební výchova	0,98
matematika	0,88
prvouka	0,76
přírodověda	0,71
pracovní činnosti	0,66
vlastivěda	0,42
výtvarná výchova	0,35
tělesná výchova	0,07

Komentář:

Z výsledků dotazníkové položky č. 8 jsme zjistili, že nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ vidí smysl využití televize a videa v prvouce. Porovnáme-li však tento výsledek s údajem v tabulce č. 10, zjistíme, že průměrná frekvence využívání televize a videa v prvouce je mezi koeficienty 1 – 2. Oslovení učitelé tedy využívají televizi a video v tomto předmětu méně než 1 x za měsíc. Učitelé 1. stupně ZŠ nejčastěji využívají televizi a video v informatice a v předmětech a spadajících v RVP do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace – v českém jazyku, čtení a cizím jazyku. Průměrná frekvence využívání televize v rámci informatiky je mezi koeficienty 2 – 3, což znamená, že oslovení učitelé využívají televizi a video v tomto předmětu více než 1 x za měsíc. Naopak nejméně využívají televizi a video učitelé v předmětu tělesná výchova, jehož koeficient průměrné frekvence se nejvíce blíží 0.

Vyhodnocení položky č. 9: Využíváte ve vyučovacích hodinách nabídku některých televizních stanic?

Tabulka č. 12: Četnost využívání pořadů některých televizních stanic učiteli 1. stupně ZŠ

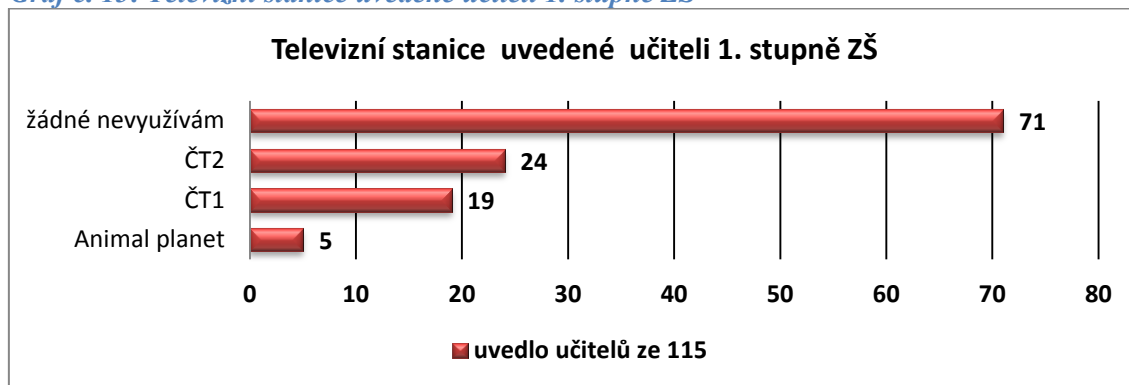
Četnost využívání	uvedlo učitelů ze 115 počet v %
1 x za týden	0%
1 x za měsíc	14%
zřídka	24%
nikdy	62%
Celkem 100%	

Komentář:

Z celkového počtu dotázaných učitelů využívá ve výuce pořady z nabídky televizních stanic v jakékoliv míře pouze 38 %, z nichž 14% dotázaných učitelů využívá televizní pořady jako prostředek vzdělávání 1 x za měsíc a 24% pedagogů zřídka.

Vyhodnocení položky č. 10: Vyberte televizní stanice, jejichž pořady využíváte ve výuce.

Graf č. 13: Televizní stanice uvedené učiteli 1. stupně ZŠ

Komentář:

Učitelé 1. stupně ZŠ využívají ve výuce pořady České televize a stanice Animal Planet - 24 učitelů z celkového počtu dotázaných využívá ve vyučování pořady ČT2 a pořady ČT1 využívá 19 učitelů ze 115 dotázaných. Stanici Animal Planet uvedlo formou vlastní odpovědi 5 učitelů z celkového počtu dotázaných.

Vyhodnocení položky č. 11: Využíváte ve výuce internetové vysílání televizních stanic?
Pokud ano, vypište televizní stanice, jejichž vysílání online využíváte:

Tabulka č. 13: Jak často využívají učitelé 1. stupně ZŠ internetové vysílání

Četnost	uvedlo učitelů ze 115 počet v %
1 x za týden	0%
1 x za měsíc	0%
zřídka	0%
nikdy	100%
	Celkem 100%

Komentář:

Žádný z oslovených učitelů 1. stupně ZŠ nevyužívá internetové vysílání televizních stanic.

Vyhodnocení položky č. 12: Jaké žánry videa, pořadů a filmů využíváte ve výuce?

Tabulka č. 14: Jaké typy a žánry videa, pořadů a filmů využívají ve výuce učitelé 1. stupně ZŠ

typ pořadu/frekvence	1 x za týden	1x za měsíc	zřídka	nikdy	počet v %
pohádky	22%	32%	20%	26%	Celkem 100%
dětské seriály	0%	0%	48%	52%	
dokumenty	2%	39%	39%	20%	
vzdělávací pořady	4%	17%	52%	27%	
sportovní záznamy	0%	0%	13%	87%	
publicistické pořady	0%	8%	22%	70%	
talk show	0%	0%	0%	100%	
reality show	0%	0%	0%	100%	
vědomostní soutěže	0%	8%	21%	71%	
video z video-serverů	0%	2%	43%	55%	
záznamy koncertů a představení	0%	0%	38%	62%	

Komentář:

Podle tabulky č. 13 nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ využívá ve výuce dokumentární pořady. Dokumenty jsou ve vyučování využívány oslovenými učiteli z 80%, tedy více nežli je tomu v případě pohádek či vzdělávacích pořadů. Výsledky tabulky také prokázaly, že z 80% dotázaných učitelů využívá dokumenty 1 x za týden 2% učitelů, 1x za měsíc 39% a zřídka 39% učitelů. Naopak nejméně učitelů z celkového počtu dotázaných využívá ve výuce talk show a reality show. Tento typ pořadů neuvedl žádný učitel ze 115 dotázaných.

Pro další vyhodnocení dotazníkové položky č. 12 jsme vytvořili čtyřstupňovou škálu 0 - 3, kde 0 = nikdy, 1 = zřídka, 2 = 1 x za měsíc a 3 = 1 x za týden. Odpovědi našich respondentů jsme zaznamenali do této škály a z označených odpovědí jsme následně vypočítali průměrnou frekvenci jednotlivých typů a žánrů. Výsledky jsou znázorněny v tabulce č. 15 uvedené na následující straně.

Tabulka č. 15: Průměrná frekvence využívání jednotlivých typů a žánrů ve výuce učitelů 1.stupně ZŠ

typ pořadu	průměrná frekvence
pohádky	1,47
dokumenty	1,07
vzdělávací pořady	0,97
video z video-serverů	0,47
publicistické pořady	0,39
záznamy koncertů a představení	0,38
vědomostní soutěže	0,36
dětské seriály	0,24
sportovní záznamy	0,13
talk show	0
reality show	0

Komentář:

Ačkoliv nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ využívá ve svých hodinách dokumentární pořady, podle průměrné frekvence uvedené v tabulce č. 14 jsou učitelé 1. stupně ZŠ ve vyučování nejčastěji využívány pohádky. Tento výsledek je dán především tím, že frekvence 1x za týden je v případě pohádek vyšší, nežli tomu je u ostatních typů a žánrů - 1 x za týden využívá pohádky celkem 22% učitelů 1. stupně ZŠ.

Zajímavé výsledky můžeme také pozorovat i v případě videí přidanými uživateli video-serverů jako je např. YouTube. Tento typ videí využívá více nežli polovina oslovených učitelů 1. stupně ZŠ a podle průměrné frekvence jsou čtvrtým nejčastěji využívaným typem ve výuce. Naopak nejméně využívanými pořady ve výuce jsou i v tomto případě talk show a reality show.

Vyhodnocení položky č. 13: Jaké zkušenosti máte s využíváním videa ve výuce?

Tabulka č. 16: Zkušenosti učitelů 1. stupně ZŠ s využíváním televize a videa ve výuce

Zkušenost	uvedlo učitelů ze 115 počet %
velmi dobré	23%
dobré	28%
ani dobré, ani špatné	30%
špatné	11%
velmi špatné	8%
žádné	0%
Celkem 100%	

Komentář:

Všichni dotázaní učitelé mají alespoň nějakou zkušenost s využitím televize a videa ve výuce. 23% z celkového počtu oslovených učitelů hodnotí své zkušenosti s využitím televize a videa jako velmi dobré a 28% učitelů má s tímto prostředkem ve výuce dobré zkušenosti. Naopak jen 8% učitelů přiznává, že jejich zkušenosti jsou velmi špatné a 11% učitelů vidí své zkušenosti jako špatné. 30% učitelů z celkového počtu dotázaných se nepřiklání ani k jednomu pólu. Někteří učitelé pro zpřesnění své odpovědi doplnili vybranou možnost tabulky vlastním komentářem (viz. Příloha č. 5). Tyto komentáře jsme zohlednili i v rámci vyhodnocení této dotazníkové položky.

Oslovení učitelé 1. stupně ZŠ nejčastěji spojují špatné zkušenosti s poměrně malou vybaveností tříd a škol, se zastaralou technikou a jejím nesnadným používáním. Dalším, poměrně často zmiňovaným negativem, je také složité vyhledávání pro výuku vhodných pořadů, filmů a videí. Naopak dobré zkušenosti spojují respondenti s kladnou reakcí svých žáků na využití televize, videa a filmu ve výuce. Další klady televize a videa vidí oslovení učitelé především ve snadné motivaci žáků a možnosti názornějšího přiblížení učiva.

7 Vyhodnocení výzkumných otázek

K jednotlivým výzkumným otázkám jsou vytvořena obecná vyhodnocení, která vycházejí ze statistických výsledků uvedeného dotazníkového šetření.

7.1 Vyhodnocení výzkumné otázky O3

Jaká je frekvence používání televize a videa jako prostředku vzdělávání učitelů na 1. stupni ZŠ?

Podle statistického vyhodnocení dotazníkové položky č. 1 všichni dotázaní učitelé 1. stupně ZŠ využívají televizi a video jako prostředek vzdělávání. Ze 115 dotázaných využívá tento prostředek vzdělávání méně než jedna desetina učitelů 1 x za týden a méně než třetina učitelů 1 x za měsíc. Více jak polovina dotázaných učitelů využívá televizi a video jako prostředek vyučování zřídka.

7.2 Vyhodnocení výzkumné otázky O4

Existuje souvislost mezi technickými možnostmi pracovišť učitelů 1. stupně ZŠ a frekvencí využívání televize a videa jako prostředku vzdělávání?

Současná škola se může zdát z výsledků našeho dotazníkového šetření poměrně dobře technicky vybavena. Učitelé 1. stupně mají na svých školách možnost využívat interaktivní tabule, osobní počítače i jiné výdobytky moderní společnosti, které mohou být ve výuce použity i ke spuštění videa a televizních pořadů. Výsledky tohoto dotazníkového šetření představují počítač jako nezbytnou součást školy. Možnost využívat počítač na svém pracovišti uvedlo 100% dotázaných učitelů. Druhým nejčastěji voleným technickým prostředkem byl televizor společně s DVD a video rekordérem. Je však třeba si uvědomit, že z těchto výsledků není zřejmé, v jakém stavu jsou tyto prostředky a jaká je jejich dostupnost pro učitele 1. stupně ZŠ.

Mnohem menší možnosti v oblasti technických prostředků mají dle provedeného dotazníkového šetření učitelé přímo ve třídě, v níž působí. Učitelé mohou nejčastěji ve své třídě využívat televizor společně s DVD a videorekordérem. Naopak počítač má ve své třídě k dispozici méně než polovina dotázaných učitelů a méně než třetina učitelů 1.

stupně ZŠ může v rámci své třídy využívat interaktivní tabuli či různé typy projektorů. Výsledky tohoto dotazníkového šetření také prokázaly, že v současné době stále existují třídy, které nejsou vybaveny jakoukoliv technikou umožňující učitelům využívat televizní vysílání, film či video ve výuce.

Podobné výsledky můžeme sledovat i v případě možnosti internetového připojení. Možnost připojení se k Internetu mají na svém pracovišti všichni oslovení učitelé 1. stupně ZŠ. Méně jak polovina oslovených pedagogů má však Internet k dispozici i ve své třídě. Podle výsledků našeho dotazníkového šetření má nejvíce učitelů možnost internetového připojení v počítačové učebně a ve sborovně. Více jak polovina oslovených učitelů 1. stupně nemůže ve vyučování využívat nejen internetové vysílání televizních stanic, ale ani další výhody Internetu.

Na základě vyhodnocení dotazníkového šetření bylo zjištěno, že ačkoliv všichni oslovení učitelé uvedli, že televizi a video ve výuce využívají, navzdory tomuto výsledku je jejich využívání ve vyučování spíše příležitostné. Tato skutečnost může být do jisté míry také dána zastaralou technikou a nízkým technickým vybavením tříd, ve kterých učitelé 1. stupně ZŠ působí. To potvrzuje i vyhodnocení dotazníkové položky č. 13, která se zabývá zkušenostmi učitelů s využíváním televize a videa ve výuce. Podle výsledků této dotazníkové položky učitelé 1. stupně ZŠ převážně spojují špatné zkušenosti s využíváním televize a videa ve vyučování s poměrně nízkou vybaveností tříd, zastaralou technikou a jejím nesnadným využíváním.

7.3 Vyhodnocení výzkumné otázky O5

Za jakým účelem využívají učitelé 1. stupně ZŠ televizi a video ve výuce nejčastěji?

Na základě statistického vyhodnocení dotazníkové položky č. 5 jsme zjistili, že většina oslovených učitelů 1. stupně ZŠ využívá televizi a video ve výuce za účelem oddechu a relaxace. Tento výsledek do jisté míry potvrzuje i dotazníková položka č. 6, jejímž cílem bylo zjistit, při jaké příležitosti využívají učitelé 1. stupně ZŠ televizi a video nejčastěji. Dle vyhodnocení položky č. 6 nejvíce oslovených učitelů využívá televizi a video o přestávkách nebo v rámci relaxačních chvil. Pro učitele 1. stupně ZŠ jsou tedy televize a video převážně prostředkem, který využívají za účelem odpočinku od učiva.

7.4 Vyhodnocení výzkumné otázky O6

Jaká je frekvence využívání televize a videa učiteli 1. stupně ZŠ při příležitosti běžných vyučovacích hodin?

Na základě vyhodnocení dotazníkové položky č. 6 jsme zjistili, že v rámci běžných vyučovacích hodin využívá televizi a video méně jak polovina oslovených učitelů 1. stupně ZŠ. Při příležitosti běžných vyučovacích hodin využívá televizi a video pouze 46% respondentů, z nichž 1% dotázaných učitelů uvedlo, že televizi a video využívá v rámci běžných vyučovacích hodin 1 x za týden, 21% učitelů 1x za měsíc a 24% učitelů zřídka.

7.5 Vyhodnocení výzkumné otázky O7

Existuje rozdíl mezi předměty, v nichž učitelé nevidí smysl využití televize a videa a předměty, v nichž tento prostředek vyučování reálně využívají?

Podle výsledků našeho dotazníkového šetření více jak polovina učitelů z celkového počtu dotázaných považuje využití televize a videa za účelné v předmětech, jejichž obsah tvoří přírodovědné a společenskovední učivo – v prvouce, přírodovědě nebo vlastivědě a v předmětech spadajících v RVP do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace – v cizím jazyku, českém jazyku a čtení. Méně než polovina oslovených učitelů považuje využití televize a videa za účelné v matematice nebo v rámci výchov – ve výtvarné, hudební, tělesné a mediální výchově. Nejméně oslovených učitelů vidí smysl využití televize a videa v předmětu pracovní činnosti. Naopak nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ považuje za účelné využití televize a videa v prvouce.

Ačkoliv nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ vidí smysl využití televize a videa v prvouce, výsledky našeho dotazníkového šetření ukazují, že v tomto předmětu oslovení učitelé využívají televizi a video méně nežli zřídka. Na základě vyhodnocení dotazníkové položky č. 8 bylo vyhodnoceno, že nejčastěji jsou televize a video využívány v informatice. V rámci tohoto předmětu využívají učitelé 1. stupně ZŠ televizi a video více než 1 x za měsíc. Dalšími předměty, ve kterých jsou televize a video poměrně často využívány, jsou český jazyk a čtení. V případě těchto předmětů se výsledky dojmu smysluplnosti a frekvence reálného využívání rovnají.

Na závěr výzkumné otázky O7 můžeme říci, že předměty, v nichž učitelé vidí smysl využití televize a videa, se v některých případech liší od předmětů, ve kterých je tento prostředek výuky reálně využíván.

7.6 Vyhodnocení výzkumné otázky O8

Využívají učitelé 1. stupně ZŠ ve výuce pořadovou nabídku televizních stanic?

Na základě vyhodnocení dotazníkové položky č. 9 jsme zjistili, že z celkového počtu dotázaných učitelů využívá ve výuce pořady z nabídky některých televizních stanic téměř třetina oslovených učitelů 1. stupně ZŠ. Nadpoloviční většina učitelů 1. stupně ZŠ tedy nabídku jakékoliv televizní stanice nevyužívá.

7.7 Vyhodnocení výzkumné otázky O9

Jaké televizní stanice využívají ve výuce učitelé 1. stupně ZŠ?

Podle výsledků našeho dotazníkového šetření využívají učitelé 1. stupně ZŠ ve výuce pouze nabídku stanic Animal Planet a České televize. Žádné jiné názvy televizních stanic nebyly v rámci našeho dotazníkového šetření uvedeny.

Vyhodnocení dotazníkové položky č. 10 také prokázalo, že nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ zapojuje do výuky 2. program České televize, tedy program ČT2. Pořadovou nabídku programu ČT2 využívá 24 učitelů ze 115 dotázaných. Naopak 1. program České televize ČT1 využívá 19 oslovených učitelů a 5 učitelů z celkového počtu respondentů volí do výuky pořady z nabídky stanice Animal Planet.

7.8 Vyhodnocení výzkumné otázky O10

Využívají učitelé 1. stupně ZŠ ve výuce internetové vysílání?

Podle výsledků provedeného dotazníkového šetření žádný z učitelů 1. stupně ZŠ ve výuce nevyužívá internetové vysílání. Tato skutečnost může také pramenit i z výsledků, které jsme získali na základě vyhodnocení dotazníkové položky č. 4, tedy, že oslovení učitelé 1. stupně ZŠ mají poměrně nízkou možnost připojení se k Internetu ve třídě, v níž probíhá jejich výuka.

7.9 Vyhodnocení výzkumné otázky O11

Jak často využívají učitelé 1. stupně ZŠ dokumentární a vzdělávací pořady ve výuce?

Dokumentární a vzdělávací pořady využívá nadpoloviční většina učitelů 1. stupně ZŠ, přičemž dokumenty využívá nejvíce učitelů z celkového počtu dotázaných. Podle výsledků dotazníkové položky č. 12 jsou však nejčastěji využívaným typem ve výuce pohádky. Tento výsledek je dán především tím, že frekvence využívání pohádek 1x za týden je vyšší, nežli tomu je u ostatních typů a žánrů. Tato skutečnost může také souviset i s výsledky dotazníkové položky č. 5, tedy, že učitelé využívají televizi a video především za účelem oddechu a relaxace nebo i s poměrně nízkou televizní nabídkou dokumentárních a vzdělávacích pořadů.

Dokumenty využívají učitelé 1. stupně ZŠ z 80%, tedy více nežli je tomu v případě pořadů vzdělávacích či jiných uvedených typů. Výsledky také prokázaly, že z 80% dotázaných učitelů využívají dokumenty 1 x za týden pouze 2% učitelů, 1x za měsíc 39% a zřídka 39% učitelů. Podle průměrné frekvence využití tohoto žánru pořadů a filmu ve výuce jsou dokumenty zařazovány do vyučování častěji než zřídka na rozdíl od pohádek, které jsou využívány více jak 1 x za měsíc. Vzdělávací pořady využívají učitelé z 73%, z čehož 4% učitelů využívají tento typ pořadů 1 x za týden, 17% učitelů 1x za měsíc a 52% učitelů zřídka. Podle průměrné frekvence využívají učitelé 1. stupně ZŠ vzdělávacích pořady ve výuce méně než zřídka.

Dokumentární a vzdělávací pořady jsou tedy po pohádkách dalším nejčastěji využívaným typem pořadu ve výuce.

7.10 Vyhodnocení výzkumné otázky O12

Jaké zkušenosti mají učitelé na 1. stupni ZŠ s využíváním televize a videa jako prostředku vzdělávání?

Na základě statistického vyhodnocení dotazníkové položky č. 13 jsme zjistili, že všichni dotázaní učitelé mají alespoň nějakou zkušenost s využitím televize a videa ve výuce. Tyto zkušenosti hodnotí 51% oslovených učitelů 1. stupně ZŠ jako dobré, z čehož 23 % učitelů vidí své zkušenosti dokonce jako velmi dobré. Dobré zkušenosti učitelé spojují především s kladnou reakcí svých žáků na využití televize, videa a filmu ve výuce, snadnou motivací žáků a s možností názornějšího přiblížení učiva. Naopak špatné zkušenosti s využitím televize a videa ve výuce má 19% učitelů 1. stupně ZŠ, z čehož 8% učitelů hodnotí své zkušenosti jako velmi špatné. Oslovení učitelé nejčastěji spojují špatné zkušenosti s poměrně malou vybaveností tříd a škol, se zastaralou technikou a jejím nesnadným používáním. Dalším, poměrně často zmiňovaným negativem, je také nesnadné vyhledávání pro výuku vhodných pořadů, filmů a videí. Méně nežli třetina, tedy 30% oslovených učitelů 1. stupně ZŠ, se nepřiklání ani k jednomu pólu a vidí své zkušenosti někde uprostřed škály dobré a špatné.

8 Závěry z výzkumu a diskuse

Cílem praktické části bylo provést analýzu programové nabídky pro děti a mládež a na základě dotazníkového šetření prozkoumat postoje učitelů k možnostem televize a videa jako prostředku vyučování na 1. stupni ZŠ.

Analýza programové nabídky vybraných TV stanic provedená v týdnu od 31. 10 do 6. 11. roku 2011 prokázala, že zábavné pořady si ve sledovaném týdnu pro sebe zabraly podstatnou část vysílání určeného dětem a mládeži. Tento výsledek je však předvídatelný, uvědomíme-li si, že jednou z hlavních funkcí televizního vysílání je bavit své diváky a nabídnout jim únik od každodennosti. I přes tuto skutečnost však měli učitelé poměrně malou možnost využít ve sledovaném týdnu pořady, jejichž hlavní složkou by nebyla zábava. Vzdělávací a dokumentární pořady nabídla dětským divákům Česká televize a TV Barrandov. Děti tak měly možnost ve sledovaném týdnu strávit 1 hod a 26 min s pořady čistě vzdělávacími a 2 hod a 51 min s pořady dokumentárními. V současné době však možnosti učitelů ve výběru televizních pořadů a videomateriálů do výuky vzrostly díky Internetu, který je doslova přeplněn videi, filmy i televizními pořady. Učitelé nemusí spoléhat na živé vysílání televizních stanic. Díky Internetu mohou učitelé bez potíží vyhledat různé typy audiovizuálních materiálů, tedy i televizní pořady. Ty lze poté využít opakovaně, aniž by si učitel musel pořady pracně nahrávat. Audiovizuální materiál dostupný na Internetu mohou učitelé využívat pouze v případě, je-li jejich pracoviště vybaveno potřebnou technikou.

51% oslovených učitelů 1. stupně ZŠ má dobré zkušenosti s využíváním televize a videa ve výuce. Tyto zkušenosti jsou nejčastěji spojené s kladnou reakcí žáků, snadnou motivací a možností názornějšího přiblížení učiva. Naopak špatné zkušenosti má 19% oslovených učitelů 1. stupně ZŠ. Špatné zkušenosti jsou především spojovány se zastaralou technikou, nízkou technickou vybaveností pracovišť a nesnadným vyhledáváním audiovizuálních materiálů vhodných do výuky. Podle výsledků našeho dotazníkového šetření se může zdát současná základní škola poměrně dobře technicky vybavena. Učitelé mají na svém pracovišti možnost využívat interaktivní tabule i osobní počítače. Počítač v současné době představuje nezbytnou součást školy. Možnost využívat na svém pracovišti počítač má 100% dotázaných učitelů 1. stupně ZŠ. Druhým nejčastěji dostupným

technickým prostředkem je televizor společně s DVD a video rekordérem. Při zvažování těchto výsledků je však nutné si uvědomit, že z výsledků není zřejmé, v jakém jsou tyto prostředky stavu a jaká je jejich dostupnost pro učitele 1. stupně ZŠ.

Podle výsledků našeho dotazníkového šetření mají učitelé 1. stupně základních škol mnohem menší možnosti v oblasti techniky ve třídě, ve které působí. Učitelé mohou ve své třídě nejčastěji využívat televizor a DVD nebo video rekordér. Tyto technické prostředky zvolilo 62 učitelů ze 115 dotázaných. Naopak počítač má ve své třídě 48 učitelů a 25 učitelů z celkového počtu respondentů uvedlo, že má v rámci své třídy možnost využívat interaktivní tabuli nebo různé typy projektorů. Výsledky našeho dotazníkového šetření také prokázaly, že i v dnešní době existují třídy, které nejsou vybaveny jakoukoliv technikou umožňující učitelům využívat televizní vysílání, film či video ve výuce. Tuto možnost zvolilo 40 učitelů 1. stupně ZŠ.

Podobné výsledky můžeme sledovat i v případě možnosti internetového připojení. Možnost připojení se k Internetu mají na svém pracovišti všichni oslovení učitelé 1. stupně ZŠ. Méně jak polovina oslovených pedagogů má však Internet k dispozici i ve své třídě. Více jak polovina oslovených učitelů 1. stupně tedy nemůže ve své třídě využívat nejen internetové vysílání televizních stanic, ale i další výhody Internetu. Podle výsledků našeho dotazníkového šetření má nejvíce učitelů možnost internetového připojení v počítačové učebně. Tuto možnost zvolilo 90 učitelů ze 115 dotázaných.

Technická vybavenost tříd i možnost připojení se k Internetu mohou souviset s dalšími výsledky našeho dotazníkového šetření tedy, že oslovení učitelé 1. stupně ZŠ nevyužívají ve svých hodinách internetové vysílání televizních stanic a i využívání televizních pořadů ve výuce je spíše výjimečné. Pořady z nabídky televizních stanic využívá 38% učitelů 1. stupně ZŠ. Učitelé, kteří pořadovou nabídku televizních stanic ve výuce využívají, volí nejčastěji pořady 2. programu České televize – ČT2. Tuto možnost zvolilo 24 učitelů ze 115 dotázaných.

Na základě analýzy programové nabídky pro děti i mládež, výsledků našeho dotazníkového šetření i na základě prostudovaných zdrojů informací byl navrhnut prakticky realizovatelný koncept výuky pro 1. stupeň základních škol využívající televizi a video jako prostředek vyučování.

9 Koncept výuky pro 1. stupeň ZŠ

Z výsledků provedeného dotazníkového šetření nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ považuje využití televize a videa za účelné v rámci předmětů spadajících do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, tedy v prvouce, přírodovědě a vlastivědě. Navzdory tomuto výsledku využívají oslovení učitelé 1. stupně ZŠ v těchto předmětech televizi a video jako prostředek vzdělávání spíše výjimečně. Právě z tohoto důvodu byla pro návrh prakticky realizovatelného konceptu výuky zvolena vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Po prozkoumání programové nabídky pro děti a mládež českých celoplošně dostupných televizních stanic byla v rámci přípravy konceptu výuky vybrána nabídka České televize. Ta nabízí několik pořadů pro děti, které je možné využít v rámci předmětů spadajících do této vzdělávací oblasti.

Dále bylo zapotřebí vybrat konkrétní televizní pořad, který by bylo možné pro jeho vlastnosti využít ve výuce předmětů spadajících do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Hlavními kritérii pro výběr pořadu bylo jeho zpracování, obsah a délka. Na základě těchto kritérií byl z nabídky pro děti a mládež České televize zvolen pořad Dějiny udatného českého národa. Dějiny udatného českého národa je animovaný cyklus, který přibližuje dětem za pomoci vtipu a humorné nadsázky významné události české historie. Díly tohoto pořadu jsou dlouhé 3 minuty a děti se v nich setkají s vypravěčem, kterým není nikdo jiný než český lev. Český lev je milovníkem a znalcem české historie, a to hlavně proto, že většinu významných osobností znal kdysi dávno osobně. Proto jsou některé jeho komentáře, kterým propůjčil hlas Jiří Lábus, velmi osobní. Český lev děti seznámí s českou historií od dob pravěku a lovců mamutů až po Sametovou revoluci. Zároveň pořad dětem ukazuje, jak je důležité znát českou historii, protože bez znalosti minulosti se nelze orientovat v současnosti.

Dějiny českého národa mají 111 dílů, které jsou zpracovány poutavou a zábavnou formou. Obsah některých dílů koresponduje s vlastivědným učivem pro 1. stupeň ZŠ. Velmi kladně hodnotíme i délku jednotlivých dílů pořadu (3 minuty), která umožňuje učitelům využívat i více dílů v jedné vyučovací hodině. Na základě těchto vlastností byl vybrán pořad Dějiny udatného českého národa pro návrh konceptu výuky, ve kterém je tento pořad využíván jako prostředek vyučování.

Na základě výběru televizního pořadu byl vybrán předmět a také třída, pro kterou bude koncept výuky určen. Některé díly cyklu Dějiny udatného českého národa korespondují s vlastivědným učivem pro 4. třídu 1. stupně ZŠ. Po prozkoumání jednotlivých dílů pořadu byl tedy pro návrh konceptu výuky zvolen předmět vlastivěda a 4. třída 1. stupně ZŠ. Vlastivědné učivo 4. třídy se dělí na zeměpisnou a dějepisnou část. Dějepisná část představuje žákům učivo od pravěku po Habsburky a bývá zpravidla rozdělena do 4 měsíců. Pomineme-li opakování, testy, školní akce a svátky, samotné vlastivědné učivo pro 4. třídu zabírá 3 měsíce, tedy přibližně 20 vyučovacích hodin. Pořad Dějiny udatného českého národa má celkem 111 dílů. Z těchto dílů jsou 2 díly věnovány pravěku, 4 díly starověku, 44 dílů středověku a 61 dílů novověku. S vlastivědným učivem pro 4. třídu 1. stupně ZŠ koresponduje 59 dílů. Tyto díly představují zajímavé pojmy a události českých dějin od pravěku po začátek novověku, tedy po nástup prvních Habsburků na český trůn. Jednotlivé díly pořadu jsou rozděleny do tabulky podle měsíců a učiva a vytvořen tak učební plán vlastivědy s Dějinami udatného českého národa určený pro 4. třídu ZŠ.

Pořad Dějiny udatného českého národa v roce 2012 vysílá Česká televize na programu ČT2 každou neděli v 18:40 hod. Učitelé tedy nemohou spustit pořad ve výuce za pomoci živého vysílání. Díly pořadu jsou však dostupné i v internetovém archivu České televize. Učitel tak může díky Internetu spustit jednotlivé díly pořadu Dějiny udatného českého národa opakovaně v různém čase a v různých dnech. Nemá-li učitel ve své třídě k dispozici možnost připojení se k Internetu, lze pořad legálně a zdarma získat prostřednictvím webu Ulozto.cz nebo si jej nahrát v čase, kdy je živě vysílán Českou televizí.

9.1 Vlastivěda s Dějinami udatného českého národa

1. měsíc

Učivo	Výstupy	Počet možných dílů pro 4. třídu	Vybrané díly do výuky
Lidé a čas	Žák se orientuje se na časové ose a chápe význam pojmů před naším a našeho letopočtu.	0	0
České země v pravěku	Žák srovnává a hodnotí způsob života a práce předků na našem území.	3 díly: Lovci mamutů, Pravěcí zemědělci, Doba kovu	1. díl: Lovci mamutů
Keltové na našem území	Žák srovnává a hodnotí způsob života a práce předků na našem území.	3 díly: Keltové, keltská kouzla, Germáni	4. díl: Keltové
Příchod Slovanů na naše území	Žák srovnává a hodnotí způsob života předků na našem území.	2 Díly: Sámova říše, Velká Morava	9. díl: Sámova říše

2. měsíc

Učivo	Výstupy	Počet vhodných dílů pro 4. třídu	Vybrané díly do výuky
Naše nejstarší minulost v pověstech a bájích	Žák získá povědomí o českých bájích a pověstech a dokáže je využívat k rozšíření svých vědomostí.	7 díly: Praotec Čech, Báje, Oldřich a Božena,	8. díl: Praotec Čech
Život za vlády přemyslovských knížat	Žák pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a jevy a objasňuje historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů do kalendáře.	8 dílů: Bořivoj a Ludmila, Sv. Václav, Boleslav II. Pobožný, Sv. Vojtěch, Čechy na přelomu, Sázavský klášter, Kosmas, Břetislav a Jitka, Vratislav II,	13. díl: Sv. Václav
Život za vlády přemyslovských králů	Žák pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a jevy. Rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti.	10. dílů: Přemysl Otakar I., Bruncvík, Václav I., Sv. Anežka, Přemysl Otakar II., Braniboři v Čechách, Václav II., Růst měst ve 13. st., Hradý,	34. díl: Hradý

3. měsíc

Učivo	Výstupy	Počet vhodných dílů pro 4. třídu	Vybrané díly do výuky
Za vlády Lucemburků	Žák využívá nejrozličnějších informací z dostupných zdrojů o kulturních památkách. Zdůvodňuje základní význam chráněných kulturních památek a sbírek. Srovnává a hodnotí způsob života a práce předků na našem území.	7 dílů: Co dál ve 14. století, Jan Lucemburský, Mládí Karla IV., Karel IV. stavitel, Václav IV., Gotická móda	39. díl: Karel IV. stavitel 41. díl: Gotická móda
Husitské války	Žák se seznamuje se s významnými sociálními problémy a nesnášenlivostí mezi lidmi, upevňuje si vědomosti o základních lidských právech a rozpozná v jednoduchých případech protiprávní jednání.	6: dílů Jan Hus, Husité v boji za pravdu, Husité proti všem, Zničená země, Jiří z Poděbrad, Jagellonci na českém trůně, Dalibor	42. Díl: Jan Hus 43. díl: Husité v boji za pravdu
Habsburkové	Žák srovnává a hodnotí způsob života a práce předků na našem území a rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti.	Nástup Habsburků, Rudolf II., Renesance, Astronomové na dvoře Rudolfa II., Pražský orloj, Židé v českých zemích, Golem	57. díl: Rudolf II.

Komentář: Učivo bylo stanoveno na základě učebnice vlastivědy pro 4. třídu ZŠ nakladatelství Nová škola – Hlavní události nejstarších českých dějin. Tato učebnice obsahuje učivo od pravěku po nástup Habsburků na trůn. Na základě prostudování této učebnice byly vybrány tematicky vhodné díly pořadu Dějiny udatného českého národa pro 4. třídu ZŠ, tedy díly korespondující s učivem a informacemi uvedenými v učebnici. Dále jsme se zaměřili na zpracování jednotlivých dílů. Po zhlédnutí vybraných dílů pořadu byly vyřazeny ty, které zahrnují příliš mnoho odkazů na látku probíranou ve vyšších ročnících nebo obsahující příliš mnoho ironie a vtipu, která by mohla být pro žáka 4. třídy těžko pochopitelná a matoucí při získávání informací. Na základě těchto kritérií byly vyloučeny tyto díly: Stěhování národů, Soběslav, Vladislav II., Zmatky na přelomu 11. a 12. století, Petr Chelčický, Kutnohorští havíři a Podnikavá šlechta. Zbylé díly byly rozděleny podle učiva do jednotlivých měsíců - jejich názvy i počet je uveden v tabulce. Na závěr byly z těchto dílů dále vybrány ty, které lze pro jejich zpracování a výklad minulosti využít ve

výuce při výkladu rozsáhlých a těžko vysvětlitelných témat z české historie. Žáci se díky těmto dílům mohou ve 3 minutách velmi rychle seznámit s důležitými pojmy, charakterem dané historické epochy a významnými jmény české historie.

Cílem této části práce je poskytnout nejen návod, jak pracovat s audiovizuálními obsahy ve výuce, ale také inspiraci pro praktickou tvorbu a realizaci televizního vysílání ve vyučování. Pro ukázkou možné práce s vybranými díly pořadu Dějiny udatného českého národa ve výuce byly vypracovány tři přípravy na hodinu. Pro zpracování jednotlivých příprav byl vybrán jeden pořad vážící se k učivu v daném měsíci. Přípravy propojuje v jeden celek práce s časovou osou.

9.2 Ukázka práce s vybranými díly pořadu Dějiny udatného českého národa

Na samém začátku učitel s žáky zhotoví časovou osu. Na časové ose je hlavním bodem 0, kterou lidé označují jako rok narození Ježíše Krista, tedy počátek našeho letopočtu. Pomocí číselné osy bude učitel vysvětlovat žákům pojmy před naším letopočtem a našeho letopočtu (před Kristem a po Kristu). Na konci každého tématu našeho konceptu výuky učitel zhotoví fotografii zachycující různé činnosti výuky. Fotografie vytiskne a žáci ji nadepíší tématem hodiny. Fotografie je následně umístěna na časovou osu. Díky tomu žáci získají nejen představu o chronologickém sledu našich dějin, ale také si snáze vybaví činnosti jednotlivých hodin a rozpomenou se na informace vážící se k danému tématu.

9.2.1 Ukázka přípravy na hodinu – Lovci mamutů

Očekávaný výstup: základní vzdělávání - 1. stupeň - Člověk a jeho svět - Lidé a čas

Předmět: vlastivěda

Téma: české dějiny, lovci mamutů

Třída: 4. třída

Délka: 4 vyučovací hodiny (projektové vyučování)

Pomůcky: pořad České televize - Dějiny udatného českého národa (1. díl: Lovci mamutů), technika pro zprostředkování pořadu žákům, balicí papír, výtvarné potřeby, keramická hlína, dřevo, špejle, kůra, drobné kameny, provázky aj., fotoaparát, obrázky a fotografie s pravěkými podobiznami zvířat, encyklopedie atd.

Délka pořadu: 3 min

Dostupnost dílu: <http://dejiny.ceskatelevize.cz/208552116230020/>

Organizace: ve třídě

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova, tělesná výchova, čtení

Cíl: Žák se seznámí s životem pravěkých lovců a získá informace o prvopočátcích umělecké tvorby v dějinách lidské existence. Pomocí hry na pravěké lovce se žáci učí ovládat práci s přírodními materiály a střelbu na cíl.

Kompetence: komunikativní, sociální a personální, k učení

Úvodní část:

Motivace: Žáci obdrží do dvojic rozstříhaný úryvek z knihy Lovci mamutů od Eduarda Štorcha. Za úkol mají úryvek sestavit, přečíst a uhádnout téma dnešní hodiny. Poté se děti zvolna seznamují s počátky lidské existence. Učitel vede s žáky diskuzi na téma život v pravěku. Děti čerpají ze svých znalostí i z úryvku knihy a dělí se o informace se spolužáky. Učitel dané informace doplňuje nejen o další informace, ale také o fotografie a obrázky s pravěkou tematikou. Následuje spuštění videa.

Video - Lovci mamutů: Učitel pomocí 1. dílu pořadu Dějiny udatného českého národa (Lovci mamutů) přiblíží žákům, jak žili pravěcí lidé. Před spuštěním videa je žákům ve zkratce představeno, o čem daný díl pořadu pojednává. Děti jsou také předem vyzvány, aby svou pozornost upřely především na základní potřeby pravěkého člověka: potravu, nástroje, oděv a ubytování, protože tyto informace je důležité znát, aby se mohly stát pravěkými lovci. Následuje spuštění videa, jeho následný rozbor a diskuze na téma základních potřeb pravěkého člověka. Hovoří žáci, učitel pouze řídí diskuzi pomocí předem připravených otázek. Na závěr diskuze učitel pozve žáky na malou exkurzi do pravěku, která jim bude ukázkou, jak takový život mohl vypadat.

Hlavní část:

Pravěký lovec: Učitel popíše třídu jako jeskyni pravěkých lovců mamutů - žáci představují lovce, kteří v jeskyni žijí. Na základě získaných informací se děti pokusí přeměnit v pravěkého člověka. Pomocí krepového papíru, čtvrtků, nůžek a barev se snaží o co nejvěrnější kopii pravěkého oděvu. Z kartonu, špejlí, drobných kamenů, dřeva, aj. dále vyrábí jednoduché pravěké nástroje. Žáky přeměněné v pravěkou tlupu je také třeba ubytovat, a proto se třída stává jeskyní. Žáci omotají stěny třídy balicím papírem (přibližně do výšky dítěte). Ovšem stěny pravěké jeskyně nebývaly holé, a proto je třeba vymalovat je podobiznami zvířat.

Výmalba jeskyně: Učitel znovu předkládá k prohlédnutí obrázky, encyklopedie, aj. Nabízí k přemýšlení otázky důvodů zkrášlování stěn, funkci maleb a kreseb, příčiny jejich poškození vrypy aj. Následuje výmalba stěn samotnými žáky. Podobizny zvířat dále poslouží jako cvičné terče.

Nácvik lovu: Pravěcí lidé se museli na lov důkladně připravit. V našem případě využijeme přípravu střelbou na cíl. Žáci pro střelbu na cíl použijí pravěké předměty. Každý žák se snaží z určité vzdálenosti zasáhnout podobiznu zvířete a spočítat, kolikrát zvolený cíl zasáhl.

Závěr:

Reflexe: Na závěr hodiny učitel vyzve žáky, aby utvořili kruh. Každý lovec v kruhu prozradí, kolikrát zasáhl cíl a zhodnotí, jak je připraven na lov i život v pravěku. Žáci dále zhodnotí, jak se jim v hodině pracovalo i jak se jim jednotlivé činnosti dařily či naopak nedařily. Pokusí se také srovnat základní znaky doby pravěku s dobou, ve které nyní žijeme my.

Fotografie: Na závěr hodiny učitel zhotoví skupinovou fotografii žáků v pravěkých kostýmech před nástěnnými malbami mamutů. Tato fotografie bude připevněna na časovou osu.

Pozn.: O velké přestávce lze žáky svolat k pravěké hostině - ke konzumaci svačiny. Na konci hostiny žáci poděkují za dary přírody děkovným tancem.

9.2.2 Ukázka přípravy na hodinu – Svatý Václav

Očekávaný výstup: základní vzdělávání - 1. stupeň - Člověk a jeho svět - Lidé a čas

Předmět: vlastivěda

Téma: české dějiny, Svatý Václav

Třída: 4. třída

Délka hodiny: 45 min

Pomůcky: pořad České televize - Dějiny udatného českého národa (13. díl: O svatém Václavovi), technika pro zprostředkování pořadu žákům, tabule, balicí papír, lepidla, nůžky aj. výtvarné potřeby, papíry s otázkami, obálky s rozstříhanými odpověďmi, píseň Jaromíra Nohavici – Legenda o svatém Václavovi, fotoaparát

Délka pořadu: 3 min

Dostupnost dílu pořadu: <http://dejiny.ceskatelevize.cz/208552116230010/>

Dostupnost písně: <http://www.youtube.com/watch?v=9rHf0si3Zfw>

Organizace: ve třídě

Mezipředmětové vztahy: matematika, výtvarná výchova

Cíl: Žák získá představu o tom, kdo to byl svatý Václav, chápe slovní spojení patron České země, a kdo je to světec. Dokáže také spolupracovat se spolužáky při tvorbě plakátu o svatém Václavovi.

Výchovný cíl: žáci se učí kooperaci, komunikaci a naslouchat při práci ve skupinkách

Kompetence: komunikativní, sociální a personální, k učení

Úvodní část:

Motivace: Kartičky s příklady jsou rozmístěny po třídě. Kartičky obsahují příklad i číslo, které udává pořadí výsledku. Každý příklad začíná číslem 935⁴⁶ (např. $935 - 855 = 80$). Na tabuli jsou dále napsány výsledky příkladů a k nim patřící písmena (např. $80 = A$). Žáci mají za úkol najít příklady, vypočítat je, seřadit jejich výsledky, a tím objevit téma hodiny (Svatý Václav). Při práci je dětem puštěna píseň Jaromíra Nohavici – Legenda o svatém Václavovi. Kdo je hotov, jde si sednout do vymezeného prostoru (např. na koberec), odpočívá a poslouchá píseň.

⁴⁶ Číslo 935 představuje rok, kdy byl svatý Václav zavražděn svým bratrem Zikmundem.

Odtajnění tématu hodiny a diskuze: Následuje společné odtajnění tématu hodiny – Svatý Václav. S dětmi vedeme diskuzi nad jménem Václav (*např., kdo zná nějakého Václava, kdy Václav slaví svátek - děti mohou den vyhledat v kalendáři, žáci vymýšlí varianty oslovení jména Václav např.: Vašek, Věna, Venouš, Venoušek, Vašíček, Váša aj.*) Na závěr činnosti se zabýváme svatým Václavem. Žáci vypráví, zda toto jméno již někdy slyšeli, v jaké souvislosti atd. Děti také hádají, co mohou mít společného číslo 935 a svatý Václav.

Hlavní část:

Otázky a odpovědi: Žáky rozdělíme do skupin. Učitel rozdá každé skupince seznam otázek⁴⁷ a obálku s rozstříhanými odpověďmi. Úkolem žáků je zamyslet se nad jednotlivými otázkami a přiřadit k nim odpověď. Pro kontrolou správnosti vybraných odpovědí bude žákům puštěn díl pořadu Dějiny udatného českého národa.

Hledání odpovědí na otázky: Před spuštěním pořadu učitel žákům zadá úkol a vysvětlí jim, jak činnost s videem bude probíhat. Žáci mají za úkol nalézt odpovědi na otázky pomocí pořadu České televize. Poté učitel ve zkratce představí žákům, o čem díl pořadu Dějiny udatného českého národa pojednává (13. díl O svatém Václavovi). Následuje spuštění pořadu. Učitel spustí video v hodině 2 x. Při prvním spuštění se žáci s pořadem pouze seznámí. Poté následuje vysvětlení neznámých pojmů a rozbor videa prostřednictvím předem připravených otázek (*např. co znamená, že v České zemi již bylo zakotveno křesťanství, vysvětlí spojení patron České země, kdo je to světec, co v pořadu symbolizuje číslo 935, kdo byl Zikmund a Ludmila aj.*) Před druhým spuštěním učitel vyzve žáky ke kontrole otázek a odpovědí. Díl pořadu je žákům zpětnou vazbou o správnosti vybraných odpovědí. Žáci mohou během pořadu své odpovědi změnit a opravit. Po skončení pořadu následuje společné představení odpovědí, jejich doplnění a korekce.

Výroba plakátu: Skupinky žáků mají za úkol vytvořit plakát o svatém Václavovi tak, že nalepí jednotlivé otázky a odpovědi na balicí papír pod název tématu hodiny. Žáci mohou plakát výtvarně libovolně dotvořit a doplnit i jiné získané informace. Při práci pustíme žákům zhudebněnou legendu O svatém Václavu od Jaromíra Nohavici.

⁴⁷ Otázky korespondují nejen s osobou svatého Václava, ale také s dílem pořadu Dějiny udatného českého národa.

Závěr:

Reflexe: Na závěr následuje představení plakátů, sebereflexe žáků a zhodnocení hodiny. Jednotlivé skupinky rozloží své plakáty na podlahu. Žáci utvoří okolo těchto plakátů kroužek. Učitel vybírá postupně jeden plakát za druhým a žáci, kteří se podíleli na jeho tvorbě, hodnotí, jak se jim plakát povedl, co by chtěli zdůraznit, jak sem jim pracovalo ve skupince a dařilo v celé hodině.

Fotografie: Na závěr učitel zhotoví skupinovou fotografii žáků s plakáty sv. Václava. Fotografii žáci nadepíší tématem hodiny a zařadí ji na časovou osu.

9.2.3 Ukázka přípravy na hodinu – Rudolf II.

Očekávaný výstup: základní vzdělávání - 1. stupeň - Člověk a jeho svět - Lidé a čas

Předmět: vlastivěda

Téma: české dějiny, alchymisté na dvoře Rudolfa II.

Třída: 4. třída

Délka hodiny: 45 min

Pomůcky: pořad České televize - Dějiny udatného českého národa (57. díl: Rudolf II.), technika pro zprostředkování pořadu žákům, fotoaparát, přísady elixíru (např. citronová šťáva, malinový sirup, jablečný džus, citron, lístky máty a meduňky, zázvor, šumák aj.), bílé pláště, gumové rukavice, odměrky, kelímky, míchátko aj., několikrát vytištěný postup práce a starobylý dokument

Délka pořadu: 3 min

Dostupnost dílu pořadu: <http://dejiny.ceskatelevize.cz/208552116230020/>

Organizace: ve třídě

Cíl: Žák chápe, čím vším se stala Praha za vlády Rudolfa II., rozumí významu pojmů observatoř a alchymista a dokáže spolupracovat při přípravě kouzelného elixíru.

Výchovný cíl: Žáci se učí kooperaci, komunikaci a naslouchat při práci ve dvojicích.

Kompetence: komunikativní, sociální a personální, k učení

Úvodní část:

Hlavalam: Na tabuli jsou napsána pomíchaná písmena slova elixír – LIREXÍ. Žáci mají za úkol vyluštit hlavalam a přijít na téma hodiny. Po objevení pojmu elixír, vedou žáci za pomoci učitele diskuzi nad tématem hodiny a snaží se pojem vysvětlit. Poté učitel vypráví žákům o alchymistech žijících na dvoře Rudolfa II. Pro přiblížení atmosféry na dvoře tohoto panovníka spustí učitel 57. díl pořadu Dějiny udatného českého národa nazvaný Rudolf II.

Video – Rudolf II.: Učitel ve zkratce představí žákům obsah videa, a jak bude s videem pracovat. Poté žáky upozorní, aby se pokusili vnímat atmosféru na dvoře Rudolfa II. tak, aby ji dokázali následně popsat. Učitel spustí video 2x. Při prvním spuštění zakryje obrazovku (vypne monitor). Žáci mají za úkol vnímat atmosféru pouze pomocí sluchu a poté ji popsat vlastními slovy. Následuje druhé spuštění videa. Tentokrát již učitel spustí obraz i zvuk. Při druhém spuštění využívá učitel metody play – stop, tedy zastaví video v místě, které je třeba doplnit komentářem. Ten může doplnit sám učitel nebo lze vyzvat žáky, aby se pokusili daný moment vysvětlit. Na závěr aktivity následuje shrnutí důležitých informací (*např. jaké zájmy měl Rudolf II., jaké vědy na svém dvoře podporoval, co bylo náplní práce alchymistů, co je to observatoř aj.*). Žáci se také pokusí porovnat zážitek z vnímání videa sluchem a více smysly – sluchem a zrakem.

Hlavní část hodiny:

Elixír: Po zhlédnutí videa učitel dětem ukáže starobylý dokument, který se v jejich rodině dědí z generace na generaci. Tento dokument získal jeho pra pra pra praděd od alchymisty, který žil v Praze za dob Rudolfa II. Dokument obsahuje návod pro přípravu kouzelného elixíru, který za pomoci jediné kapky dokáže přeměnit bezcenný kov na zlato. Tento elixír se žáci pokusí dle návodu připravit v dnešní hodině.

Příprava elixíru: Učebna se změní v alchymistickou laboratoř. Žáci jsou rozděleni do dvojic. Každá dvojice má k dispozici ochranný plášť a brýle, gumové rukavice, odměrku, míchátko, kelímky a kopii návodu pro přípravu elixíru (může být připraveno více než 1 varianta návodu). Jedna lavice třídy je dále vyhrazena pro ingredience, ze kterých se elixír skládá. Žáci při přípravě elixíru postupují podle návodu a odměřují množství přísad. Na konci aktivity učitel upozorní žáky, že někteří alchymisté byli podvodníci, kteří pouze

předstírali, že umí vytvořit kouzelné elixíry, aby mohli žít na dvoře Rudolfa II. Poté učitel přistoupí ke zkoušce elixírů a kapátkem nanese elixír na kovový předmět. Žáci pozorují, zda se předmět mění na zlato. Bohužel, předmět zůstává stále stejný. S velkou pravděpodobností jsme narazili na nějakého podvodného alchymistu. Útěchou musí být žákům vytvořený nápoj. Jelikož elixír nemá žádnou moc, můžeme jej zkusit ochutnat. Následuje ochutnávka jednotlivých elixírů žáky.

Závěr:

Reflexe: Na závěr hodiny následuje sebehodnocení žáků a zhodnocení hodiny. Žáci sedí v kruhu, v jehož středu jsou na zemi rozloženy obrázky smajlíků. Žáci mají za úkol vybrat si smajlíka podle toho, jak se jim v hodině dařilo nebo jak se jim hodina líbila. Poté svůj výběr odůvodní.

Fotografie: Na závěr aktivity učitel zhotoví společnou fotografii žáků s kelímky oblečených v ochranném oděvu. Fotografie žáci nadepíší tématem hodiny a zařadí ji na časovou osu.

9.3 Další náměty práce s vybranými díly pořadu

Keltové (4. díl): Na základě pořadu získávají žáci informace do „doplňovačky“ týkající se Keltů žijících na našem území. Pořad je ve výuce spuštěn celkem 3 x. Po prvním spuštění se žáci s videem seznámí. Po druhém mají za úkol vyhledat vynechané pojmy „doplňovačky“. Třetí spuštění videa je prostředkem zpětné vazby – žáci si za pomoci pořadu ověří správnost svých odpovědí. Na závěr aktivity si žáci „doplňovačku“ nalepí do sešitu namísto tvorby klasického zápisu.

Ukázka:

Jedním z keltských kmenů byl kmen nazývaný _____. Podle tohoto kmene nazývali Římané naši vlast latinským výrazem _____. Keltové žili v opevněných sídlištích, které nazýváme oppida. Své zbraně a náradí již nevyráběli z kamene, ale ze skla, železa a z bronzu. Stejně dobře jako boj ovládali Keltové také řemesla, hlavně _____ a _____. Keltové také zdokonalili _____ až k praktickému využití, vynalezli _____ kruh a _____.

Po keltských kmenech se na našem území usadily kmeny _____. Po nich již přišli na naše území naši předchůdci _____.

Sámová říše (9. díl): Slovanské kmeny hledají svého vůdce a sjednotitele. Naše personální agentura se zabývá vyhledáváním vhodných kandidátů na toto důležité místo. Žáci mají za úkol vypsát konkurz na místo vůdce slovanských kmenů, pod jehož vedením by se Slované dokázali vymanit z mocenského područí Avarů. Jaké vlastnosti a schopnosti by měl mít takový vůdce? Inspirací pro vypsání výběrového řízení bude dětem 9. díl pořadu Dějiny udatného českého národa nazvaný Sámová Říše. Před spuštěním videa učitel vyzve žáky, aby se soustředili na osobnost Sáma a jeho vlastnosti. Video je ve výuce puštěno pouze jednou. Poté následuje shrnutí důležitých informací, vysvětlení pojmů a samostatná práce žáků.

Praotec Čech (8. díl): Učitel v roli praotce Čecha svolá radu svého kmene – žáky. Vysvětlí jim, že je zavolal z důvodu zlé situace, která si žádá rychlé řešení. Slované jsou neustále napadáni jinými kmeny a zažívají kruté boje. Je tedy nutné se poradit, jak situaci vyřešit. Žáci utvoří kruh, ve kterém si posílají posvátný předmět. Žák, který drží předmět v ruce, smí navrhnout různá řešení situace. Na závěr kmenové rady praotec Čech žákům vyloží, že mu bohové zjevili, že na Slovary čeká země nikomu nepoddaná, plná zvěře a ptactva a vyzve radu k hlasování, zda se vydají hledat novou zemi. Následuje hledání nové země. Učitel žákům vysvětlí, že se nyní vydají na dlouhou cestu a je důležité, aby je neslyšel nepřítel. Nikdo, tedy krom praotce Čecha, nesmí po celou dobu cesty promluvit. Děti se vydají po škole a hledají to nejvhodnějšího prostředí (*učitel není nikde spokojen a vybraná místa komentuje - tady je příliš dětí, tady je příliš teplo, tady je zima, tady už sídlí pan ředitel aj*). Následuje návrat do třídy, kde děti konečně najdou vhodné místo pro život. Každý žák má za úkol navrhnout název pro novou zemi a říci, proč daný název vybral. Následuje spuštění 8. dílu pořadu Dějiny udatného českého národa (Praotec Čech). Děti mají za úkol zjistit, kde nakonec praotec Čech našel svou zemi zaslíbenou a jak byla tato země pojmenována. Video je v hodině puštěno pouze jednou. Poté následuje zodpovězení otázek a převyprávění pověsti o praotci Čechovi samotnými žáky.

Hrady (34. díl): Tento díl může sloužit učiteli pro názornou prohlídku středověkého hradu. Výhodou této prohlídky je, že žáci nemusí nikam chodit. Stačí se pouze pohodlně usadit a pozorně se dívat a poslouchat. Průvodcem bude žákům český lev, kterému zapůjčil hlas Jiří Lábus. Před spuštěním videa učitel vyzve žáky, aby se soustředili na to, jak středověký hrad vypadal, jak byl zařízen a jakou měl funkci. Učitel spustí video 2x. Při prvním spuštění zakryje obrazovku (vypne monitor) - žákům je tedy nabídnut pouze zvuk pořadu. Poté se žáci snaží hrad popsat vlastními slovy. Učitel také žákům pokládá doplňující otázky, které se vztahují k důležitým informacím a novým pojmům. Následuje druhé spuštění videa. Tentokrát již učitel spustí obraz i zvuk. Před spuštěním videa učitel vyzve žáky, aby pořadu opět věnovali pozornost, protože jejich dalším úkolem bude sepsat krátkou zprávu o prohlídce hradu. Následuje samostatná práce žáků a přečtení sepsaných zpráv. Na závěr aktivity se žáci také pokusí porovnat zážitky z vnímání videa sluchem a více smysly – sluchem a zrakem.

Karel IV. stavitel (39. díl): Tento díl pořadu slouží k představení významných staveb, které nechal v Praze vybudovat Karel IV. Žáci pracují ve skupinkách. Každá skupinka má k dispozici mapu Prahy. Učitel spustí pořad, je-li v něm zmíněn název stavby vybudované Karlem IV., učitel pořad zastaví na určitý časový úsek. Žáci mají v tomto čase za úkol vyhledat a označit jednotlivé stavby. Na závěr je provedena společná kontrola.

Jan Hus (42. díl) a Husité v boji za pravdu (43. díl): 42. a 43. díl pořadu Dějiny udatného českého národa jsou v hodině využity za účelem představení osoby Jana Husa i historické události založení husitského města Tábor. Tyto díly mohou žákům pomoci zorientovat se v učivu, které bývá pro svou rozsáhlost někdy zmatené a těžko pochopitelné. Díly také mohou sloužit pro shrnutí učiva na konci probrané učební látky nebo před opakovacím testem - v tomto případě lze sestříhat oba dva díly pořadu v jeden.

ZÁVĚR

Možnosti televizního vysílání v současné době vzrostly díky Internetu. Televizní pořady si dnes učitel nemusí pracně nahrávat. Internet je doslova přeplněn zdroji audiovizuálních materiálů, nabízí vysílání televizních stanic i archivy televizních pořadů. Internet umožňuje učiteli spustit vybrané audiovizuální materiály a pořady opakovaně, což usnadňuje učiteli využívat televizní vysílání a video v rámci výuky. Vše, co moderní doba v souvislosti s televizním vysíláním nabízí, může sloužit učitelům k šíření vzdělání. Současný rozvoj informačních a komunikačních technologií společně se skutečností, že sledování televize patří k nejoblíbenějším volnočasovým aktivitám dětí a mladistvých, činí z televize a videa dostupný a účinný prostředek vyučování.

Diplomová práce si kladla za cíl zkoumat možnosti televize a videa jako specifických výukových prostředků na 1. stupni ZŠ a výzkumem ověřit jejich reálné uplatnění v podmínkách 1. stupně vybraných škol.

Teoretická část se zabývá televizním vysíláním, kognitivním vývojem dětí ve spojitosti s vnímáním audiovizuálních obsahů a charakteristikou televize a videa jako možného prostředku vzdělávání. Dále je zaměřena na současné možnosti audiovizuální techniky, funkci televize a videa ve výuce, na možné zdroje audiovizuálních materiálů a na způsob využití těchto zdrojů ve výuce, aniž by byl porušen autorský zákon. Na základě teoretické části vznikla část praktická.

Cílem praktické části bylo provést analýzu programové nabídky pro děti a mládež a na základě dotazníkového šetření prozkoumat postoje učitelů k možnostem televize a videa jako prostředku vyučování na 1. stupni ZŠ. Výsledky praktické části prokázaly, že ačkoliv jsou televize a video učiteli 1. stupně ZŠ využívány, jako vyučovací prostředek stále hledají svou tvář. Televize a video jsou ve vyučování používány převážně za účelem odpočinku od učiva a mají uplatnění především v rámci relaxačních chviliek nebo přestávek. Tento výsledek může do jisté míry souviset i se současnou televizní nabídkou pro děti a mládež, která nabízí velké množství zábavných pořadů, což může podle Bělohradské způsobit, že učitelé vidí televizi a video jako prostředek zábavy a nepřístupují k němu jako k možnému prostředku výchovy a vzdělávání (Bělohradská, 2004).

Další vliv na využívání televize ve výuce může mít i skutečnost, že se učitelé v některých případech potýkají s nesnadným vyhledáváním audiovizuálních materiálů, zastaralou technikou a poměrně nízkou technickou vybaveností tříd. Učitelé mají ve své třídě nejčastěji k dispozici televizor a DVD nebo video rekordér. Naopak počítač má ve své třídě méně než polovina dotázaných učitelů 1. stupně ZŠ a méně než třetina učitelů může v rámci své třídy využívat interaktivní tabuli nebo různé typy projektorů. Výsledky našeho dotazníkového šetření také prokázaly, že i v dnešní době existují třídy, které nejsou vybaveny jakoukoliv technikou umožňující učitelům využívat televizní vysílání, film či video ve výuce. Podobné výsledky můžeme sledovat i v případě možnosti internetového připojení. Možnost připojení se k Internetu mají na svém pracovišti všichni oslovení učitelé 1. stupně ZŠ. Méně jak polovina oslovených pedagogů má však Internet k dispozici i ve své třídě. Více jak polovina oslovených učitelů 1. stupně tedy nemůže ve své třídě využívat nejen internetové vysílání televizních stanic, ale i další výhody Internetu. Technická vybavenost tříd i možnost internetového připojení mohou souviset s dalšími výsledky našeho dotazníkového šetření, tedy že oslovení učitelé 1. stupně ZŠ nevyužívají ve svých hodinách internetové vysílání televizních stanic a i využívání televizních pořadů ve výuce je spíše výjimečné. Učitelé, kteří uvedli, že nabídku televizních stanic využívají, volí nejčastěji pořady 2. programu České televize – ČT2.

Na základě analýzy programové nabídky pro děti i mládež, výsledků našeho dotazníkového šetření i na základě prostudovaných zdrojů informací byl dále navrhnout prakticky realizovatelný koncept výuky pro 1. stupeň základních škol využívající televizi a video jako prostředek vyučování. Podle výsledků našeho dotazníkového šetření nejvíce učitelů 1. stupně ZŠ považuje využití televize a videa za účelné v rámci předmětů spadajících do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, tedy v prvouce, přírodovědě a vlastivědě. Navzdory tomuto výsledku využívají oslovení učitelé 1. stupně ZŠ v těchto předmětech televizi a video jako prostředek vzdělávání spíše výjimečně. Právě z tohoto důvodu byla pro návrh prakticky realizovatelného konceptu výuky zvolena vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Po prozkoumání programové nabídky pro děti a mládež českých celoplošně dostupných televizních stanic byla v rámci přípravy konceptu výuky vybrána nabídka České televize. Ta nabízí několik pořadů pro děti, které je možné využít v rámci předmětů spadajících do vybrané vzdělávací oblasti. Pro přípravu konceptu výuky byl

následně zvolen pořad Dějiny udatného českého národa a na základě výběru pořadu byl vytvořen učební plán vlastivědy s Dějinami udatného českého národa určený pro 4. třídu ZŠ. Cílem této části práce je poskytnout návod, jak pracovat s audiovizuálními obsahy ve výuce. Nejde ovšem o jakýsi sborník s pracovními listy. Tato část diplomové práce nabízí především inspiraci pro praktickou tvorbu a realizaci televizního vysílání a videa ve výuce. Pro ukázkou možné práce s vybranými díly výše zmíněného pořadu ve výuce byly vypracovány tři přípravy na hodinu, které propojuje v jeden celek práce s časovou osou.

Televizní vysílání má díky rozvoji informačních a komunikačních technologií ve výuce mnohostranné využití a stává se dostupným prostředkem výuky, s jehož pomocí může pedagog žáky učit poznávat svět a usnadnit jim studium. Díky diplomové práci si do budoucí praxe odnáším mnoho cenných poznatků. Osobní přínos spatřuji převážně v získání představy, jak lze ve výuce realizovat televizní pořady či video, kde je možné nalézt audiovizuální materiál a jak s ním pracovat a neporušit autorský zákon. Doufám, že poznatky a náměty uvedené v této diplomové práci budou přínosné i pro další pedagogy hledající cestu, jak využívat televizi a video ve výuce, alespoň tak, jak bylo napsání této práce podnětné pro mne.

Seznam použité literatury

1. ANDRAGOGICKÝ – SLOVNÍK. *Multimédia* [online]. [cit. 2012–08-16]. Dostupné z: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/multimedia>>
2. AT MEDIA. *Generation 1,2,3* [online]. 2010. [cit. 2011–05-03]. Dostupné z: <<http://slideshare.net/PanMediaWestern/atmedia-dtsk-clov-skupiny-na-eskm-televiznm-trhu>>
3. BLAŽEK, B. *Tváří v tvář obrazovce*. vyd. 1. Praha: SLON, 1995. ISBN 80-85850-11-7.
4. BĚLOHRADSKÁ, J. *Škola a televize*. Učitel'ské listy, roč. 11, č. 10, 2004. ISSN 1210-6313.
5. BITLIJANOVÁ, V. ŠAFFKOVÁ, Z. *Diplomová práce krok za krokem*. vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2006. ISBN 80-7372-081-7.
6. BRDIČKA, B. *Role internetu ve vzdělávání: studijní materiál pro učitele snažící se uplatnit moderní technologie ve výuce*. vyd. 1. Kladno: AISIS, 2003. ISBN 80-239-0106-0.
7. BUDIŠ, J. *Video ve škole: některé zkušenosti s využíváním videotechniky ve výuce*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1991. ISBN 80-210-0382-0.
8. BUKÁČEK, M. *Média v postmoderním světě: média v roce 2008*. Česká média [online]. 5. 1. 2009. [cit. 2011–04-16]. Dostupné z: <<http://www.ceska-media.cz/media/272048/audio-media-v-postmodernim-svete-media-v-roce-2008/>>
9. BURTON, G., JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-67-6.
10. ČESKÁ TELEVIZE. *Etický kodex České televize* [online]. [cit. 2011-09-24]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/eticky-kodex/zvlastni-pozornost-detskemu-divaku/>>
11. ČESKÁ TELEVIZE. *Ročenka České televize* [online]. [cit. 2011–04-16]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/rocenky/2011/>>
12. ČESKÁ TELEVIZE. *Základní informace* [online]. [cit. 2011-09-24]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/zakladni-informace/>>

13. ČESKÁ TELEVIZE. *Zákon o České televizi* [online]. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/zakony/>
14. DAMBORSKÁ, M., et al. *Psychológia a základy výchovy*. vyd. 1. Bratislava: Osveta, 1979. ISBN neuvedeno.
15. DĚTI A MÉDIA. *Co je to vlastně dětský pořad* [online]. [cit. 2011-06-25]. Dostupné z: <http://www.detiamedia.cz/art/1393/co-je-to-vlastne-detsky-porad.html/>
16. DĚTI A MÉDIA. *Jak se účinně bránit negativním dopadům vysílání* [online]. [cit. 2011-06-25]. Dostupné z: <http://www.detiamedia.cz/art/1455/jak-ucinne-branit-negativnim-dopadum-vysilani.htm>
17. DĚTI A MÉDIA. *Kdo kontroluje obsah televizního vysílání* [online]. [cit. 2011-06-25]. Dostupné z: <http://www.detiamedia.cz/col/5/kdo-a-jak-kontroluje-obsah-vysilani.htm/>
18. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. vyd. 1. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
19. HAUSNER, M., et al. *Interaktivní tabule! Proč?*. vyd.1. Praha: ZŠ Lupáčova, 2005, ISBN neuvedeno.
20. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. vyd.1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-8880.
21. HERMESMEDIA.CZ. *Analýza televizních vzdělávacích pořadů* [online]. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://www.hermesmedia.cz/index.php?q=node/632>
22. HLAĐO, P. *Možnosti využití technologií ve vyučovacím tematickém okruhu svět práce* [online]. Brno: PedF MU, 2009. [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/win/>
23. HLAVATÝ, J. *Didaktické prostředky učitele*. vyd. 1. Praha: Vysoká škola chemicko-ekonomická v Praze, 2002. ISBN 80-7080-479-3.
24. CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P. *Autorský zákon*. vyd. 4. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7400-432-2.

25. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. vyd.1. Havlíčkův brod: Grada publishing a. s., 2007. ISBN 978-80-274-1369-4.
26. JANIŠ, K. *Slovník pojmů z obecné didaktiky*. vyd. 1. Opava: Slezská univerzita, 2006. ISBN 80-7248-352-8.
27. JIRÁK, J., KNOPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.
28. JIRÁK, J., MIČIENKA, M., et al. *Rozumět médiím*. vyd. 1. Praha: Partners Czech, 2006. ISBN 80-239-6762-2.
29. JIRÁK, J., WOLÁK, R. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. vyd. 1. Praha: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-862212-58-6.
30. KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika*. vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
31. KONUPČÍK, P. *Didaktická technika: 1. díl* [online]. Brno: PedF MU, 2009. [cit. 2011-10-13]. Dostupné z: <<http://www.ped.muni.cz/win/f/>>
32. KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. vyd. 1. Praha: Grada Publishing a.s., 2005. ISBN 80-2470-852-3.
33. KRÁTKÁ, J., VACEK, P. *Audiovizuální edukace jako součást mediální výchovy*. vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4684-9.
34. KUČERA, R. *Budoucnost multimediální zábavy*. Digitálník.cz [online]. 18. 8. 2011. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <<http://www.digitalnik.cz/zpravodajstvi/smart-tv-budoucnost-multimedialni-zabavy-2/>>
35. LEPIL, O. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů*. vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 978-80-244-2489-7.
36. MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3123-9.
37. MILLWARD BROWN. *Děti, televize a reklama* [online]. 2008. [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <<http://slideshare.net/PanMediaWestern/millward-brouwn-dti-a-tv-reklama/>>

38. POŠTOLKOVÁ, L. *U dětí vítězí Animáček nad tradičním Večerníčkem*. Novinky.cz [online]. 11. 10. 2011. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/246992-vecernicek-se-asi-prestehuje-z-ct-1-na-program-ct-2.html/>
39. RAMBOUSEK, V., et al. *Technické výukové prostředky*. vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-7066-227-1.
40. REIFOVÁ, J. *Slovník mediální komunikace*. vyd. 1. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-926-7.
41. STEMPLANSKI, S., TOMALIN, B. *Video in Action*. University Press: Cambridge, 1990, ISBN 0-13-945619-6.
42. SUCHÝ, A. *Mediální zlo – mýty a realita*. vyd. 1. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-926-9.
43. SVOBODA, Z., et al. *Média v kontextu vzdělávání*. vyd. 1. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-87474-28-0.
44. ŠIMONÍK, O. *Úvod do didaktiky základní školy*. neuvedeno. Brno: MSD, 2005. ISBN 80-86633-33-0.
45. ŠTROBLOVÁ, S. *Film a televize jako audiovizuální zprostředkování světa*. vyd. 1. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2009. ISBN 978-80-87474-28-0.
46. ŠVEC, V. *Pozvání do metodologie pedagogického výzkumu*. vyd. 1. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7372-081-7.
47. TŮMA, J. *Škola plná kouzel*. vyd. 1. Praha: albatros, 1985. ISBN neuvedeno.
48. ÚIV. *Evropská média a weby v české škole*. vyd. 1. Praha: TAURIS, 2004. ISBN 80-211-0468-6.
49. VACEK, J. *Didaktická technika*. vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 1998. ISBN 80-7083-304-1.
50. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. ISBN. 80-246-0956-8.

51. VANĚČEK, D. *Informační a komunikační technologie ve vzdělání*. neuvedeno. Praha: ČVUT, 2008. ISBN 978-80-01-04087.
52. VOCŮ, O. *Když se řekne YouTube*. Ikaros [online]. 2011, roč. 15, č. 4. [cit. 2012-11-11]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/kdyz-se-rekne-youtube>>
53. VLASTNÍK, J. 2005. *Televizní násilí a zákon*. vyd.1. Olomouc: Votobia, 2005. ISBN 80-7220-245-6.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Grafická podoba televizního programu sledovaného týdne

Příloha č. 2 - Názvy pořadů odvysílaných ve sledovaném týdnu

Příloha č. 3 - Jaké pořady sledují žáci 1. stupně ZŠ Švermova

Příloha č. 4 - Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ

Příloha č. 5 - Zkušenosti učitelů 1. stupně ZŠ s využíváním televize a videa ve výuce

Přílohy

Příloha č. 1 - Grafická podoba televizního programu sledovaného týdne

Pondělí 31. 10. 2011

ČT 1	TV Nova	TV Nova Cinema	TV Barrandov
8:30 Kouzelná školka 9:00 Letohrátky 15:00 Planeta YÓ 16:00 Kouzelná školka 16:30 Včelka Mája 18:45 Večerníček	13:40 Gilmorova děvčata	8:35 Spongebob v kalhotách 9:00 Skippy	6:20 Animáček 8:10 Za mláďaty do zoo 12:00 Za mláďaty do zoo 17:45 Animáček

V pondělí 31. 10. 2011 ČT2 a TV Prima nezařadily do své programové nabídky žádné pořady pro děti a mládež.

Úterý: 1. 11. 2011

ČT 1	TV Nova	TV Nova Cinema	TV Barrandov
8:30 Kouzelná školka 9:00 Letohrátky 15:00 Planeta YÓ 16:00 Kouzelná školka 16:30 Včelka Mája 18:45 Večerníček	13:40 Gilmorova děvčata	8:35 Spongebob v kalhotkách 9:00 Skippy	6:20 Animáček 8:10 Za mláďaty do zoo 12:00 Za mláďaty do zoo 17:45 Animáček

V pondělí 1. 11. 2011 ČT2 a TV Prima nezařadily do své programové nabídky žádné pořady pro děti a mládež.

Středa: 2. 11. 2011

ČT 1	TV Nova	TV Nova Cinema	TV Barrandov
8:30 Kouzelná školka 9:00 Letohrátky 15:00 Silák a strašidla 16:00 Kouzelná školka (repríza) 16:30 Malá farma 18:25 Garfieldova show 18:40 České pexeso 18:45 Večerníček	 13:40 Gilmorova děvčata	8:35 Spongebob v kalhotách 9:00 Skippy 	6:20 Animáček 17:45 Animáček

Ve středu 2. 11. 2011 ČT2 a TV Prima nezařadily do své programové nabídky žádné pořady pro děti a mládež.

Čtvrtek: 3. 11. 2011

ČT 1	TV Nova	TV Nova Cinema	TV Barrandov
8:30 Kouzelná školka 9:00 Letohrátky 15:00 Planeta YÓ 16:00 Kouzelná školka (repríza) 16:30 Včelka Mája 18:45 Večerníček	 13:40 Gilmorova děvčata	8:35 Spongebob v kalhotkách 9:00 Skippy 	6:20 Animáček 17:45 Animáček

Ve čtvrtek 3. 11. 2011 ČT2 a TV Prima nezařadily do své programové nabídky žádné pořady pro děti a mládež.

Pátek: 4. 11. 2011

ČT 1	TV Nova	TV Nova Cinema	TV Barrandov
8:30 Kouzelná školka 9:00 Letohrátky 15:00 Silák a strašidla 16:00 Kouzelná školka (repríza) 16:30 Malá farma 18:25 Garfieldova show 18:40 České pexeso 18:45 Večerníček	 13:40 Gilmorova děvčata	8:35 Spongebob v kalhotách 9:00 Skippy	6:20 Animáček 17:45 Animáček

V pátek 4. 11. 2011 ČT2 a TV Prima nezařadily do své programové nabídky žádné pořady pro děti a mládež.

Sobota: 5. 11. 2011

ČT 1	ČT2	TV Nova	TV Prima	TV Barrandov
6:00 Pohádky z celého světa 6:25 Franklin 6:45 Willy Fog na cestě za dobrodružstvím 7:15 Max Minsky a já (film) 8:55 Bimbuli 9:05 Rande s fyzikou 9:25 Zprávičky 9:40 Bludiště 16:35 Devatero řemesel 18:45 Večerníček	 11:45 Game page 12:10 Medúza 12:50 Music blok	6:10 Myšák Stuart Little 6:35 Bolek a Lolek 7:00 Baby Looney Tunes 7:30 Tom a Jerry 7:55 Spongebob v kalhotách 8:55 Hanna Montana 14:20 Sám doma a bohatý	6:50 Beyblade Metal Fusion 7:15 Tutenstain	6:20 Animáček 17:45 Animáček

V sobotu 5. 11. 2011 TV Nova Cinema nezařadila do své programové nabídky žádné pořady pro děti a mládež.

Neděle: 6. 11. 2011

[illegible]

V neděli 6. 11. 2011 ČT2 a TV Nova Cinema nezařadily do své programové nabídky žádné pořady pro děti a mládež.

Příloha č. 2 - Názvy pořadů odvysílaných ve sledovaném týdnu

ČT1

- **Zábavné pořady:** Večerníček, Letohrádky, Silák a strašidla, Garfieldova show, Franklin, Willy Fog na cestě za dobrodružstvím, Max Minsky a já, Finley požární autíčko, Co medvědi nevědí, Tailor má trable, České pexeso, Dějiny udatného českého národa
- **Magazíny:** Kouzelná školka, Planeta YÓ, Studio Kamarád, Malá farma
- **Vzdělávací pořady:** Devatero řemesel, Bimbuli, Zprávičky, Rande s fyzikou
- **Dokumentární pořady:** Pohádky z celého světa, Hurá ze školy
- **Soutěže:** Bludiště

ČT2

- **Zábavné pořady:** Tanec modrých andělů
- **Hudební pořady:** Music block, Medúza
- **vzdělávací pořady:** Game page
- **dokumentární pořady:** Nehasit hořím!

TV Barrandov

- **Zábavné pořady:** Animáček
- **Dokumentární pořad:** Za mláďaty do zoo

TV Nova

- **Zábavné pořady:** Gilmorova děvčata, Bolek a Lolek, Hanna Montana, Baby Looney Tunes, Tom a Jerry kids, Sám doma a bohatý, Spongebob v kalhotách, Vysloužilí lvi, Kačenka a strašidla, Batman vítězí II, Myšák Stuart Little

TV Nova Cinema

- **Zábavné pořady:** Spongebob v kalhotách, Skippy

TV Prima

- **Zábavné pořady:** Beyblade Metal Fusion, Tutenstain, Kam doskáče ranní ptáče

Příloha č. 3

Jaké TV pořady sleduješ nejraději?

- **Martin (6 let):** „*Doma se díváme na Animáček, kde mám nejraději Pokémony a všechny 3D pohádky. Občas koukám s tátou na zprávy a počasí. Počasí mě ale nebaví.*“
 - Animáček vysílá TV Barrandov každé ráno a večer v 06:20 a 17:45 hod.
- **Ema (6 let):** „*Nejraději mám animované a 3D pohádky. Koukám se na Animáček, Včelku Máju a taky mě docela baví Zprávičky.*“
 - Pořad Včelka Mája vysílá ČT1 denně v 16:30 krom víkendového vysílání. Zprávičky vysílá ČT1 v každou sobotu v 09:10
- **Alžběta (8 let):** „*Koukám se na Gilmorova děvčata a Hannu Montanu. Nejraději mám ale Disney channel, na něm se mi líbí úplně všechny pořady.*“
 - Pořad Gilmorova děvčata vysílá TV Nova od pondělí do pátku ve 14:40 hod
- **Anna (8 let):** „*Ráda sleduji Animáček. Na Animáčku mám nejvíc ráda Pokémony a Winx. Někdy se musím koukat s bratrem na Školku na ČT1, ale ta mě nudí, protože je pro mrňata.*“
 - Pořad Kouzelná školka vysílá ČT1 každé ráno v 08:30 a v 16:00 hodin kromě víkendového vysílání.
- **Jakub (9 let):** „*Nejraději mám Záhady Toma Wizarďa a Spongeboba. Co fakt nesnáším je Hanna Montana, na kterou kouká ségra.*“
 - Pořad Záhady Toma Wizarďa vysílá ČT1 každou středu v 15:34 hod. v cyklu Planety YO.
 - Pořad Spogebob v kalhotkách vysílá TV Nova Cinema od pondělí do pátku v 08:30 hod. V neděli a v sobotu TV Nova v 7:30 hod.
- **Veronika (10 let):** „*Na televizi doma nekoukáme, dívám se na seriály na Internetu. Je jich strašně moc, takže si teď nemůžu vzpomenout, který z nich mám nejraději. Možná Simpsonovi a cartoon animáky Toma a Jerryho.*“
- **Saša (10 let):** „*Doma si pouštím hlavně DVD třeba Harryho Pottera, Návštěvníky nebo Dobu ledovou. V televizi občas sleduji Toma Wizarďa nebo Studio kamarád.*“

Často si taky pouštím videa a seriály na netu třeba Krkonošské pohádky. Nejraději mám ale pořady o zvířatech na Animal planet⁴⁸.“

- Studio kamarád vysílá ČT1 každou neděli v 7:30 hod.

- **Anna (11 let):** *„Rádi koukáme s mamkou na Ordinaci v Růžové zahradě - mám povoleno být do desíti vzhůru. Odpoledne mě baví Gilmorova děvčata a MTV⁴⁹.“*
- Ordinaci v růžové zahradě vysílá TV Nova každé úterý a čtvrtek ve 20:00 hod.

⁴⁸ Animal Planet je americký kabelová televizní stanice vysílající dokumenty většinou vlastní produkce a to o divokých zvířatech, domácích mazlíčcích, veterinářích apod.

⁴⁹ MTV je hudební TV stanice, která v současné době svůj repertoár rozšířila o reality show. Od roku 2009 byla spuštěna stanice MTV Czech vysílající pro Českou a Slovensko republiku.

Příloha č. 4 - Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ

Vážená paní učitelko/Vážený pane učiteli,

jmenuji se Barbora Pavlů a jsem studentkou 5. ročníku Pedagogické fakulty TU v Liberci, obor Učitelství pro první stupeň ZŠ. Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila: „Televize a video jako prostředek vzdělávání“. Pro účely této diplomové práce Vás žádám o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je anonymní a jeho výsledky nebudou spojovány s konkrétními osobami, školami.

Děkuji Vám za čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku.

Barbora Pavlů, studentka PedF TU Liberec.

Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ:

Vyznačte křížkem vybrané odpovědi:

1. Jak často používáte televizi a video jako prostředek vzdělávání?

alespoň 1x za týden	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
---------------------	---------------------	--------	-------

2. Jaké technické prostředky máte možnost využívat ke spuštění videa a TV pořadů na vaší ZŠ?

Televizor	
DVD rekordér	
Video rekordér	
Interaktivní tabuli	
Počítač	

Jiné (vypište):

3. Jaké technické prostředky máte možnost využívat pro spuštění videa a TV pořadů ve své třídě?

Televizor	
DVD rekordér	
Video rekordér	
Interaktivní tabuli	
Počítač	

Jiné (vypište):

4. Máte na vaší škole možnost připojení se k Internetu? (označte křížkem všechny možnosti, které Vám vaše škola nabízí)

Ano, v počítačové učebně	Ano, ve své třídě	Ano, v kabinetu	Ano, ve sborovně	Ne, nemám možnost
--------------------------	-------------------	-----------------	------------------	-------------------

Jiné (vypište):

5. Za jakým účelem využíváte video ve vyučování nejčastěji? (Vyberte maximálně 4 odpovědi)

Motivace žáků	
Prezentace nových poznatků	
Rozšíření základního učiva	
Souhrn probraného učiva	
Návod k určité činnosti	
Oddech a relaxace	

Jiné (vypište):

6. Při jakých příležitostech využíváte televizi a video nejčastěji? (označte v každém řádku jednu z možností)

Běžné vyučovací hodiny	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Projektové dny a vyučování	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Přestávky a relaxační chvíle	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	Zřídka	nikdy
Třídnické hodiny	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy

Jiné (vypište):

7. Vyberte vyučovací předměty, ve kterých považujete využití televize a videa za účelné: (vybrané předměty označte křížkem)

Cizí jazyk	Prvouka	Hudební výchova
Český jazyk	Přírodověda	Výtvarná výchova
Čtení	Vlastivěda	Tělesná výchova
Matematika	Informatika	Pracovní činnosti

Jiné (vypište):

8. Označte, jak často využíváte televizi a video v následujících vyučovacích předmětech: (vyberte a označte v každém řádku jednu z množností)

Český jazyk	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Čtení	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Matematika	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Cizí jazyk	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Výtvarná výchova	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Hudební výchova	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Tělesná výchova	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Prvouka	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Přírodověda	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Vlastivěda	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Informatika	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji
Pracovní činnosti	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy	nevyučuji

Jiné (vypište předmět i frekvenci):

9. Využíváte ve vyučovacích hodinách pořady z nabídky některých televizních stanic?

ano, alespoň 1x týdně	ano, alespoň 1x za měsíc	ano, zřídka	ne, nikdy
-----------------------	--------------------------	-------------	-----------

10. Pokud Ano, vyberte televizní stanice, jejichž pořady využíváte ve výuce nejčastěji:

ČT1	
ČT2	
TV Prima	
TV Nova	
TV Nova Cinema	
TV Barrandov	
žádné nevyužívám	

Jiné (vypište):

11. Využíváte ve výuce internetové vysílání televizních stanic? (Pokud ano, vypište stanice, jejichž vysílání online využíváte na řádek pod tabulkou)

ano, alespoň 1x týdně	ano, alespoň 1x za měsíc	ano, zřídka	ne, nikdy
-----------------------	--------------------------	-------------	-----------

12. Jaké typy a žánry videa, pořadů a filmů využíváte ve vyučování? (vyberte a označte v každém řádku jednu z možností)

Pohádky	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Dětské seriály	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Dokumentární pořady a filmy	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Vzdělávací pořady	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Sportovní záznamy a přenosy	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Publicistické pořady	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Talk show	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Reality show	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Vědomostní soutěže	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Videa přidaná uživateli video serverů	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy
Záznamy koncertů a divadelních představení	alespoň 1x týdně	alespoň 1x za měsíc	zřídka	nikdy

Jiné (vypište žánr i frekvenci):

13. Jaké zkušenosti máte s využíváním televize a videa ve výuce?

velmi dobré	dobré	ani dobré, ani špatné	špatné	velmi špatné	žádné
-------------	-------	-----------------------	--------	--------------	-------

Rozved'te:

.....

Příloha č. 5 - Zkušenosti učitelů 1. stupně ZŠ s využíváním televize a videa ve výuce

- „Mám dobré zkušenosti, i když video a film využívám převážně při oddechových činnostech. Při výuce ve větší míře pracuji s výukovými programy.“ (respondent označil v tabulce odpověď velmi dobré)
- „Televize a video jsou pro mne dobrým pomocníkem pro přiblížení učiva, které nelze žákům názorně přiblížit v prostorách třídy. Děti jejich využití ve výuce hodnotí vždy kladně.“ (respondent označil v tabulce odpověď velmi dobré)
- „Pro mě využívání filmu, videa a televizních pořadů znamená především méně práce s přípravou na tabuli i přehlednost a názornost při vysvětlování problematického učiva. Pro děti je to poutavá forma a to převážně v případě spojím-li daný video materiál s pohybem. Využíváme především DVD výukových pořadů Fraus, jež prohlubují učivo v jejich učebnicích.“ (respondent označil v tabulce odpověď velmi dobré)
- „Vždy jsem byla spokojena s reakcí dětí i výsledkem, kterého jsem chtěla použitím televizních pořadů a filmů dosáhnout.“ (respondent označil v tabulce odpověď dobré)
- „Dobré, i když využívám velmi málo z důvodu malé vybavenosti třídy. Chci-li tento prostředek využívat, musím žáky přesouvat na hlavní budovu do počítačové učebny.“ (respondent označil v tabulce odpověď dobré)
- „Dobré, i krátká ukázka působí velmi motivačně. U žáků je tento způsob zprostředkování učiva velmi oblíben a hned jak pustím film nebo video jsou děti klidné. Lépe si pak také dané informace pomatují.“ (respondent označil v tabulce odpověď dobré)
- „Dobrý způsob motivace, konkretizace a názornosti – často využívám film a video pro zpestření výuky.“ (respondent označil v tabulce odpověď dobré)
- „Televize a video jsou velmi dobrým motivačním prostředkem, i když jejich využívání ve výuce často komplikuje nefunkčnost techniky. (respondent označil v tabulce odpověď ani dobré, ani špatné)
- „Využívám minimálně a to z důvodu malé technické vybavenosti své třídy. Děti ale změnu vítají - umožňuje jim to jiný pohled na učivo.“ (respondent označil v tabulce odpověď ani dobré, ani špatné)

- „*Velmi málo využívám, ale zkušenosti mám spíše negativní. Většinou tyto negativní zkušenosti souvisí se složitým vyhledáváním vhodných pořadů a filmů nebo s technikou a jejím selháním.*“ (respondent označil v tabulce odpověď špatné)
- „*I když vyučuji pouze některé předměty a video i televizní vysílání využívám velmi zřídka, mé zkušenosti jsou špatné. Ovládání dostupné techniky na školách je často nesnadné a tato technika je zastaralá.*“ (respondent označil v tabulce odpověď velmi špatné)

